

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาแนวพระราชดำริ ตลอดถึงผลการดำเนินงานตามแนวพระราชดำริ และแนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ทฤษฎีใหม่ องค์การบริหารส่วนตำบล โดยนำเสนอ ดังนี้

- ตอนที่ 1 พัฒนาตามกระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่อง“เศรษฐกิจพอเพียง- ทฤษฎีใหม่ ”
- ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง-ทฤษฎี
- ตอนที่ 3 กระบวนการพัฒนาตน
- ตอนที่ 4 องค์การบริหารส่วนตำบล
- ตอนที่ 5 ลักษณะของชุมชนเมืองและชุมชนชนบท
- ตอนที่ 6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 การพัฒนาตามกระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียง – ทฤษฎีใหม่”

การพัฒนาประเทศที่ผ่านมา ไม่ได้สร้าง “กระบวนการเรียนรู้” ให้กับคนส่วนใหญ่ทำให้สังคมไทยอ่อนแอเพราะขาด “ปัญญา” ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเองประกอบกับผู้ที่มีโอกาสในสังคมมักขาดคุณธรรม จริยธรรม เกิดปัญหาทุจริต การเอารัคเอาเปรียบ โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจที่มีเป้าหมาย คือ “เงิน” ซึ่งเป็นการพัฒนาแบบแยกส่วนโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบในทางลบ เช่น การเกษตรเพื่อส่งออกที่ทำด้วย “ทุน” ของเกษตรกรจนเกือบหมดสิ้น อาทิ ทุนป่า-ดิน-น้ำ ทุนอาหารหลากหลายทางชีวภาพ ทุนภูมิปัญญา ทุนวัฒนธรรม เป็นต้น นอกจากนี้ การพัฒนาอุตสาหกรรมและธุรกิจการท่องเที่ยว ยังนำมาซึ่งการทำลายพื้นที่ สร้างมลภาวะทั้งในดิน น้ำและอากาศ ตลอดจนปัญหายาเสพติด แหล่งอบายมุข อาชญากรรม เป็นต้น (ดร.ประทีป วีระพัฒนนิรันดร์, 2541 : เอกสารคัดสำเนา) พอสรุปได้ว่า การพัฒนาที่ผ่านมา สังคมไทยได้เรียนรู้ความจริงเกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจตลาดเสรี กระแสการแผ่อำนาจของกลุ่มมหาอำนาจ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสังคมไทย มิใช่เฉพาะวิกฤตเศรษฐกิจด้านการเงินเท่านั้นยังจะขยายวงกว้างสู่มาตรการทางสังคม ด้านต่าง ๆ ครอบคลุมชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยทั้งหมด (เสน่ห์ จามริท, 2541 : เอกสารคัดสำเนา) มุลเหตุดังกล่าว ถ้าประกอบกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในโลกอนาคต เนื่องจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารแล้ว ย่อมทำให้ปัญหาต่างๆ มีความสลับซับซ้อน เชื่อมโยงกันและยากต่อการแก้ไข ดังนั้น กระแสการพัฒนาประเทศจึงต้องมีการปรับเปลี่ยน เน้นการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนฐานรากของสังคมไทย ส่งเสริมการเรียนรู้ให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้

ในหลักการ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชกระแสเกี่ยวกับทิศทางการพัฒนามาช้านานในรูปแบบต่างๆ เช่น เรื่องถอยหลังเข้าคลอง เรื่องใครจะรัก – ชัง ก็ช่างเขา เรื่องความสำคัญของการเกษตร เรื่องทฤษฎีใหม่ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เรื่องอย่าเป็นเสือ ทั้งหมดล้วนเป็นทิศทางแห่งการพัฒนาแบบพอเพียง โดยมีเป้าหมายหลักการพึ่งตนเอง เช่นเดียวกับหลักพุทธศาสนา “ อตตาคิ อตตโน นาโต ” อันเป็นการสร้างความเข้มแข็งภูมิคุ้มกันให้กับตนเอง เรียนรู้ที่จะแก้ไขด้วยตนเองแม้สภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระมหากรุณาพระราชทานพระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อปวงชนชาวไทยอย่างต่อเนื่อง ดังนี้

“ การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้นตอนสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมีพอกิน พอใช้ของประชาชน ส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักการศึกษา ”

เมื่อได้พื้นฐานที่มั่นคงพร้อมพอสมควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูง โดยลำดับต่อไป หากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญจากเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่ให้แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศและของประชาชนด้วย ก็จะเกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่างๆ ขึ้น ซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยากล้มเหลวได้ในที่สุด ดังเห็นได้จากที่อารยประเทศหลายประเทศกำลังประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงอยู่ในเวลานี้ (พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานเมื่อ 17 กรกฎาคม พ.ศ. 2517)

“การเกี่ยวข้องกับประสานประโยชน์กันนั้นต้องอาศัยมิตรจิตและความเข้าใจอันดีต่อกันเป็นพื้นฐานผู้ฉลาดจึงควรปรับปรุงการกระทำความคิดของตัวเองให้สุจริตโปร่งใส พยายามสร้างเสริมความเข้าใจและความรู้สึกที่ดีต่อผู้อื่นให้สมบูรณ์ทั้งพึงระลึกอยู่เสมอด้วยว่า ผู้อื่นเขาก็มีความมุ่งหวังที่จะสร้างสรรค์ความดี ความเจริญเช่นเดียวกันกับเรา ถ้าหากทุกฝ่ายทุกคนมีความเข้าใจดีต่อกัน ความร่วมมือประสานงานย่อมจะเป็นไปได้โดยสะดวกและจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่การแก้ปัญหาของบ้านเมือง” (พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานเมื่อ 1 เมษายน 2537)

“นี่เป็นเรื่องของการแก้ไขวิกฤตการณ์ แต่ว่าผู้ที่ชอบเศรษฐกิจแบบสมัยใหม่อาจจะไม่ค่อยพอใจมันต้องถอยหลังเข้าคลอง มันจะต้องอยู่อย่างระมัดระวังและต้องกลับไปทำกิจการที่อาจจะไม่ค่อยซับซ้อนนักคือใช้เครื่องมือที่ไม่ค่อยจะหรูหรา อย่างไรก็ตามมีความจำเป็นที่จะต้องถอยหลังเพื่อที่จะก้าวหน้าต่อไป และถ้าไม่ทำอย่างที่ว่าก็จะแก้วิกฤตการณ์นี้ยาก

การจะเป็นเช่นนั้นไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เรามีเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกินนั้นหมายความว่าอุ้มชูตัวเองได้ให้มีพอเพียงกับตัวเอง อันนี้ก็เคยบอกว่าการพอเพียงนี้ ไม่ได้หมายความว่าทุกคนรอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัวเอง จะต้องทอผ้าใส่เอง อย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอจะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการก็ขายได้ แต่ขายในที่ไม่ห่างไกลเท่าไรไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก

ยังไม่ได้พูดถึงคำที่ทุกครั้งเคยพูดว่าต้องสามัคคีกันต้องอย่าขัดขากันมากเกินไป แต่ว่าไม่ได้หมายความว่า จะต้องมีการทำแบบที่บางคนนึกจะทำคือจะต้องให้ทุกคนมีโอกาสและเมื่อทำงานตามหน้าที่แล้วก็หวังดีต่อผู้อื่น อันนี้จะเป็นหลักที่สำคัญคือทำงานด้วยความเห็นอกเห็นใจกัน และทำด้วยความขยันหมั่นเพียร” (พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานเมื่อ 4 ธันวาคม พ.ศ.2540)

“ทฤษฎีใหม่นี้เป็นเรื่องของเศรษฐกิจพอเพียง เพราะคนที่ทำนี้ต้องไม่ฟุ้งซ่าน ไม่ฟุ้งเฟ้อ เราเขียนไว้ในทฤษฎีใหม่นี้ว่าลำบาก เพราะว่าผู้ที่ปฏิบัตินี้ต้องมีความเพียรและต้องอดทนไม่ใช่ทำง่ายๆ บอกว่าทฤษฎีในหลวงแล้วก็ทำไป ทำได้สะดวกและไม่ใช่ทำได้ทุกแห่งต้องเลือกที่แต่ค่อย ๆ ทำไปก็จะสามารถที่จะขยายความคิดของทฤษฎีใหม่นี้ไปได้โดยดัดแปลง

ทฤษฎีนี้ แล้วแต่สถานที่แล้วแต่สภาพภูมิประเทศ ถ้าทำโครงการอะไรให้สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศ ก็สามารถที่จะสร้างความเจริญได้ให้กับเขตที่ใหญ่ขึ้น เขตที่ใหญ่ลงท้ายก็ต้องประเทศ

เศรษฐกิจพอเพียงหรือทฤษฎีใหม่สองอย่างนี้จะนำความเจริญแก่ประเทศได้แต่ต้องมีความเพียรและอดทน ต้องไม่ใจร้อน ต้องไม่พุดมาก ต้องไม่ทะเลาะกัน ถ้าทำได้โดยความเข้าใจกัน เชื่อว่าทุกคนจะมีความสุขพอใจได้”(พระราชดำรัส พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานเมื่อ 4 ธันวาคม พ.ศ.2541)

จากทฤษฎีการพัฒนาตามแนวพระราชดำรัสข้างต้น จะเห็นได้ว่าพระองค์ทรงให้ความสำคัญในการพัฒนาทัศนคติและวิถีการดำรงชีวิตของคนในสังคม โดยมุ่งหวังให้คนในสังคมสามารถพึ่งพาตนเองได้ในระดับหนึ่งก่อน และสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือกันของคนในสังคมเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันและพัฒนาสภาพความเป็นอยู่และสวัสดิการสังคมร่วมกัน เพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งอันเป็นการเตรียมความพร้อมของชุมชนหรือของสังคมที่จะก้าวออกไปสู่การแข่งขันที่ระดับสูงขึ้น ทั้งนี้ยังให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาของทุกฝ่ายทุกองค์การ โดยการยึดถือความสามัคคีการประสานความร่วมมือระหว่างกัน

จึงพอสรุปได้ว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาการชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่ประชาชนชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 25 ปี ซึ่งถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการควบคุมกันในตัวที่ดีพอสมควร ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐาน จิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และทุกธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้ความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทางด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน, ธันวาคม 2542 : 2)

ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง - ทฤษฎีใหม่

ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ได้แสดงทรรศนะเมื่อครั้งแสดงปาฐกถาครั้งที่ 6 ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 9 มีนาคม 2541 เกี่ยวกับยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคมและศีลธรรม สังคมที่เข้มแข็งเป็นฐานให้ การพัฒนาอย่างอื่นดีดังนั้นการพัฒนาทุกด้านควรจะมีมุ่งส่งเสริมให้สังคมเข้มแข็ง เมื่อสังคมเข้มแข็งก็จะเป็นฐานให้เศรษฐกิจดี การเมืองดี การเรียนรู้หรือ การศึกษาคดีและศีลธรรมดี ถ้าสังคมไทยทำความเข้าใจเรื่องเศรษฐกิจพื้นฐานหรือเศรษฐกิจชุมชน หรือเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสถึงนั้นก็จะสามารถขจัดความยากจนของคนทั้งประเทศได้พร้อม ๆ กับสร้างฐานสังคมและธรรมชาติแวดล้อมให้ฟื้นฟูบูรณะเพิ่มพูนขึ้นความเข้มแข็งที่พื้นฐานทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมจะส่งผลให้การพัฒนาเศรษฐกิจในระดับบนมั่นคงและยั่งยืน ข้อสำคัญต้องไม่มองเรื่องเศรษฐกิจแบบแยกส่วนแต่เป็นเศรษฐกิจที่อยู่บนความเข้มแข็งของสังคมหรือชุมชน อาศัยการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเป็นเครื่องมือพัฒนาเศรษฐกิจเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นบูรณาการ

ลักษณะ 5 ประการของเศรษฐกิจพื้นฐาน เศรษฐกิจชุมชน เศรษฐกิจพอเพียงดังนี้

1. เป็นเศรษฐกิจสำหรับคนทั้งมวล ไม่ใช่เศรษฐกิจที่สร้างความร่ำรวยให้คนส่วนน้อย แต่ทั้งคนส่วนใหญ่ให้ยากจน ช่องว่างทางเศรษฐกิจนำไปสู่ปัญหาทางสังคม การเมืองและสิ่งแวดล้อม อันนำไปสู่ความไม่มั่นคง เศรษฐกิจสำหรับคนทั้งมวลเป็นทุนทางสังคมและเป็นพื้นฐานของการพัฒนาทุกชนิด
2. มีพื้นฐานอยู่ที่ความเข้มแข็งของชุมชน ดังกล่าวข้างต้น
3. มีความเป็นบูรณาการ คือ ไม่ใช่เป็นเรื่องทางเศรษฐกิจใดๆ แต่เชื่อมโยงกับสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมพร้อมกันไป
4. อยู่บนพื้นฐานความเข้มแข็งของตนเอง หัวใจของเศรษฐกิจพื้นฐานหรือเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ที่การรวมตัวของชาวบ้านในการทำอาชีพต่าง ๆ เช่น

เกษตรผสมผสาน ทำให้มีอาหารการกินพอเพียงเหลือขายมีความเป็นป่า เพราะปลูกต้นไม้เป็นร้อยๆชนิด ซึ่งรวมถึงสมุนไพร และไม้ยืนต้น ซึ่งสามารถเอามาทำกระดาน กระดานสวยๆ มีตลาดไม่มีที่สิ้นสุดทั้งในประเทศและต่างประเทศ และตลาดเป็นของผู้ขาย ต้นไม้ต้นหนึ่งถ้ารู้จักทำประโยชน์จะทำเงินได้ถึง 12,000 บาท ในจังหวัดขอนแก่นที่นายแพทย์อภิสิทธิ์ ธีรารวงกูร ส่งเสริมอยู่ใน 41 หมู่บ้าน มีต้นไม้เพิ่มขึ้น 200,000 ต้น คิดเป็นมูลค่า 2,400 ล้านบาท นายสิทธิพันธ์ ปรัชญพฤกษ์ เกษตรกรที่อำเภอสะตึก จังหวัดบุรีรัมย์ มีต้นไม้เป็นแสนต้น

การเกษตรผสมผสาน นอกจากทำให้มีอาหารการกินอย่างเหลือเฟือแล้วยังสร้างรายได้ สร้างความเป็นป่า ซึ่งเป็นการสะสมทุนทางสิ่งแวดล้อมและประกันความมั่นคงให้อนาคต

การแปรรูปอาหาร ทุกตำบลควรมีอุตสาหกรรมแปรรูปอาหาร เช่น มีโรงสี มีโรงทำน้ำมะเขือเทศ น้ำผลไม้ ทำหีบห่ออาหาร สำหรับส่งจำหน่ายในตลาดด้วย (Hand name) ของชุมชนบพทที่เชื่อมโยงกับการส่งออก เช่น ทำ Instant คัมยำส่งไปขายทั่วโลก

หัตถกรรม ควรประดิษฐ์สินค้าหัตถกรรมนานาชนิดจากวัตถุดิบที่หาได้ในท้องถิ่น ธุรกิจ ธุรกิจชุมชน ประกอบด้วย การตั้งบิ๊มน้ำมัน การขายผลิตผลการเกษตร เช่น อาหารปลอดสารพิษ ผลไม้ ตั้งร้านขายอาหาร ขายสมุนไพร จัดการท่องเที่ยวชุมชน และทุกตำบลควรมีพิพิธภัณฑ์ตำบล

ศูนย์การแพทย์แผนไทย แต่ละตำบลควรมีศูนย์การแพทย์แผนไทยหนึ่งแห่ง และมีเกษตรกรที่ได้รับการฝึกเป็นผู้บริการ เริ่มด้วย 3 อย่าง คือ ให้บริการนวดแผนไทย ประคบด้วยสมุนไพร จำหน่ายสมุนไพร และยาสมุนไพร ที่พิสูจน์แล้วว่ามิใช่ประโยชน์จริงมีอยู่ 20-30 ชนิด ศูนย์การแพทย์แผนไทย จะทำให้สามารถประหยัดค่าใช้จ่ายและเพิ่มพูนรายได้ให้ชุมชน

กองทุนชุมชน แต่ละหมู่บ้านหรือตำบล ควรมีกองทุนหรือธนาคารชุมชนที่ชาวบ้านรวมตัวกันออมทรัพย์ ให้กู้ยืมไปประกอบอาชีพ นำผลประโยชน์ที่ได้ส่วนหนึ่งไปจัดสวัสดิการให้สมาชิก เช่น การศึกษา การป่วย การตาย ทั้งนี้โดยชาวบ้านเป็นผู้จัดการเอง เมื่อมีกองทุนของตนเองเช่นนี้ชุมชนจะเข้มแข็งขึ้นมา

การจัดการและนวัตกรรมต่างๆ เพื่อเพิ่มความก้าวหน้าให้แก่เรื่องพื้นฐาน ทำให้มีผลวัดอย่างไม่หยุดนิ่ง

ดังนั้น การสร้างเศรษฐกิจพอเพียงขึ้นทั่วประเทศ ตำบลควรเป็นจุดยุทธศาสตร์ เนื่องจากตำบลแต่ละตำบลมี “ทุนทางสังคม” มากพอที่จะสร้างความเข้มแข็งได้ หากทุกฝ่ายร่วมคิด ร่วมทำ มีเป้าหมายส่งเสริมกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่เป็นเรื่องเศรษฐกิจเท่านั้น แต่เป็นเรื่องสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การศึกษา จิตใจ ศีลธรรม และสุขภาพ พร้อมกันไปในตัว ฉะนั้นทุกฝ่ายไม่ว่าสังกัดองค์กรใด ควรจะเข้ามาร่วมมือกันส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง

ในการบรรลุเป้าหมายดังกล่าว จำเป็นต้องใช้ทรัพยากรซึ่งภาครัฐและเอกชนมีมากเกินไป เพียงแต่นำมาจัดระบบและมีจุดมุ่งหมายชัดเจนขึ้น ดังนั้นแนวทางการดำเนินงานจึงเป็นสิ่งจำเป็น ซึ่งท่านป่วย อึ้งภากรณ์ ได้เสนอวิธีการ 10 ประการในการสนับสนุนเศรษฐกิจพอเพียง (ธรรมจักรแห่งเศรษฐกิจพอเพียง) ดังนี้

1. นโยบาย และกระแสสังคม

เนื่องจากเรื่องความเข้มแข็งของชุมชนและเศรษฐกิจชุมชนเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่ออนาคตของประเทศ ควรที่ทุกฝ่ายในสังคมควรจะศึกษาให้เข้าใจ และรณรงค์เคลื่อนไหวให้เกิดเป็นทิศทาง และกระแสสังคม กระแสสังคมจะขับเคลื่อนนโยบายและการกระทำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนและเศรษฐกิจชุมชน

ควรทำเรื่องนี้ให้เป็นประเด็นทางการเมืองและทำทนายให้พรรคการเมืองแสดงจุดยืน (platform) เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง หัวหน้าพรรคการเมืองทุกพรรค ควรจะทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องนี้ นายกรัฐมนตรีต้องสามารถชี้นำประเทศ และเป็นผู้นำในการนำนโยบายไปใช้ให้สำเร็จ ในขณะรัฐมนตรีควรมีรัฐมนตรีอย่างน้อยคนหนึ่งที่ได้รับมอบหมายจากนายกรัฐมนตรีให้ติดตามกำกับให้มีการดำเนินตามนโยบาย

2. สำรวจผังชุมชนและเครือข่าย

ในแต่ละจังหวัด ควรมีการสำรวจและทำผัง (mapping) ให้ทราบว่า มีชุมชนและเครือข่ายของชุมชนที่เข้มแข็งอยู่แล้วอย่างไรบ้าง ในเรื่องอะไรเพื่อจะได้สนับสนุนได้ถูกต้อง และเพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชาวบ้านในถิ่นอื่นๆ เพื่อให้มีชุมชนเข้มแข็งขยายตัวเพิ่มขึ้น

พัฒนาการตำบล เกษตรตำบล ครู องค์กรพัฒนาเอกชน สถาบันราชภัฏ ควรร่วมมือกันทำการสำรวจให้ได้ข้อมูลที่เชื่อถือได้จริง เพื่อทุกฝ่ายจะใช้ร่วมกัน

3. ส่งเสริมการขยายตัวของเครือข่ายชุมชน

ส่งเสริมให้หมู่บ้านอื่นหรือตำบลอื่นเรียนรู้จากเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็ง ถ้ามีผังชุมชนเข้มแข็งตามที่กล่าวในข้อ 2 ข้างบน ก็ทราบว่าจะไปเรียนรู้เรื่องอะไร จากที่ไหนได้บ้าง ถ้าเข้าใจตรงกัน และใช้ผังเดียวกัน การส่งเสริมนี้จะทำโดยหน่วยงานใดก็ได้ เกษตรศึกษา สาธารณสุข องค์กรพัฒนาเอกชน พระ ภารกิจ

เรื่องนี้ทำทำนองเดียวกับการระบอบของโรคติดต่อ คือส่งเสริมให้ชุมชนเข้มแข็งระบอบขยายตัวออกไปโดยการเรียนรู้จากกัน

ถ้าทำโดยวิธีนี้จะง่ายกว่าทางราชการจะไปเป็นผู้สอนเอง ซึ่งอาจจะสอนไม่ถูก เพราะไม่เคยทำด้วยตนเอง แต่ชาวบ้านที่ได้ลงมือทำด้วยตนเองถ้าเริ่มมาแล้วจะเป็นครูได้ดี ทางราชการไปร่วมเรียนรู้และสนับสนุน ขอให้ทางราชการวางบทบาทให้ถูกต้องแล้วจะสบายและสำเร็จ

4. สร้างศูนย์บริการวิชาการเบ็ดเสร็จ (one-step service)

เมื่อชาวบ้านรวมตัวกันทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เช่น เกษตรผสมผสานหรือการค้าขาย ต้องกระเสือกกระสนวิ่งหาวิชาการด้วยความยากลำบาก เช่น จะเริ่มต้นอย่างไร จะได้พันธุ์ไม้จากที่ไหน ขุดสระอย่างไร ค้าขายอย่างไร คุณภาพดิน คุณภาพน้ำ ฯลฯ เพราะแหล่งวิชาการอยู่ห่างไกล และกระจัดกระจาย

ในแต่ละอำเภอควรมีศูนย์วิชาการเบ็ดเสร็จ ทั้งเรื่องเกษตร อุตสาหกรรม ชุมชน การค้าขาย รวมกันอยู่ที่เดียว โดยใช้กำลังคนที่มีอยู่แล้วมารวมกันที่นี่ ศูนย์วิชาการนี้จะต้องทำการศึกษาสำรวจให้เข้าใจชุมชนจึงจะให้บริการชุมชนได้ถูกต้อง รัฐบาลจะต้องเข้ามาจัดในเรื่องนี้ เพราะหน่วยราชการไม่สามารถประสานงานเอากำลังของต่างกรมไปรวมกันได้ ณ ที่เดียวกันได้

5. เชื่อมต่อการค้าขาย

ชุมชนมีกำลังน้อยและช่วงสั้นควรมีการเชื่อมต่อให้มีกำลังและมีช่วงยาวขึ้น โดยกระทรวงมหาดไทย จัดลานค้าในระดับอำเภอทุกอำเภอ ให้เกษตรกรสามารถนำผลิตผลของเขามาขาย เกษตรกรจะได้เงิน ไม่ใช่จัดร้านขายของให้เกษตรกรซื้อ ซึ่งทำให้เกษตรกรเสียเงิน

บริษัทใหญ่ๆ เพื่อชุมชน สามารถรับผลิตผลของชุมชนส่งไปขายศูนย์การค้าในเมืองและส่งออกต่างประเทศ

ระบบการค้าขายเชื่อมต่อเช่นนี้จะทำหน้าที่เป็นระบบข้อมูลข่าวสารให้ชุมชนว่าอะไรขายได้ อะไรขายไม่ได้ ราคาเท่าไร ระบบข้อมูล โดยการเชื่อมต่อเช่นนี้ จะทำให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้น

6. สื่อเพื่อสังคม

รัฐบาลควรส่งเสริม สนับสนุนและให้กฎหมายให้สื่อต่างๆ ทำความเข้าใจเรื่องชุมชนและสื่อเรื่องชุมชน ตลอดจนให้มีวิทยุชุมชน ที่ชุมชนจะใช้สื่อสารกันไปได้

สื่อเพื่อสังคม หรือสื่อเพื่อชุมชนนี้จะทำให้เกิดกระแสสังคมตามข้อ 1 และเป็นเครื่องมือเรียนรู้ของชุมชน ที่จะทำให้ชุมชนเข้มแข็งโดยรวดเร็ว เรื่องนี้จึงสำคัญยิ่งนักที่ต้องทำให้ได้

7. ปรับวิธีงบประมาณ และตั้งกองทุนเพื่อชุมชน

มีกำลังทางราชการที่ทำงานในชุมชนเป็นอันมาก แต่กำลังเหล่านี้เอากรมเป็นตัวตั้งมากกว่าเอาชุมชนเป็นตัวตั้ง จึงไม่ค่อยได้ผล เกิดความสูญเปล่ามาก ไม่ประสานกันในพื้นที่ ควรมีการปรับวิธีการงบประมาณได้มาก และช่วยให้ชุมชนเข้มแข็งจริง คณะรัฐมนตรีโดยเฉพาะนายกรัฐมนตรีจะต้องสั่งการในเรื่องนี้

กองทุนเพื่อชุมชน ที่เป็นอิสระและมีประสิทธิภาพจะเป็นเครื่องมือให้ชุมชนเข้มแข็งโดยรวดเร็ว รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังควรจะเข้ามาเอาใจใส่ดูแลในเรื่องนี้

8. ออกกฎหมายเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน

รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มีโครงสร้างที่จะส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ควรมีการศึกษาให้ดี และนำมาออกกฎหมายให้มีการปฏิบัติรวมทั้งศึกษาโครงสร้างและกระบวนการที่จะส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนยกเลิกกฎหมายที่ขัดขวาง บัญญัติกฎหมายที่ส่งเสริม คณะนิติศาสตร์ในมหาวิทยาลัย ควรจะมีโครงการกฎหมายเพื่อชุมชนทำงานร่วมกับองค์กรที่ทำงานในเรื่องนี้ เพื่อเป็นพลังในการพัฒนากฎหมายเพื่อชุมชน

9. การฝึกอบรมทักษะการสร้างความเป็นชุมชน

ในการส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มสร้างความเป็นชุมชนทั่วประเทศต้องการผู้มีทักษะเป็นจำนวนมากในขั้นต้นควรรวมกำลังกันให้การฝึกอบรมอย่างเข้มข้นกับคนจำนวนหนึ่งประมาณ 100-200 คน เพื่อเป็นกำลังในการประสานงาน

ในระยะต่อไป ควรจะมีการตั้งศูนย์วิจัย และพัฒนาทักษะการสร้างความเป็นชุมชนในมหาวิทยาลัยและสถาบันราชภัฏทุกแห่ง อาจตั้งในคณะรัฐศาสตร์ หรือสังคมศาสตร์ ศูนย์เหล่านี้ควรรวบรวมความรู้เกี่ยวกับวิธีการที่ส่งเสริมให้คนทำลานแบบรวมกลุ่ม AIC เป็นวิธีการหนึ่งในบรรดาวิธีการทั้งหลาย มหาวิทยาลัยและสถาบันราชภัฏควรจะเข้ามาทำความเข้าใจเรื่องนี้เพื่อจัดตั้งศูนย์ดังกล่าว นอกจากนั้นองค์กรพัฒนาเอกชน ภาคธุรกิจ หรือแม้หน่วยงานราชการ ถ้าทำได้ ควรตั้งศูนย์หรือสถาบันสำหรับฝึกอบรมให้ทำงานร่วมกันเป็น การที่ต้องมีศูนย์เช่นนี้จำนวนมาก เพราะความต้องการฝึกอบรมให้คนทำงานร่วมกันเป็นนั้นเต็มประเทศไปหมด ในทุกเรื่อง

10. การวิจัยเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนและการประเมินผล

กิจกรรมตั้งแต่ 1 ถึง 9 ล้วนต้องการการวิจัยเพื่อสร้างความรู้และเอาความรู้ไปใช้จะได้ทำงานได้ถูกต้อง ควรมีการเพิ่มงบประมาณการวิจัยเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน โดยมีกลไกการจัดการที่อิสระ และมีคุณภาพ

แต่ละองค์ประกอบทั้ง 10 ประการล้วนมีความสำคัญ ควรพิจารณาทำความเข้าใจแต่ละองค์ประกอบ และความเชื่อมโยงขององค์ประกอบด้วย ถ้าทำได้ครบทั้ง 10 องค์ประกอบ ธรรมชาติแห่งเศรษฐกิจพอเพียงก็จะหมุนไป ส่งให้มีชุมชนเข้มแข็งขยายตัวเพิ่มขึ้นจนที่สุดเต็มประเทศ ทั้งในชนบทและในเมือง ดังภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 วิธีการ 10 ประการ ในการสนับสนุนเศรษฐกิจพอเพียง (ธรรมจักรแห่งเศรษฐกิจพอเพียง)

นายแพทย์ประเวศ วะสี ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงไว้ในเอกสารเรื่อง เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคมแนวทางผลิตพื้นเศรษฐกิจสังคม ดังนี้

เศรษฐกิจพอเพียง ไม่ได้แปลว่าไม่เกี่ยวข้องกับใคร ไม่ค้าขาย ไม่ส่งออก ไม่ผลิตเพื่อคนอื่น ไม่ทำเศรษฐกิจมหภาค สิ่งเหล่านี้หลายคนอาจคิดเอาเอง พุดเอาเอง และกลัวไปเองทั้งนั้น ประเทศเนเธอร์แลนด์ เดนมาร์ก สวิตเซอร์แลนด์ เป็นตัวอย่างของประเทศที่เคยยากลำบากและเสียสมดุล ต่อเมื่อพัฒนาประเทศแบบเศรษฐกิจพอเพียงจึงกลับเข้มแข็ง ได้สมดุล และเติบโตไปได้ด้วยดี

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง พอเพียงในอย่างน้อย 7 ประการด้วยกัน คือ

1. พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน
2. จิตใจพอเพียง ทำให้รักและเอื้ออาทรคนอื่นได้ คนที่ไม่พอจะรักคนอื่นไม่เป็น และทำลายมาก
3. สิ่งแวดล้อมพอเพียง การอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อม ทำให้ยังชีพและทำมาหากินได้ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจน หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม

4. ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง การรวมตัวกันเป็นชุมชนที่เข้มแข็งทำให้สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจน หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม

5. ปัญญาพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ และปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง

6. อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตของกลุ่มคนที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ดังนั้น เศรษฐกิจจึงควรสัมพันธ์และเติบโตขึ้นจากฐานทางวัฒนธรรม จึงจะมั่นคง เช่น เศรษฐกิจของจังหวัดตราด ขณะนี้ไม่กระทบกระเทือนจากฟองสบู่แตก ไม่มีคนตกงาน เพราะอยู่บนพื้นฐานของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เอื้อต่ออาชีพการทำสวนผลไม้ ทำการประมง และการท่องเที่ยว

7. มีความมั่นคงพอเพียง ไม่ใช่ুবวบ เตี้ยจน เตี้ยรววยแบบกระทันหัน เดี่ยวตกงาน ไม่มีกินไม่มีใช้ ถ้าเป็นแบบนี้ประสาหมนุษย์คงทนไม่ไหวต่อความผันผวนที่เร็วเกิน จึงทำให้สุขภาพจิตเสีย เครียด เพี้ยนรุนแรง ฆ่าตัวตาย ตัดยา เศรษฐกิจพอเพียงที่มั่นคงจึงทำให้สุขภาพจิตดี

เมื่อทุกอย่างพอเพียงก็เกิดความสมดุล ความสมดุลคือความเป็นปกติ และยั่งยืน ซึ่งเราอาจเรียกเศรษฐกิจพอเพียงในชื่ออื่นๆ เช่น

- เศรษฐกิจพื้นฐาน
- เศรษฐกิจสมดุล
- เศรษฐกิจบูรณาการ
- เศรษฐกิจศีลธรรม

และนี่แหละคือเศรษฐกิจทางสายกลาง หรือเศรษฐกิจแบบมัชฌิมปฏิปทา เพราะเชื่อมโยงทุกเรื่องเข้ามาด้วยกัน ทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ที่จริงคำว่าเศรษฐกิจ เป็นคำที่มีความหมายที่ดีที่หมายถึงความเจริญที่เชื่อมโยงกายใจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน แต่ได้มีการนำเอาคำว่าเศรษฐกิจไปใช้ในลักษณะแบบแยกส่วน ที่หมายถึงการแสวงหาเงินเท่านั้น เมื่อแยกส่วนก็ทำลายส่วนอื่นๆ จนเสียสมดุลและวิกฤต

ทฤษฎีใหม่ 3 ชั้น ในเศรษฐกิจพอเพียง

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 ผลิตอาหารบริโภคเอง เหลือขาย ทำให้มีกินอิ่ม ไม่คิดหนี้ มีเงินออม

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 รวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชน ทำเศรษฐกิจชุมชนในรูปแบบต่างๆ เช่น เกษตร หัตถกรรม อุตสาหกรรมแปรรูปอาหาร ทำธุรกิจ ปั่นน้ำมัน ขายอาหาร

ชายสมุนไพโร ตั้งศูนย์การแพทย์แผนไทย จัดการท่องเที่ยวชุมชน มีกองทุนชุมชนหรือธนาคารหมู่บ้าน

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 3 เชื่อมโยงกับบริษัททำธุรกิจขนาดใหญ่ รวมทั้งการส่งออก เช่น

นายแพทย์อภิสิทธิ์ ชำรงวารการ แห่งโรงพยาบาลอุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ส่งเสริมชาวบ้านใน 41 หมู่บ้าน ทำเกษตรผสมผสานมา 4 ปี ปรากฏว่าชาวบ้านมีอาหารกินเหลือเพื่อ หลุดหนี้มีเงินออม สุขภาพดี มีผู้นำตามธรรมชาติเกิดขึ้นเกือบ 100 คน มีต้นไม้เพิ่มขึ้น 200,000 ต้น(ถ้าคิดต้นละ 10,000 บาท เป็นมูลค่าเพิ่ม 2,000 ล้านบาท) นับเป็นการเพิ่มพูนทุนทุกทาง รวมทั้งทุนทางสิ่งแวดล้อมด้วย

เรื่องเศรษฐกิจพื้นฐานหรือเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องไม่ยาก แต่ดูเหมือนยาก เพราะข้างบนได้ทิ้งข้างล่างไปเสียนาน ถ้ามีใจและไปดูให้เข้าใจ มีทางที่ฝ่ายต่างๆ จะส่งเสริมสนับสนุนเศรษฐกิจพอเพียงได้มาก

เศรษฐกิจพอเพียงมีชื่อเรียกแตกต่างกันและมีความหมายในตัวเอง แต่ถ้ามีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ พัฒนาค้นให้รู้จักเข้าใจตนเอง แก้ปัญหาได้พร้อมเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนี้

1. เศรษฐกิจแห่งการพึ่งตนเอง และความเข้มแข็งของฐานล่าง

หลักการที่สำคัญที่สุดทางพุทธศาสนาที่เราไม่ได้นำมาใช้คือ หลักการพึ่งตนเอง อตตาทิ อตตโน นาโถ เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้ นั้น บรรยายกันว่า โลกธาตุต้นสะเทือน โลกธาตุก็คือจักรวาล ที่ว่าจักรวาลต้นสะเทือนนั้นเพราะมีการค้นพบใหม่ว่า มนุษย์พึ่งตนเองได้ ก่อนหน้านั้นมนุษย์พึ่งพิงสิ่งภายนอกตัวเอง เช่น คั้นไม้ ภูเขา เทวดา พระอินทร์ พระพรหม แต่เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้ นั้นบรรยายกันว่า พระอินทร์ พระพรหม ก็มาแสดงความเคารพพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นมนุษย์ แสดงว่ามนุษย์ที่บรรลุความรู้และความดีนั้น แม้แต่เทวายังต้องเคารพ การพึ่งตนเองได้คือความเข้มแข็งแต่คนไทยอยู่ในระบบอุปถัมภ์มาเสียจนเคย ในระบบอุปถัมภ์นั้น สอนให้พึ่งพิงผู้อื่น เช่น พึ่งพิงเจ้านาย พึ่งพิงเจ้าพ่อ พึ่งพิงข้าราชการ พึ่งพิงนักการเมือง พึ่งพิงโชคชะตา พึ่งพิงต่างประเทศ เมื่อคิดพึ่งพิงอยู่เรื่อยก็อ่อนแอ

ความอ่อนแอก็คือไม่มีภูมิคุ้มกัน หรือภูมิคุ้มกันบกพร่อง เมื่อภูมิคุ้มกันบกพร่อง ก็เจ็บป่วยและวิกฤตเรื่อยไป การที่สังคมไทยจะพ้นวิกฤตได้ต้องเปลี่ยนวิธีคิดใหม่เปลี่ยนวิธีคิดจากการคิดพึ่งพิงผู้อื่นและสิ่งอื่น มาเป็นคิดพึ่งตนเอง สร้างความเข้มแข็งให้ตัวเอง สร้างภูมิคุ้มกันให้ตัวเองและเปลี่ยนวิธีคิดจากการทำให้ฐานล่างอ่อนแอ มาเป็นสร้างความเข้มแข็งที่ฐานล่าง ถ้าฐานแข็งแรงสังคมข้างบนก็เติบโตใหญ่ด้วยความมั่นคงและยั่งยืน

2. เศรษฐกิจจากพื้นฐานของตนเอง เศรษฐกิจวัฒนธรรม

การพัฒนาหรือการแข่งขันทางเศรษฐกิจ ควรจะพัฒนาหรือแข่งขันจากจุดแข็งของตัวเอง ถ้าแข่งขันจากจุดอ่อนของเราแต่เป็นจุดแข็งของคนอื่นเราก็กลำบาก เช่น การเอาเทคโนโลยีและทุนจากต่างประเทศเข้ามาผลิตสินค้า โดยใช้แรงงานราคาถูกในประเทศ เราตกเป็นเพียงผู้รับจ้างทำของและรับผลเสีย เช่น ผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม และตกเป็นฝ่ายรับ เมื่อเขาย้ายการผลิตไปประเทศอื่นก็ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของเราเพราะเศรษฐกิจของเราเป็นเศรษฐกิจพึ่งพิงต่างประเทศต้องขึ้นกับเขาว่าเขาจะทำอะไรต่อเรา

จุดแข็งที่สุดของเราที่คนอื่นไม่มีก็คือวัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมของแต่ละประเทศเป็นลักษณะจำเพาะของประเทศนั้นๆ การที่คนนิยมเดินทางไปท่องเที่ยวประเทศต่างๆ เพื่อไปเสพวัฒนธรรม เช่น ชมโบราณสถาน ชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน อาหารพื้นเมือง ศิลปวัฒนธรรม ศิลปการแสดง เหล่านี้ล้วนเป็นสินค้าวัฒนธรรม วัฒนธรรมจึงเป็นบ่อเกิดทางเศรษฐกิจที่สำคัญ

วัฒนธรรม หมายถึง วิถีทางการดำรงชีวิตทั้งหมด จึงรวมถึงความเชื่อ ระบบคุณค่า อาชีพ การกิน การอยู่ การแต่งตัว ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะ ไปจนกระทั่งนิสัยใจคอและวิธีแก้ปัญหา การดำรงรักษาสุขภาพหรือการแพทย์พื้นบ้าน เหล่านี้ล้วนเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจทั้งสิ้น เช่น

อาหารไทย นอกจากอร่อย สวย แล้วยังมีคุณค่าต่อสุขภาพมากกว่าอาหารฝรั่ง จนพูดได้ว่าอาหารไทยเป็นอาหารสุขภาพ (Thai Food-Health Food) ขณะนี้ทั่วโลกกำลังสนใจเรื่องอาหารสุขภาพกันมาก ควรจะรวบรวมหลักฐานทางวิชาการมาสนับสนุนให้เห็นว่า อาหารไทยเป็นอาหารสุขภาพ และส่งเสริมให้เกิดความนิยมอาหารไทยทั้งในประเทศและต่างประเทศทั่วโลก

ผักและผลไม้ ถ้าบริโภคมากๆ จะลดการเป็นมะเร็ง ลดการเป็นโรคหัวใจ และลดการเป็นโรคสมองเสื่อม ยิ่งบริโภคผักผลไม้กันมากๆ เกษตรกรยิ่งมีรายได้มากขึ้น และมีการปลูกต้นไม้มากขึ้น ประเทศไทยมีผลไม้ที่ดีมาก แต่ยังส่งไปขายทั่วโลกไม่ได้ การขนส่ง การตลาดในต่างประเทศ ให้เราสามารถส่งผลไม้และอาหารไทยไปขายให้ได้ทั่วโลก

การแพทย์แผนไทย ก็เป็นวัฒนธรรมไทย ถ้าศึกษาค้นคว้าและส่งเสริมให้มีบริการการแพทย์แผนไทยอย่างทั่วถึง เช่น การนวด การประคบด้วยสมุนไพร การใช้สมุนไพร และการพัฒนาสมุนไพรที่มีคุณภาพดี รวมทั้งการส่งออกสมุนไพรซึ่งมีตลาดที่ใหญ่มาก จะเกิดเศรษฐกิจอุตสาหกรรม เกษตรกรรม ที่เชื่อมโยงกันขนาดใหญ่ เป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชน และเป็นการสร้างความเป็นป่าให้กลับคืนมา

ผ้าทอพื้นเมือง เรามีวัฒนธรรมการทอผ้าพื้นเมืองอันสวยงามของท้องถิ่นต่าง ๆ ถ้าได้รับการส่งเสริมให้ดีขึ้น และได้รับความนิยมทั้งในประเทศและต่างประเทศ ก็จะเป็นเศรษฐกิจวัฒนธรรมใหญ่อีกอย่างหนึ่ง

ศิลปะหัตถกรรม ถ้าคนไทยนิยมกระเป๋าถุงช้อปปิ้ง หลุยส์วิตตอง ต่างประเทศก็จะโกยเงินของเราไป แต่ถ้าเรานิยมย่าม ขาวบ้านไทยก็จะได้รายได้เพิ่มขึ้น เครื่องจักสาน กระบุง ตะกร้า ที่ทำด้วยไม้ไผ่ หรือหวายของเราสวยกว่าถังพลาสติกเป็นไหนๆ ไม้แกะสลักลายสวยๆ ก็เป็นที่ต้องการของต่างประเทศ เป็นต้น

พระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่คนไทยรับเป็นคุณค่าก็เป็นวัฒนธรรมไทยด้วยเหมือนกัน ขณะที่ชาวโลกกำลังประสบความแห้งแล้งทางจิตใจ และโหยหาความสุขทางจิตวิญญาณ ถ้าเราพัฒนาคนไทยให้สามารถอธิบายพุทธศาสนาได้จับใจผู้คนและมีการจัดการที่ดี พุทธศาสนาในประเทศไทยก็จะเป็นแรงดึงดูดให้ผู้คนอยากเดินทางเข้ามาเพื่อพัฒนาจิตวิญญาณ เป็นประโยชน์แก่ชาวโลกและเป็นประโยชน์กับประเทศไทยเอง ทั้งทางเศรษฐกิจ และทางที่จะรื้อฟื้นความสนใจในหมู่คนไทยด้วยกันเอง ให้เห็นคุณค่าของของดีที่เรามีอยู่

ดนตรีและศิลปะการแสดง โมเดิร์น แจ๊ส สตัน มาแสดงในประเทศไทยทีหนึ่งก็โกยเงินคนไทยไปเป็นจำนวนมาก เราควรจะพัฒนาดนตรีไทยและศิลปะการแสดงให้ได้รับความนิยม ตรงนี้ก็เป็นเศรษฐกิจวัฒนธรรมที่ใหญ่อีกอย่างหนึ่ง

ที่กล่าวมานี้เป็นเพียงตัวอย่างเศรษฐกิจวัฒนธรรมเพื่อให้เห็นว่าวัฒนธรรมกับเศรษฐกิจนั้นเชื่อมโยงกัน และ เศรษฐกิจวัฒนธรรมเป็นเศรษฐกิจที่อยู่บนพื้นฐานความเข้มแข็งของเราเอง เชื่อมโยงกับการกระจายรายได้ที่ดี เพราะวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่ชาวบ้านปฏิบัติอยู่ และเชื่อมโยงกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และคุณค่าที่ดั้งเดิม ฉะนั้นจึงควรมี ยุทธศาสตร์เศรษฐกิจวัฒนธรรม

3. เศรษฐกิจบูรณาการ

เศรษฐกิจที่คำนึงถึงแต่เงิน โดยไม่คำนึงถึงจิตใจ ครอบครัว ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และการเมือง เรียกว่าเศรษฐกิจแบบแยกส่วนการทำอะไรๆ แบบแยกส่วนก็จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อส่วนอื่นๆ และเกิดสภาวะวิกฤติ วิกฤติการณ์ของประเทศและของโลก เกิดจากความคิดแบบแยกส่วน และการกระทำแบบแยกส่วน

การเปลี่ยนวิธีคิดอย่างหนึ่งก็คือ เปลี่ยนจากการคิดแบบแยกส่วนเป็นการคิดแบบเชื่อมโยงเป็นบูรณาการหรือเป็นองค์รวม

เศรษฐกิจแห่งการพึ่งตนเองและความเข้มแข็งของฐานนี้ เป็นเศรษฐกิจแบบบูรณาการ คือมีการเชื่อมโยงระหว่างเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และ

การเมือง พร้อมกันไปในตัว เศรษฐกิจแบบนี้จะทำให้เกิดความเป็นป่ากลับคืนมา ครอบครัวยุบถุ่น ชุมชนเข้มแข็งมีการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรม พร้อมๆ กับความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและการพัฒนาจิตใจ

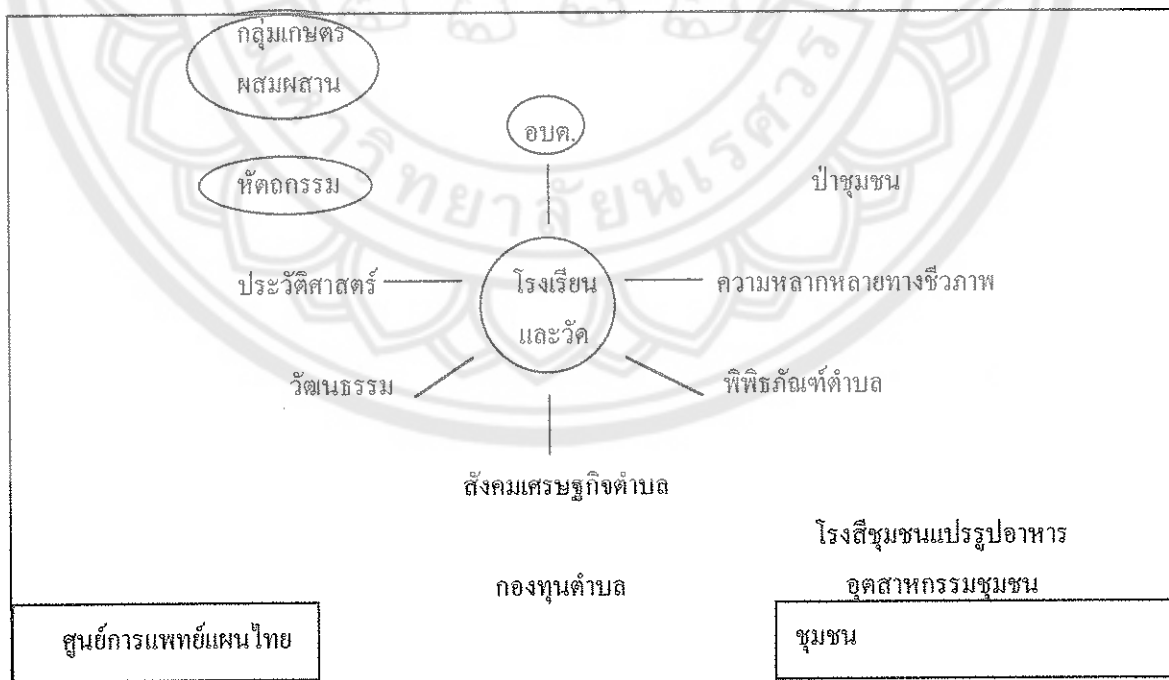
4. เศรษฐกิจของตำบล โดยตำบล และเพื่อตำบล

เป็นการปรับวิธีคิดใหม่อีกอย่างหนึ่ง คือจากการคิดถึงตำบลในฐานะเป็นหน่วยการปกครอง มาเป็นหน่วยพัฒนาเศรษฐกิจพึ่งตนเอง ถ้ายังคิดเรื่องตำบลในกรอบการปกครอง จะเกิดการพัฒนาช้ามาก ติดขัด และนำไปสู่ความขัดแย้งรุนแรง แย่งผลประโยชน์ แต่ถ้าคิดถึงตำบลในฐานะเป็นหน่วยพัฒนาการเศรษฐกิจพึ่งตนเองแบบบูรณาการ จะมีความร่วมมือกัน และเกิดการพัฒนาอย่างรวดเร็วจากพื้นฐาน

การพัฒนาเศรษฐกิจพึ่งตนเองในตำบล หมายถึง กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่คนทั้งตำบลถ่วงคิด ร่วมทำ และร่วมได้ประโยชน์ เป็นเศรษฐกิจของตำบล โดยตำบล และเพื่อตำบล

โดยพัฒนาการเรียนรู้ พัฒนาคอบครัว พัฒนาชุมชน วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม พร้อมกันไป หรืออีกนัยหนึ่ง อาศัยเศรษฐกิจหรือการสร้างรายได้ เป็นตัวนำไปสู่การพัฒนาในมิติอื่นๆ พร้อมกันไป การพัฒนาในมิติต่างๆ เหล่านี้จะเสริมซึ่งกันและกันดังภาพ

แผนภาพที่ 2 การพัฒนาในมิติต่างๆ แบบบูรณาการ

กิจกรรมทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วยกลุ่มที่ทำเกษตรผสมผสานมากที่สุด เพราะทำให้พอกินพอใช้ และผลิตอาหารกิน นอกจากนั้นการปลูกไม้ยืนต้น นอกจากสร้างความเป็นป่าแล้ว ยังสามารถเลือกตัดไปทำกระดานอันสวยงามซึ่งมีราคาแพงและมีตลาดใหญ่อย่างไม่มีที่สิ้นสุด

กลุ่มผลิตสินค้าหัตถกรรม สามารถประดิษฐ์สินค้าศิลปหัตถกรรมอันสวยงามนำไปใช้อุตสาหกรรมชุมชน เช่น โรงสีข้าวชุมชน และการแปรรูปอาหารอุตสาหกรรมชุมชนควรแปรรูปอาหารที่มีคุณภาพ ให้สามารถนำไปวางขายในร้านค้าในเมืองได้ เป็นการประชาสัมพันธ์ชุมชนไปด้วยในตัวและในอนาคตสามารถส่งออกได้ด้วย

ศูนย์การแพทย์แผนไทย แต่ละตำบลควรมีศูนย์การแพทย์แผนไทยหนึ่งแห่ง บริการพื้นฐานคือ การนวดแผนไทย การประคบด้วยสมุนไพร การจำหน่ายยาสมุนไพร โดยผู้ให้บริการเป็นเกษตรกรที่ได้รับการอบรม บริการนี้ถ้าทำให้สะอาด มีคุณภาพดี คนในเมืองก็จะมารับบริการ จะเป็นทางสร้างรายได้เข้าชุมชนอีกทางหนึ่ง

กองทุนออมทรัพย์ตำบล ให้มีการจัดตั้งกองทุนออมทรัพย์ตำบลโดยสมาชิกทั้งตำบลออมทรัพย์และฝาก ยังสามารถแบ่งไปหนุนกิจการต่างๆ ของชุมชน กองทุนนี้เปรียบเสมือนธนาคารของชุมชน จะช่วยชุมชนให้เข้มแข็ง

โรงเรียนและวัด เป็นศูนย์กลางของความรู้ข้อมูลข่าวสารของตำบลและเพื่อตำบล ความรู้เหล่านี้จะเป็นประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เช่น ส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวในตำบล ความรู้เรื่องความหลากหลายทางชีวภาพก็จะเป็นบ่อเกิดของสมุนไพร เป็นต้น

พิพิธภัณฑ์ตำบล ควรจะเลือกวัดใดวัดหนึ่งที่เหมาะสมเป็นพิพิธภัณฑ์ตำบล ใครมีของเก่าก็เอามาเก็บรักษาที่วัด และศึกษาความเป็นมา เป็นการยกระดับจิตใจและจิตวิญญาณให้พลังแก่ชุมชน และช่วยให้คนอยากมาท่องเที่ยวที่ตำบลด้วย

อบต. องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นองค์กรที่มีอำนาจทางการเมือง-การปกครอง อบต. ควรดูแลผลประโยชน์ของชุมชนทั้งหมด อบต.สามารถเอื้ออำนวยให้ตำบลทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมดได้

การสนับสนุนโดยองค์กรภายนอกตำบล กิจกรรมทางเศรษฐกิจของตำบล ต้องการการสนับสนุนโดยองค์กรภายนอก เช่น

- การส่งเสริมอุตสาหกรรม สนับสนุนในการแปรรูปอาหารและมาตรฐานสินค้า
- ศูนย์วิชาการการเกษตร ที่สนับสนุนทางวิชาการเกี่ยวกับคุณภาพดินและเลือก

พันธุ์พืช ฯลฯ

- บริษัทธุรกิจเพื่อชุมชนขนาดใหญ่ ที่เชื่อมโยงกับผู้บริโภคในเมืองและในต่างประเทศ เพื่อโยงธุรกิจของชุมชนให้ยาวขึ้น และลดความเสี่ยงให้ชุมชน

การพึ่งตนเองเป็นหลักการที่สำคัญในทางพระพุทธศาสนาการพึ่งตนเองได้ หมายถึงความเข้มแข็ง ความยั่งยืน ความเป็นอิสระ การมีภูมิคุ้มกัน เศรษฐกิจกระแสหลักควรเป็นเศรษฐกิจแห่งการพึ่งตนเอง การพึ่งตนเองต้องคำนึงถึงพื้นฐานของตนเอง จึงเป็นเศรษฐกิจที่อยู่บนพื้นฐานความเข้มแข็งของตนเอง เศรษฐกิจวัฒนธรรมไม่ใช่เศรษฐกิจที่คำนึงถึงเงินใดๆ แต่เป็นเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงเป็นบูรณาการกับจิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และการเมืองพร้อมกันไป

สำหรับทฤษฎีใหม่ รศ.ดร.ทศนา เขมมณี ได้จัดแสดงแนวคิดไว้ในการสัมมนาเรื่อง ทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับทฤษฎีประชาธิปไตยใหม่สำหรับโลกในศหัสวรรษที่สามว่า ทฤษฎีใหม่ เป็นพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ได้พระราชทานเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรรายย่อยที่ประสบกับความยากลำบากในการดำรงชีวิตให้สามารถประกอบอาชีพอย่างได้ผลพอเพียงที่จะเลี้ยงตัวเองได้ในระดับประหยัดเป็นอย่างน้อย ทฤษฎีใหม่ ประกอบด้วยหลักการและแนวทางในการบริหารจัดการที่ดินและน้ำเพื่อการเกษตรให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยดำเนินการเป็น 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 เป็นขั้นการจัดแบ่งพื้นที่ออกเป็น 4 ส่วน ตามอัตราส่วน 30 : 30 : 30 : 10 คือ แบ่งพื้นที่ส่วนที่หนึ่ง 30 % เป็นที่สำหรับขุดสระน้ำไว้ใช้ ส่วนที่สอง 30 % เป็นที่สำหรับทำนาในฤดูฝน เพื่อใช้เป็นอาหารสำหรับครอบครัว ส่วนที่สาม 30 % เป็นที่สำหรับปลูกพืชยืนต้น ไม้ผล พืชไร่ พืชผัก พืชสมุนไพร เพื่อใช้เป็นอาหาร และจำหน่ายหากมีเหลือ ส่วนที่สี่ 10 % เป็นที่อยู่อาศัย และเลี้ยงสัตว์และโรงเรือนอื่นๆ

ขั้นที่ 2 เป็นขั้นการพัฒนาเพื่อให้ได้ผลสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ได้แก่ การที่เกษตรกรรวมพลังกันในรูปแบบของกลุ่ม หรือ สหกรณ์ ในด้านการผลิต การตลาด การเป็นอยู่ สวัสดิการ การศึกษา สังคมและศาสนา โดยได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นส่วนราชการ หรือองค์กรเอกชน ตลอดจนสมาชิกในชุมชน

ขั้นที่ 3 เป็นขั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นอีก โดยมีการติดต่อประสานงานเพื่อจัดหาทุนหรือแหล่งเงิน เพื่อมาช่วยในการลงทุนและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้สูงขึ้น

ทฤษฎีดังกล่าว เป็นทฤษฎีที่ยึดหลักการพึ่งตนเองอย่างมีอิสรภาพ มีการวางแผนอย่างเป็นระบบ เป็นขั้นตอน ตั้งแต่การพัฒนาในระดับเพื่ออยู่รอด ไปจนถึงระดับพัฒนาคุณภาพชีวิต มีการใช้การคำนวณตามหลักวิชา และมีการเน้นถึงความสามัคคี การร่วมมือร่วมใจช่วยเหลือกันรวมทั้งการมีส่วนร่วมของชุมชนและสังคม

ด้วยพระอัจฉริยภาพขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ถึงแม้ทฤษฎีใหม่จะเป็นทฤษฎีทางเศรษฐกิจและเกษตรกรรมก็ตาม แต่เนื่องด้วยทฤษฎีนี้ได้แฝงไว้ซึ่งแนวคิดที่น่าสนใจอันเป็นแก่นสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ทฤษฎีนี้จึงมีศักยภาพที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในศาสตร์ต่างๆ ได้อย่างดี ซึ่งพบว่า มีแนวคิดหลักที่สำคัญๆ อยู่หลายประการดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง ทฤษฎีใหม่เป็นทฤษฎีการบริหารจัดการที่ดินและน้ำ เพื่อการเกษตรในที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด เป็นทฤษฎีที่มุ่งช่วยเกษตรกรรายย่อยให้สามารถประกอบอาชีพเกษตรกรรมให้ได้ผลพอเพียงที่จะเลี้ยงตนเอง เป็นทฤษฎีที่มุ่งช่วยให้เกษตรกรแก้ปัญหาในการดำรงชีวิตด้วยการพึ่งพาตนเอง เลี้ยงตนเองให้อยู่รอด อยู่ดีและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นตามลำดับ ซึ่งคงจะมาจากความเชื่อที่ว่า มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่จะดูแลและพึ่งตนเอง และควรมีความรับผิดชอบในชีวิตของตน ซึ่งหากทุกคนถือเป็นความรับผิดชอบ และมีความสามารถที่จะเลี้ยงตนเองให้อยู่รอด อยู่ดีได้ ก็จะไม่เป็นภาระหรือก่อความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่นและสังคมในที่สุด ในทางตรงกันข้าม หากบุคคลไม่รับผิดชอบหรือไม่มีความสามารถในการพึ่งตนเองแล้ว ก็จะเดือดร้อนถึงผู้อื่น และเป็นภาระและปัญหาของสังคมต่อไป ดังนั้นการพึ่งตนเอง จึงเป็นการดำรงชีวิตที่เหมาะสม เพราะเป็นชีวิตที่ไม่เบียดเบียนกันและกัน อันเป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญประการหนึ่ง

2. แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นอิสระ ทฤษฎีใหม่เป็นทฤษฎีที่มุ่งช่วยเหลือเกษตรกรที่ประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อเกษตรกรรม และความเสียหายของพืชผลอันเนื่องมาจากความแปรปรวนของดินฟ้าอากาศ ซึ่งเป็นปัญหาหลักที่ทำให้เกษตรกรจำเป็นต้องพึ่งพิงผู้อื่น และกู้หนี้ยืมสินผู้อื่น ซึ่งนับวันก็มีแต่เพิ่มพูนขึ้น ความเป็นอยู่ในสภาพชีวิตที่ช่วยตนเอง/พึ่งพาตนเองไม่ได้ ต้องคอยพึ่งคนอื่นอยู่เสมอ เป็นชีวิตที่ไร้อิสรภาพ เป็นชีวิตที่เป็นทุกข์ การที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ ก็เท่ากับเป็นการอยู่อย่างมีอิสรภาพ อยู่อย่างเป็นไท เป็นชีวิตที่อิสระ สามารถที่จะอยู่อย่างมีความสุขได้ตามอัธยาศัย

3. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ ทฤษฎีใหม่เป็นทฤษฎีที่ว่าด้วยการบริหารจัดการที่ดินและน้ำ โดยอาศัยหลักวิชาการเข้ามาช่วย เพื่อให้เกษตรกรนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการดำรงชีวิต จึงเห็นได้ว่าการบริหารจัดการ เป็นทักษะที่สำคัญมากในการดำรงชีวิต บุคคลที่มีความสามารถในการบริหารจัดการในเรื่องใดๆ ก็ย่อมมีโอกาสประสบความสำเร็จในเรื่องนั้นๆ เช่น นักเรียน นักศึกษา ที่สามารถบริหารจัดการเกี่ยวกับการเรียนของตน สามารถบริหารเวลาในการอ่านหนังสือ ทำการบ้าน และภารกิจทั้งหลายได้ดี ก็ย่อมมีโอกาสประสบผลสำเร็จในการศึกษา

4. แนวคิดเกี่ยวกับการทำงาน การทำงานใดๆ จะให้ได้ผลตามต้องการนั้น ต้องอาศัยคุณสมบัติหลายประการ เช่น

4.1 ความขยัน อดทน ไม่ท้อถอย การลงมือทำงานใดๆ จำเป็นต้องอดทนไม่ท้อถอยและไม่เกียจคร้าน งานจึงจะสำเร็จ ซึ่งในการนำทฤษฎีใหม่ไปใช้ มีข้อเสนอแนะว่า นอกจากจะต้องดูให้เหมาะสมกับปัจจัยและสิ่งแวดล้อมทั้งหลายแล้ว ผู้ทำยังต้องมีความขยันไม่เกียจคร้าน และต้องอดทน ไม่ท้อถอยง่ายๆ จึงจะประสบผลสำเร็จ

4.2 ความสามัคคี และการรวมกลุ่ม เป็นคุณสมบัติที่จำเป็น ดังปรากฏในทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 ที่ให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์เพื่อดำเนินงานในด้านต่างๆ โดยชุมชนต้องมีความสามัคคี ร่วมมือร่วมใจในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำนองเดียวกับการ “ลงแขก” แบบดั้งเดิม

4.3 ความใฝ่รู้ในการแสวงหา และศึกษาข้อมูล และความรู้ ในการทำการเกษตรตามทฤษฎีใหม่ ได้มีการระบุว่า ควรมีการศึกษาสภาพดิน ปรึกษาเจ้าหน้าที่และหน่วยงานต่างๆ มีเกี่ยวข้องกับที่มีความรู้ เพื่อที่จะสามารถทำได้ถูกต้อง เหมาะสม ซึ่งจะก่อให้เกิดผลดีต่อไป มิใช่ลงมือทำโดยขาดความรู้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการแสวงหาและการศึกษาข้อมูลและความรู้ต่างๆ เป็นสิ่งที่สำคัญ ในการประกอบการทำงานทั้งหลายให้ได้ผลดี

4.4 การอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูลกัน ในการทำการเกษตรตามทฤษฎีใหม่ เพื่อให้สามารถเลี้ยงคนได้อย่างพอเพียงนั้น มีข้อเสนอแนะว่าควรมีการเลี้ยงสัตว์ที่เกื้อกูลต่อกัน เช่น เลี้ยงไก่ เป็ด หมู บริเวณขอบสระน้ำ หรือบริเวณบ้าน เพื่อให้มูลเป็นอาหารของปลา และปลาเป็นอาหารของคน และอาจขายเป็นรายได้เสริมด้วย การอยู่ด้วยกันอย่างเกื้อกูลนี้ จึงเกิดประโยชน์ด้วยกันทุกฝ่าย ซึ่งแนวคิดนี้น่าจะเป็นแนวคิดสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ เพราะเป็นแนวคิดที่สามารถช่วยให้โลกเกิดสันติภาพได้

5. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา ทฤษฎีใหม่เป็นทฤษฎีที่เป็นไปตามลำดับขั้น คือเมื่อทำขั้นที่ 1 ได้แล้ว ก็สามารถจะทำขั้นที่ 2 ได้ ซึ่งจะทำได้ผลที่สมบูรณ์ขึ้นกว่าขั้นที่ 1 และเมื่อทำขั้นที่ 2 ได้แล้ว ก็สามารถจะพัฒนาไปทำขั้นที่ 3 ซึ่งจะทำได้ผลที่มากขึ้นกว่าขั้นที่ 2 ทฤษฎีนี้ จึงเป็นทฤษฎีที่เหมาะสมกับธรรมชาติมนุษย์ ซึ่งเป็นผู้มีศักยภาพที่จะพัฒนาขึ้นไปได้เรื่อยๆ อย่างไม่มีที่สิ้นสุด หากบุคคลตระหนักถึงศักยภาพนี้ ก็จะเป็นพลังผลักดันให้ตนเองมีการพัฒนาขึ้นไปเรื่อยๆ

6. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม และความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน สังคม และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ดังจะเห็นได้จากขั้นที่ 2 ของทฤษฎีใหม่ที่เริ่มให้เกษตรกรรวมกลุ่มกันพัฒนางานในแต่ละด้าน เช่น ด้านผลผลิต

ด้านการตลาด ความเป็นอยู่ สวัสดิการ การศึกษา เป็นต้น และขั้นที่ 3 การติดต่อประสานงานเพื่อจัดหาทุนจากธนาคาร บริษัทเอกชนต่างๆ มาช่วยกันลงทุนและพัฒนาคุณภาพชีวิต รวมทั้งการได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นส่วนราชการ องค์กรเอกชน ตลอดจนสมาชิกในชุมชนนั้นๆ แสดงให้เห็นว่า การได้รับความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของกลุ่มคน ยิ่งมาก ยิ่งกว้าง ก็จะทำให้ระดับการพัฒนาที่สูง หรืออีกนัยหนึ่ง กล่าวได้ว่า การพัฒนาจะทำได้มากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับความมากน้อยของการมีส่วนร่วมของสมาชิกในสังคม / ชุมชน นั้น

7. แนวคิดเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ทฤษฎี การนำทฤษฎีใดๆ ไปใช้จำเป็นต้องดูว่ามีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม และปัจจัยต่างๆ ที่จำเป็นหรือไม่ ดังพระราชดำรัสเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2538 ณ ศาลาศิลป์ ซึ่งมีความตอนหนึ่งว่า

“... การทำตามทฤษฎีใหม่นี้ มิใช่ของง่ายๆ แล้วแต่ที่ แล้วแต่โอกาส แล้วแต่งบประมาณ เพราะว่าเดี๋ยวนี้ประชาชนทราบถึงทฤษฎีใหม่อย่างกว้างขวาง และแต่ละคนก็อยากได้ ให้ทางราชการอุดหนุนแล้วช่วย แต่มันไม่ใช่สิ่งง่ายๆ บางแห่งอุดหนุนแล้วไม่มีน้ำ แม้จะมีฝน น้ำก็อยู่ไม่ได้ เพราะมันรั่ว หรือบางทีก็เป็นที่ที่รับน้ำไม่ได้ ทฤษฎีใหม่นี้จึงต้องมีพื้นที่ที่เหมาะสมด้วย...” และหากสภาพภูมิประเทศไม่เหมาะสมทำทฤษฎีไม่ได้ ก็ต้องหาหนทางอื่น ที่เหมาะสมต่อไปหรือหากดำเนินการด้านเกษตรกรรมอื่นใดได้ผลอยู่แล้ว ก็ไม่ควรปรับเปลี่ยนมาทำทฤษฎีใหม่ เพราะไม่จำเป็น ดังนั้นการประยุกต์ใช้ความรู้ใดๆ จึงต้องดูให้เหมาะสมกับความต้องการ ความจำเป็น สภาพแวดล้อม และปัจจัยต่างๆ มิใช่เพียงเห็นว่าเป็นทฤษฎีที่ได้รับความนิยมก็จะลงมือทำ

แนวคิดทั้ง 7 ประการที่กล่าวมาเป็นแนวคิดที่มีอยู่พร้อมในทฤษฎีใหม่ซึ่งหากเกษตรกรดำเนินการตามทฤษฎีดังกล่าวจนบังเกิดผลแล้ว ก็ย่อมจะเกิดความพัฒนาคุณสมบัติต่างๆ ตามแนวคิดดังกล่าวด้วย และคงไม่มีใครปฏิเสธว่าคุณสมบัติต่าง ๆ ดังกล่าว เป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นหรือไม่สำคัญ ตรงกันข้ามกลับจะเห็นว่า คุณสมบัตินี้ข้างต้น เป็นคุณสมบัติที่น่าจะเป็นคุณสมบัติพื้นฐานของคนไทยทุกคน เพื่อการดำรงชีวิตที่ดี และการมีสังคมที่ดี

และสำหรับแนวทางพัฒนาของพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทยได้สรุปสาระสำคัญเกี่ยวกับ

ทฤษฎีใหม่ไว้ว่าทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประกอบด้วย

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 “พอมีพอกิน”

- 1) เป็นวิธีปฏิบัติของเกษตรกรที่เป็นเจ้าของที่ดินจำนวนน้อย แปลงเล็ก (ประมาณ

2) หลักสำคัญ : เกษตรกรมีความพอเพียง โดยเลี้ยงตัวเองได้ (Self sufficiency) ในระดับชีวิตที่ประหยัดก่อน ทั้งนี้ต้องมีความสามัคคีในท้องถิ่น

3) มีการผลิตข้าวบริโภคพอเพียงประจำปี โดยถือว่าครอบครัวหนึ่งทำนา 5 ไร่ จะมีข้าวพอกินตลอดปี ข้อนี้เป็นหลักสำคัญของทฤษฎีนี้

4) เพื่อการนี้จะต้องใช้หลักว่า ต้องมีน้ำ 1,000 ลูกบาศก์เมตรต่อไร่ ฉะนั้น 5 ไร่ ต้องมี 5,000 ลูกบาศก์เมตร แต่ละแปลง (15 ไร่) ทำนา 5 ไร่ หรือไม่ผล ฯลฯ 5 ไร่ (= 10 ไร่) จะต้องมีน้ำ 10,000 ลูกบาศก์เมตรต่อปี จึงได้สูตรคร่าว ๆ ว่า แต่ละแปลงประกอบ ด้วย

- นา 5 ไร่ และพืชไร่/สวน 5 ไร่
  - สระน้ำ 3 ไร่ ลึก 4 เมตร จะประมาณ 19,000 ลูกบาศก์เมตร
  - ที่อยู่อาศัย และอื่น ๆ 2 ไร่
- รวมทั้งหมด 15 ไร่

5) อุปสรรคสำคัญที่สุดคือ อ่างเก็บน้ำหรือสระที่ได้รับน้ำให้เต็มเพียงปีละหนึ่งครั้ง จะมีการระเหยวันละ 3 เซนติเมตร โดยเฉลี่ยในวันที่ฝนไม่ตก หมายความว่า ในปีหนึ่ง ถ้านับวันแห้ง 300 วัน ระดับน้ำของสระจะลดลง 3 เมตร (ในกรณีนี้ ¼ ของ 19,000 ลูกบาศก์เมตร น้ำที่ใช้ได้จะเหลือ 4,750 ลูกบาศก์เมตร) จึงจะต้องมีการเติมน้ำเพื่อให้เพียงพอ

6) มีความจำเป็นที่จะต้องมีแหล่งน้ำเพิ่มเติม

7) ปัญหาใหญ่อีกข้อหนึ่งคือ ราคาการลงทุนค่อนข้างสูง เกษตรกรจะต้องได้รับความช่วยเหลือจากภายนอก (ทางราชการ ทางมูลนิธิ และทางเอกชน) แต่คำดำเนินการไม่สิ้นเปลืองสำหรับเกษตรกร

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 2 “อยู่ดีกินดี”

เมื่อเกษตรกรเริ่มเข้าใจวิธีการ และดำเนินการในที่ดินของตนเองแล้ว เมื่อเริ่มได้ผลก็ต้องเริ่มขั้นที่สอง คือ ให้เกษตรกรรวมพลังกันในกลุ่มหรือสหกรณ์ร่วมแรงใน

- 1) การผลิต (พันธุ์พืช เตรียมดิน ซลประทาน ฯลฯ)
- 2) การตลาด (ลานตากข้าว ยุง เครื่องสีข้าว การจำหน่ายผลผลิต)
- 3) การเป็นอยู่ (กะปิ น้ำปลา อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ฯลฯ)
- 4) สวัสดิการ (สาธารณสุข เงินกู้)
- 5) การศึกษา (โรงเรียนทุนการศึกษา)
- 6) สังคมและศาสนา ด้วยความร่วมมือของหน่วยราชการ มูลนิธิ และเอกชน

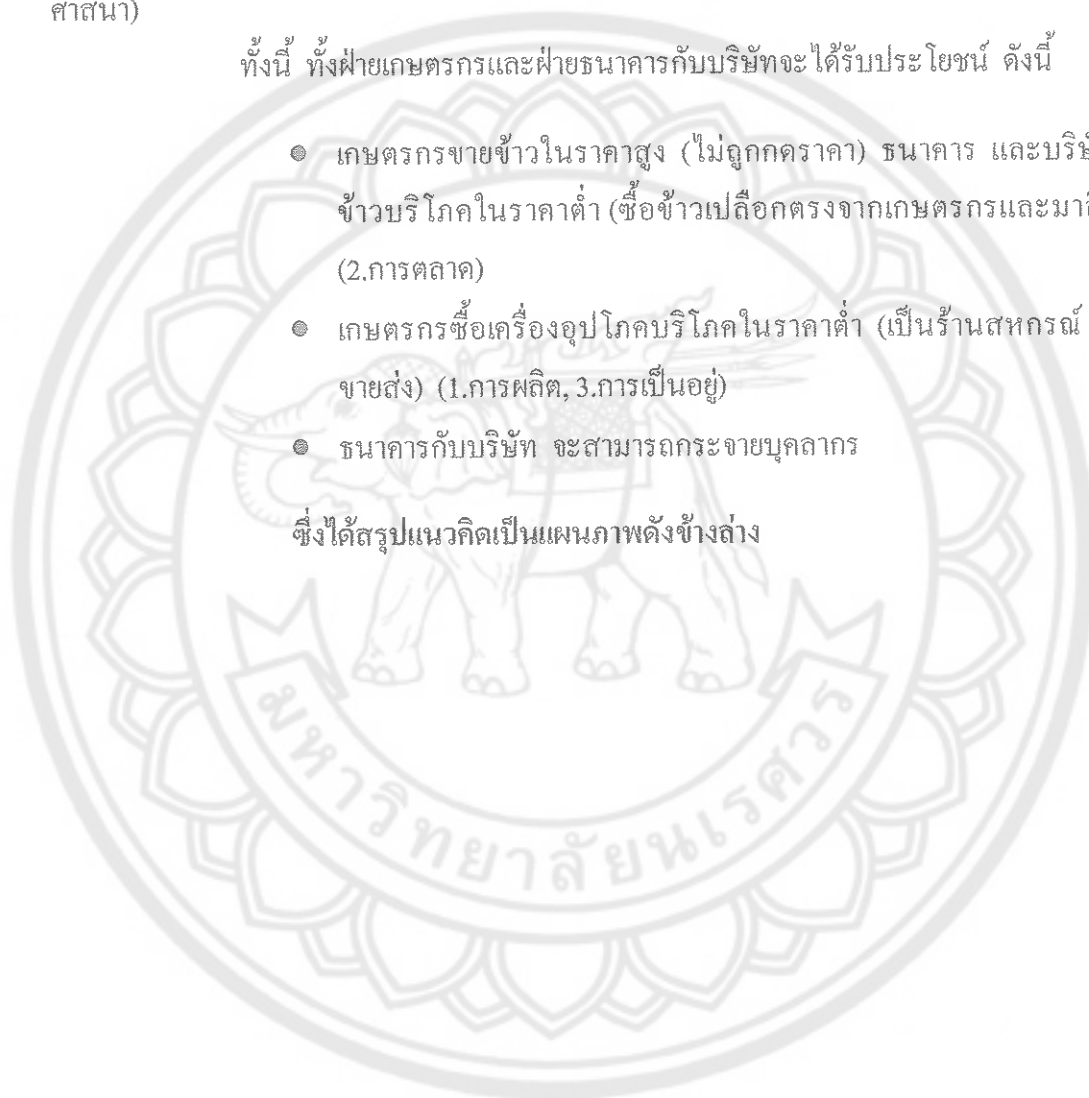
ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 3 “มั่งมีศรีสุข”

ติดต่อร่วมมือกับแหล่งเงิน (ธนาคาร) และกับแหล่งพลังงาน (บริษัทน้ำมัน) ตั้งและบริการโรงสี (2. การตลาด) ตั้งและบริหารสหกรณ์ (1.การผลิต, 3 การเป็นอยู่) ช่วยลงทุน (1.การผลิต, 2. การตลาด) ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิต (4. สวัสดิการ, 5.การศึกษา, 6. สังคมและศาสนา)

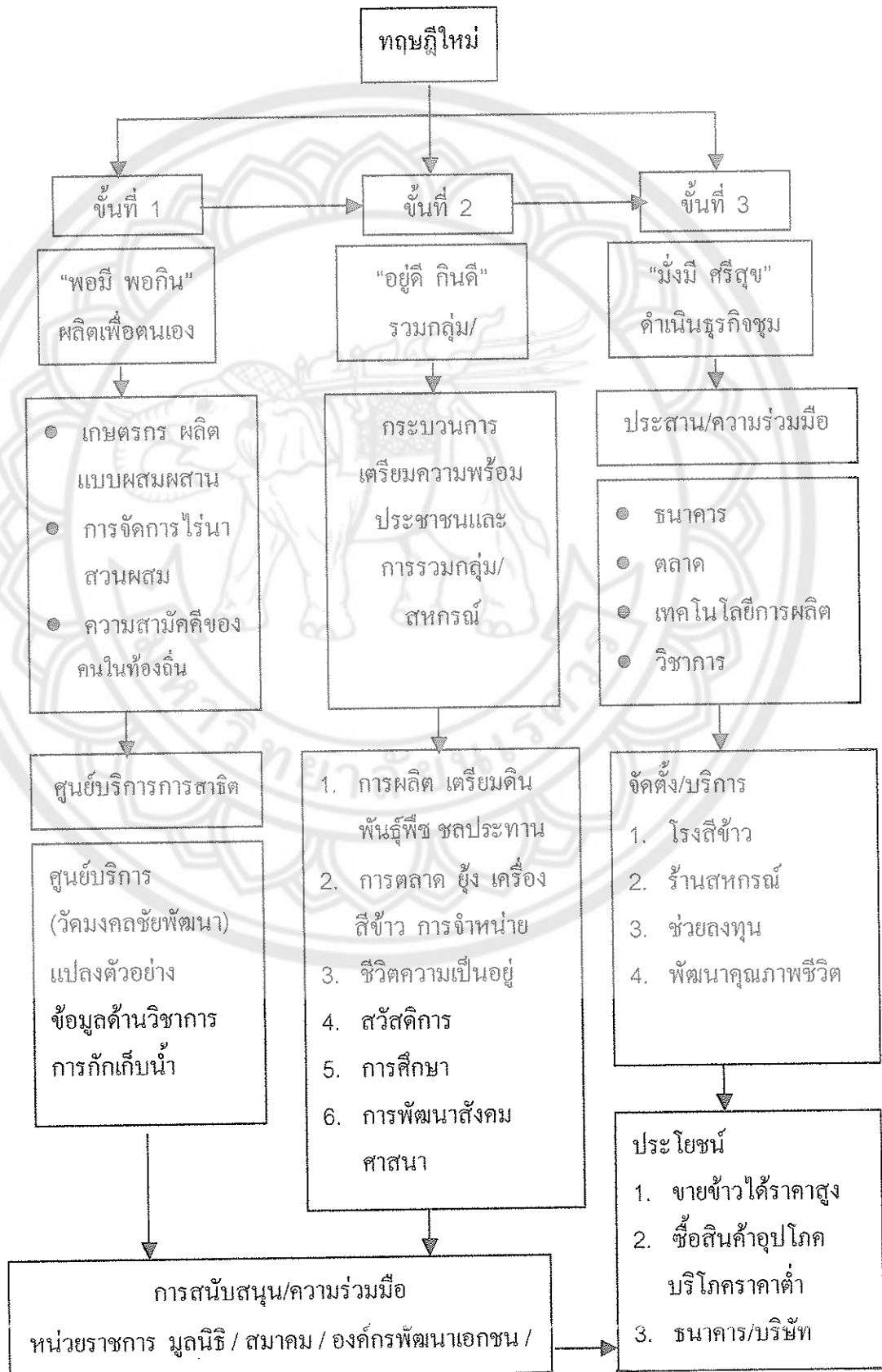
ทั้งนี้ ทั้งฝ่ายเกษตรกรและฝ่ายธนาคารกับบริษัทจะได้รับประโยชน์ ดังนี้

- เกษตรกรขายข้าวในราคาสูง (ไม่ถูกกดราคา) ธนาคาร และบริษัทซื้อข้าวบริโภคในราคาต่ำ (ซื้อข้าวเปลือกตรงจากเกษตรกรและมาสีเอง) (2.การตลาด)
- เกษตรกรซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคในราคาต่ำ (เป็นร้านสหกรณ์ ราคาขายส่ง) (1.การผลิต, 3.การเป็นอยู่)
- ธนาคารกับบริษัท จะสามารถกระจายบุคลากร

ซึ่งได้สรุปแนวคิดเป็นแผนภาพดังข้างล่าง

แผนภาพที่ 3 ทฤษฎีใหม่

ส่วนกระทรวงกลาโหมได้กำหนดแนวทางและยุทธศาสตร์พัฒนาการพัฒนาเพื่อเศรษฐกิจพอเพียงไว้ดังนี้

1. คำนิยาม/คำจำกัดความ

1.1 ยุทธศาสตร์ (STRATEGY) ซึ่งมีผู้ให้ความหมายไว้หลายนัยด้วยกัน แต่มีความหมายเป็น ไปอย่างกว้างขวาง สามารถไปเป็นพื้นฐานในการกำหนดยุทธศาสตร์ได้ทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นทางการทหารการเมือง เศรษฐกิจหรืออื่นใด ซึ่งจะเป็นรูปแบบที่ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบพลังอำนาจเหล่านั้นเป็นสำคัญ ในปัจจุบันจึงปรากฏมีคำว่า ยุทธศาสตร์ประเทศไทย ยุทธศาสตร์ไอซีอีพี ยุทธศาสตร์การพัฒนาอย่างบูรณาการยุทธศาสตร์การต่อสู้เบียดเสียดและยุทธศาสตร์การพัฒนา เป็นต้น

1.1.1 ยุทธศาสตร์ หมายถึง “การวางแผน” การประสานงานและมีการตกลงร่วมกันในการใช้เครื่องมือ และทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ สำหรับพันธมิตร ชาติ หรือกลุ่มทางการเมือง ตลอดจนผู้บังคับบัญชาทางทหาร เพื่อจุดมุ่งหมายในการสร้างความได้เปรียบเหนือศัตรู ทั้งในยามปกติและในยามสงคราม โดยจะต้องกำหนดจุดมุ่งหมายให้ชัดเจน และเป็นสิ่งสามารถดำเนินการให้บรรลุผลได้ แต่สิ่งอื่นทั้งยามปกติ และยามสงคราม มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ฉะนั้น ยุทธศาสตร์จึงต้องปรับปรุงให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะส่งผลให้ต้องมีการปรับเปลี่ยนในการเลือกจุดมุ่งหมายด้วย” หรือ

1.1.2 ยุทธศาสตร์ หมายถึง “ศิลป์และศาสตร์ในการพัฒนาและใช้กำลังอำนาจทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ ทางสังคมจิตวิทยาทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีสิ่งแวดล้อม/พลังงาน และทางทหาร ตามความจำเป็นทั้งยามสงบ และยามสงคราม โดยให้เกิดการการสนับสนุนอย่างสูงสุดต่อนโยบายต่าง ๆ เพื่อมุ่งหมายให้เพิ่มพูน โอกาส และผลของชัยชนะและลด โอกาสของการพ่ายแพ้ให้น้อยลง”

1.1.3 องค์ประกอบของยุทธศาสตร์ ซึ่งประกอบด้วยวัตถุประสงค์แนวทาง และวิธีการ/เครื่องมือ ซึ่งเขียนเป็นสมการได้ดังนี้

$$\text{STRATEGY} = \text{ENDS} + \text{WAYS} + \text{MEANS}$$

ยุทธศาสตร์ = จุดหมายปลายทาง + แนวทาง + วิธีการ/เครื่องมือ

(เป้าหมาย/วัตถุประสงค์) (หนทางปฏิบัติ) (สิ่งที่ช่วยให้ประสบผลสำเร็จ)

1.2 ยุทธศาสตร์ชาติ (NATIONAL STRATEGY) หมายถึงศิลป์และศาสตร์ในการพัฒนา และใช้พลังอำนาจของชาติ (อันประกอบด้วยพลังทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี แลถึงแวดล้อม/พลังงานพลังทางการทหาร) ยามปกติและยามสงครามเพื่อดำรงไว้ซึ่งวัตถุประสงค์ของชาติ

1.3 ยุทธศาสตร์การต่อสู้เบ็ดเสร็จ (TOTAL DEFENCE STRATEGY) หมายถึง “ระบบการต่อสู้เพื่อป้องกันและตอบโต้การปฏิบัติของฝ่ายตรงข้าม โดยนำเอากำลังทุกประเภท คือ กำลังรบหลัก กำลังประจำถิ่นและกำลังประชาชนมาใช้ผสมผสานกันอย่างมีแผนเพื่อปฏิบัติการได้ในทุกระดับของการขัดแย้งด้วยการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากทุกด้าน ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมวิทยา”

ยุทธศาสตร์การต่อสู้เบ็ดเสร็จ เป็นการนำระบบการป้องกันทางยุทธศาสตร์ การป้องกันพื้นที่ และการป้องกันภายใน ภัยคุกคามทั้งภายนอกและภายในประเทศ มารวมอยู่ในระบบเดียวกันแบบเบ็ดเสร็จ

1.4 ยุทธศาสตร์พัฒนา (DEVELOPMENT STRATEGY)

1.4.1 หมายถึง “การพัฒนาที่มีผลเกื้อกูลทางยุทธศาสตร์ในการต่อสู้เบ็ดเสร็จ เพื่อเอาชัยชนะภัยคุกคามทั้งหมดของประเทศโดยใช้กำลังพลและเครื่องมือทหารที่มีอยู่กับส่วนราชการ และภาคเอกชนเข้าไปพัฒนาพื้นที่ยุทธศาสตร์พัฒนาเป็นลำดับความเร่งด่วนแรก และพัฒนาพื้นที่ต่อแหลมอื่น ๆ ตามความเหมาะสม เพื่อเกิดความมั่นคงทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมจิตวิทยา ทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีสิ่งแวดล้อม/พลังงาน และทางทหาร” หรือ

1.4.2 หมายถึง “กิจกรรมที่ใช้วิธีการพัฒนาโดยใช้กำลังพล อุปกรณ์ ทั้งของภาครัฐ เอกชน เป็นเครื่องมือดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

1.5 เศรษฐกิจพอเพียงหรือระบบเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองได้

1.5.1 หมายถึงพอเพียง “ความสามารถของชุมชนเมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่ง ๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้น ๆ ได้ ไม่พึ่งพาปัจจัยต่าง ๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ

เศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลนั้น คือ ความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน มีความเป็นอยู่อย่างประมาทตน ตามฐานะตามอัตภาพ และที่สำคัญไม่หลงไหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม มีอิสรภาพ เสรีภาพ ไม่พัวพันการอยู่กับสิ่งใด กล่าวโดยสรุปเศรษฐกิจพอเพียงคือ การดำรงชีวิตในความพอดี มีชีวิตใหม่ หวนกลับมาใช้ชีวิตชีวิตไทย” หรือ

1.5.2 เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง “การพยายามพึ่งตนเอง ช่วยตัวเองให้มากที่สุดที่จะทำได้ให้ “พอมีพอกิน” โดยเฉพาะอาหารและที่อยู่อาศัย ส่วนที่ไม่สามารถจะผลิตเองได้ก็แลกเปลี่ยนหรือซื้อจากภายนอกบ้าง แต่ควรซื้อและใช้จากของผลิตได้ในท้องถิ่น หรือในประเทศ ให้มากที่สุดพยายามกัอนนี้้น้อยที่สุด และควรมีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายและพอใจในสิ่งที่ได้รับมาโดยชอบธรรม ไม่ฟุ่มเฟือย เพื่อให้มีรายจ่ายไม่เกินรายรับ”

1.6 ยุทธศาสตร์พัฒนาเพื่อเศรษฐกิจพอเพียงของกองทัพบก (Self – Rellance Economy : Development Strategy of the Royal Thai Army)

หมายถึง กิจกรรมที่ใช้ในการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การเมืองการปกครอง และสุขภาพเชื่อมโยงพร้อมกันไป โดยใช้กำลังพล อุปรกรณ์ ทรัพยากรของกองทัพบกที่มีอยู่เป็นหลักประสานงานร่วมมือกับองค์กรหรือส่วนราชการที่เกี่ยวข้องโดยใกล้ชิด เป็นเครื่องมือดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ “เศรษฐกิจพอเพียง” ตามแนวพระราชดำรัส

1.7 หลักการเศรษฐกิจพอเพียง

1.7.1 พอมีพอกิน พึ่งตนเอง ช่วยเหลือเกื้อกูลกันการรวมตัวกันสร้างความอบอุ่นในครอบครัว สร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนสร้างสิ่งแวดล้อมยั่งยืน สร้างธุรกิจขนาดเล็กและขนาดกลาง (SME) ให้เชื่อมโยงกับฐานทางวัฒนธรรม

1.7.2 ประชาชนหรือสมาชิกของชุมชนต้องรู้จักพอรู้ความพอดี ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่หุนหุนา พอดีในการบริโภค มีธัยสัถ์และอดออม ร่วมมือกันในชุมชน จิตใจมั่นคง ไม่เอารัดเอาเปรียบกัน หลีกเลียงการเอาเปรียบจากนายทุน เกื้อกูลและสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน สำนึกในหน้าที่ มีความรับผิดชอบ และสร้างสรรค์ระเบียบวินัยขึ้นในจิตใจ โดยไม่ต้องใช้มาตรการบังคับ

1.7.3 หลักการพึ่งตนเอง อาจแยกแยะโดยยึดหลักคำคัญ 5 ประการคือ

1.7.3.1 ด้านจิตใจทำตนให้เป็นที่พึ่งตนเองมีจิตสำนึกที่ดีสร้างสรรค์ให้ตนเองและชาติโดยรวม มีจิตใจเอื้ออาทร ประณีประนอม เห็นประ โยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

1.7.3.2 ด้านสังคม แต่ละชุมชนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงกัน เป็นเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็ง เป็นอิสระ

1.7.3.3 ด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ให้ใช้และจัดการอย่างฉลาด พร้อมทั้งหาทางเพิ่มมูลค่า โดยให้อยู่บนหลักการของความยั่งยืน

1.7.3.4 ด้านเทคโนโลยี จากสภาพแวดล้อม ที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว เทคโนโลยีที่เข้ามาใหม่ทั้งดีและไม่ดี จึงต้องแยกแยะบนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้านและเลือกใช้

เฉพาะที่สอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อม และควรพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาของเราเอง

1.7.3.5 ด้านเศรษฐกิจ แต่เดิมนักพัฒนามักมุ่งที่การเพิ่มรายได้ ไม่มุ่งการลดรายจ่าย ในเวลาวิกฤตเช่นนี้จะต้องปรับทิศทางใหม่ ก็จะต้องมุ่งลดรายจ่ายหรือต้นทุนก่อนเป็นสำคัญ และยึดหลักพออยู่พอกิน พอใช้

ได้มีพระราชกระแสด้วยว่า หากพวกเราร่วมมือร่วมใจกันทำสัก ¼ ประเทศชาติของเราก็สามารถรอดพ้นวิกฤตได้

2. ปัญหาของการพัฒนาประเทศ

2.1 ปัญหาที่เกิดจากการพัฒนาประเทศในภาพรวม นับตั้งแต่แผนการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (2504 – 2509) เป็นต้นมา

2.1.1 ไม่มีการวางแผน และนโยบายพัฒนาที่สอดคล้อง กับความมั่นคงของชาติ ในทุก ๆ ด้าน อันเป็นเหตุให้การพัฒนาไม่เป็นที่มั่นคงและวิธการ กล่าวคือ การพัฒนาต้องสร้างพื้นฐานของสังคม หรือนัยหนึ่งก็คือรากฐานของชนบทให้มั่นคงและเข้มแข็งพร้อมที่จะรับการเสริมสร้างความมั่นคงให้กับเมืองบนความยากจนไร้ของชนบทเป็นการสร้างระบบเศรษฐกิจให้เปิดกว้างขยายตัวอย่างรวดเร็ว และเน้นหนักทางด้านวัตถุนิยมมากขึ้น โดยนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้อย่างสิ้นเปลืองแต่ปราศจากแผนจัดการฟื้นฟูบูรณะอย่างเป็นระบบซึ่งมีผลทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมจนนำไปสู่ความขัดแย้งของสังคมและพื้นที่มากขึ้นตามลำดับ ส่งผลให้เกิดการขาดความสมดุลทางด้านจิตใจ ศีลธรรม และค่านิยมที่ดีของสังคมไทยที่มีมาแต่ในอดีต

2.1.2 การพัฒนาด้านการเกษตรที่ผ่านมา ถือเป็นการพัฒนาในแบบปฏิวัติเขียว กล่าวคือ เป็นการเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตด้วยการใช้พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ใหม่ การเตรียมและการจัดการดิน การใช้เครื่องมือทันสมัยการชลประทาน การใช้สารเคมี และการใช้ยากำจัดศัตรูพืช โดยเน้น 3 กลยุทธ์คือ เน้นการส่งออกพืชเศรษฐกิจเพียงไม่กี่ชนิด เช่น ข้าวมันสำปะหลัง อ้อย ข้าวโพด ข้าวฟ่าง ซึ่งต้องการใช้พื้นที่ขนาดใหญ่ เน้นประสิทธิภาพการผลิตต่อไร่ ซึ่งต้องลงทุนใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เครื่องจักรกล เครื่องมือการเกษตร ปุ๋ย สารเคมี จึงมีผลทำให้ดินจืดเพราะต้องเป็นเกษตรอุตสาหกรรมอันเป็นธุรกิจการเกษตรรายใหญ่ จึงมีผลกระทบต่อการสูญเสียที่ดินของเกษตรกรย่อยกลยุทธดังกล่าวแม้จะมีผลทางบวกต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจ แต่ก็มีผลทางลบต่อเกษตรกรที่ต้องลงทุนสูงขึ้นในขณะที่ค่าตอบแทนผลผลิตไม่ได้สูงขึ้นตาม นอกจากนี้ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือ

การเพิ่มการบุกรุกพื้นที่ในป่า เพื่อขยายพื้นที่เพาะปลูกพืชเศรษฐกิจ อันเป็นสาเหตุให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติทำลายสิ่งแวดล้อม เกิดมลภาวะดินจืด น้ำเน่าเสีย ป่าเสื่อมโทรม และมีผลต่อเนื่องถึงความยากจนของเกษตรกร ที่มีปัญหาหนี้สิน การสูญเสียกรรมสิทธิ์ที่ดินมีการอพยพเข้าเมืองเพื่อขายแรงงาน ทำให้เกิดปัญหาแออัดในเมืองซึ่งเกิดปัญหาตามมาอีกมาก เช่น อาชญากรรม สุขภาพอนามัยแรงงานเด็ก โสเภณี ยาเสพติด และเอดส์ จึงเป็นผลกระทบโดยตรงต่อคุณภาพชีวิตของเกษตรกรและทั้งหมดเชื่อมโยงรวมกันเป็นปัญหาสังคมของชาติ เพราะทำให้วัฒนธรรม คุณธรรม จริยธรรม และความสามัคคีเสื่อมโทรม จนอาจเกิดผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติได้

2.1.3 ผู้มีอำนาจที่กำหนดนโยบาย และแผนการพัฒนามิให้ความสำคัญของการพัฒนาคนอันได้แก่ การพัฒนาจิตใจของประชาชนซึ่งการพัฒนาจิตใจนี้ต้องถือเป็นความจำเป็นเร่งด่วนลำดับแรกที่จะต้องได้รับการพัฒนา ก่อนสิ่งอื่นใด เพราะปัจจัยสำคัญที่จะเสริมสร้างคุณลักษณะที่เข้มแข็งของประชาชน คือ ความมีคุณธรรม ความมีความรักสามัคคี ความมีระเบียบวินัย และความมีค่านิยมที่ดี การขาดการพัฒนาด้านจิตใจนั้น เป็นเหตุให้สังคมวัฒนธรรม วิถีชีวิต และความสัมพันธ์ของประชาชนเสื่อมโทรม และเกิดความล่มสลายขององค์กรชุมชน ซึ่งจะ เป็นสภาวะที่กระทบต่อความมั่นคงของสังคมประเทศชาติ

2.1.4 ผู้บริหารและผู้มีหน้าที่รับผิดชอบบางคน หรือบางองค์กรขาดความจริงใจอย่างแท้จริงต่อการพัฒนา ไม่คำนึงถึงผลประโยชน์หรือความเจริญจากการพัฒนา เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวและพวกพ้องที่จะเบียดบังจากงบประมาณพัฒนา สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสาเหตุให้เกิดการทำลายฐานทั้ง 4 ของสังคมอย่างรุนแรง (สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ และจิตวิญญาณ) และเป็นการสกัดกั้นบังคับทัศนวิสัยที่จะมองเห็นคุณค่า และศักยภาพของชนบทไทยอย่างแท้จริง (ความหลากหลายทางชีวภาพ องค์ความรู้และภูมิปัญญาพื้นบ้าน)

2.1.5 ผู้ปฏิบัติ หรือเจ้าหน้าที่ที่เข้าไปดำเนินการพัฒนาขาดความรู้จริง ไม่มีอุดมการณ์ ไม่มีวินัยขาดความสามัคคีขาดการพัฒนาสัมพันธ์และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องขาดการประสานการปฏิบัติอย่างใกล้ชิดและสม่ำเสมออันเป็นเหตุให้ผลการพัฒนาไม่บรรลุเป้าหมายอย่างแท้จริง

2.2 ปัญหาภายนอกที่พบ

2.2.1 อดีตที่ผ่านมาประมาณ 40 ปี กองทัพบกไม่มีหน้าที่โดยตรงในงานพัฒนาประเทศ งานพัฒนามีลักษณะการช่วยเหลือประชาชนเป็นหลัก จึงไม่ได้เตรียมปัจจัยจำเป็นที่จะต้องใช้สำหรับงานพัฒนาไว้ให้สมบูรณ์ ปัจจัยจำเป็นดังกล่าวมีอาทิ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสำหรับงานพัฒนา

เช่น การจัดที่ดิน การพัฒนาที่ดิน เทคโนโลยีการเกษตร เครื่องมือเครื่องใช้ที่ทันสมัย และหน่วยงาน
เฉพาะสำหรับการพัฒนา เป็นต้น

2.2.2 กองทัพบกไม่ได้จัดทำแผนพัฒนา ที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน จึงเป็นเหตุ
ให้ขาดเอกภาพด้านแผนงาน และเกิดผลกระทบต่อภารกิจที่จะได้มาซึ่งปัจจัยจำเป็นที่ จะอำนวยความสะดวก
สะดวกให้งานพัฒนาบรรลุเป้าหมาย

2.2.3 บุคลากรที่ปฏิบัติงานพัฒนา ไม่ได้ผ่านการอบรมด้านจิตใจอย่างเพียงพอ จึงเป็นเหตุ
ให้ขาดอุดมการณ์ ขาดความจริงใจ และขาดความต่อเนื่องนอกจากนี้ผู้เกี่ยวข้องและผู้ที่มีส่วนให้
การสนับสนุนงานพัฒนายังขาดความรู้จริงทั้งทางด้านปัจจัยพื้นฐานวิชาการ จึงเป็นเหตุให้การ
พัฒนาไม่สามารถดำเนินไปอย่างราบรื่น

2.2.4 ปัจจัยสำคัญที่ทำให้งานพัฒนาบรรลุผลสำเร็จประการหนึ่ง คือ งบประมาณ ซึ่งกองทัพบก
ไม่ได้รับอย่างเหมาะสม และกองทัพบกก็ไม่สามารถสนับสนุนงบประมาณที่มีอยู่ให้กับงาน
พัฒนาได้อย่างเพียงพอ เพราะจะเกิดผลกระทบโดยตรงต่องานพัฒนาของกองทัพบกเอง

3. วัตถุประสงค์และเป้าหมาย (ENDS) ของยุทธศาสตร์พัฒนาเพื่อเศรษฐกิจพอเพียง

3.1 วัตถุประสงค์ (OBJECTIVE) เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินกิจกรรมทาง
ด้านพัฒนาเพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข ไม่ยึดติดกับวัตถุนิยมของกำลังพลและครอบครัวหรือ
ประชาชน โดยจะต้องพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การเมืองการ
ปกครอง และสุขภาพเชื่อมโยงพร้อมกันไป โดยใช้ทรัพยากรของกองทัพบกเป็นหลัก นำองค์การ
หรือส่วนราชการที่เกี่ยวข้องมาสนับสนุน

3.2 เป้าหมาย (GOAL) ต้องการให้กำลังพลและครอบครัว หรือประชาชนดำรง
การผลิตและดำรงชีพให้ “พออยู่พอกิน มีกินมีใช้” (พอเพียง) เป็นเบื้องต้นก่อน แล้วจึงดำรงชีพ
การผลิตและดำรงชีพให้ “อยู่ดีมีสุข” ในขั้นสูง โดยลำดับต่อไป

4. แนวทาง/หนทางปฏิบัติ (WAYS)

4.1 จะต้องเสริมสร้างกิจกรรมการพัฒนาด้านจิตใจควบคู่กับการพัฒนาด้านสังคม
วัฒนธรรมเป็นลำดับแรกก่อน โดยยึดหลักการเศรษฐกิจพอเพียง ข้อ 1.7 แล้วจึงเชื่อมโยงการพัฒนา
ด้านเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม การเมือง การปกครองและสุขภาพในลำดับต่อไป

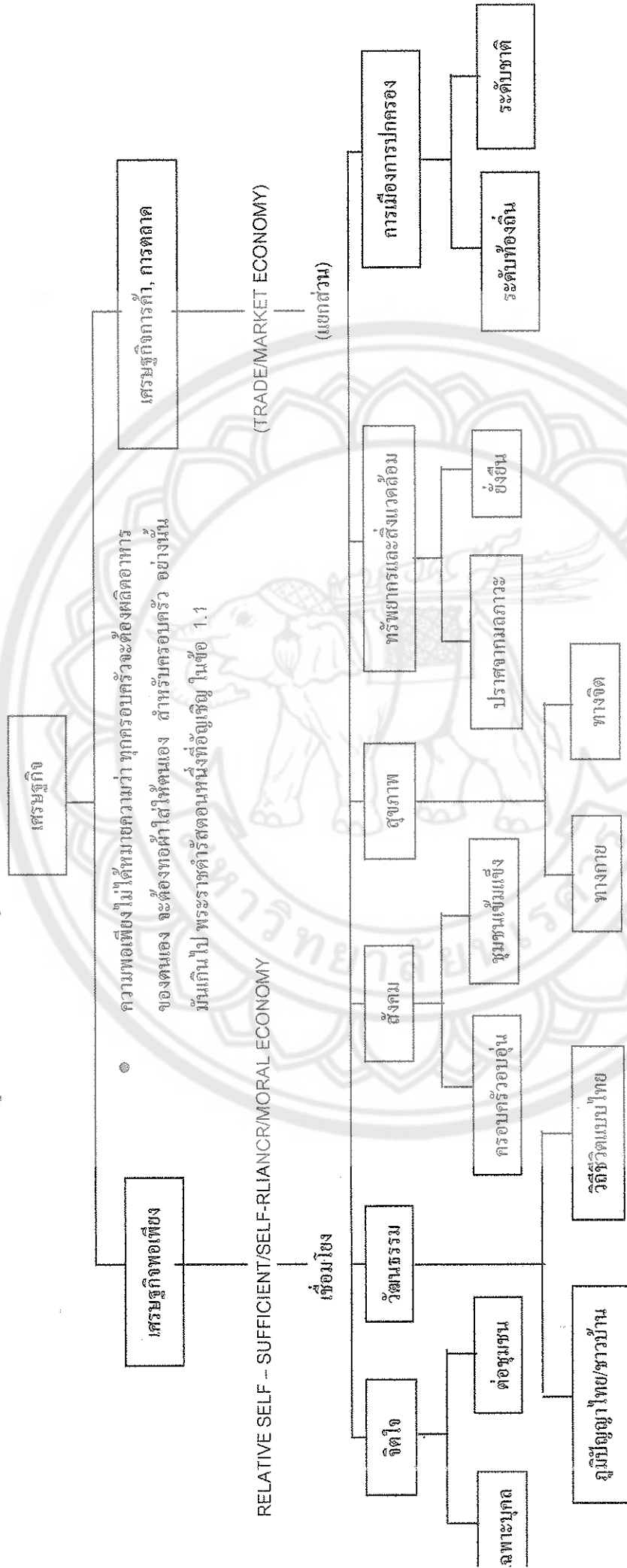
4.2 ยึดหลักการที่ว่า “คนเป็นที่พึ่งแห่งตน” โดยมุ่งเน้นการผลิตให้พอเพียงกับความต้องการบริโภคในครัวเรือนเป็นลำดับแรก เมื่อเหลือพอจากการบริโภคแล้ว จึงคำนึงการผลิตเพื่อการค้าเป็นลำดับรองลงมา หลักสำคัญยิ่งคือ การลดค่าใช้จ่าย ลดต้นทุนการผลิต โดยเน้นการผลิตด้านอาหาร ยา ที่ปลอดภัยจากสารพิษ และพัฒนาให้มีที่อยู่อาศัยอย่างเหมาะสม

4.3 ให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มต่าง ๆ ทำหน้าที่ ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ให้หลากหลาย ครอบคลุมทั้งการเกษตรแบบผสมผสานตามทฤษฎีใหม่ หัตถกรรม การแปรรูปอาหาร การทำธุรกิจการค้าขายการท่องเที่ยวระดับชุมชน ฯลฯ

4.4 ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของการมีความเมตตาเอื้ออาทรและความสามัคคีของสมาชิกในชุมชน ในการร่วมแรงร่วมใจเพื่อประกอบอาชีพต่าง ๆ ให้บรรลุผลสำเร็จ สร้างความเข้มแข็งและความมั่นคงความอบอุ่นให้กับสถาบันครอบครัว สถาบันชุมชน ความสามารถในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนบนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้าน (ท้องถิ่น) รวมทั้งการรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามของไทยให้คงอยู่ตลอดไป

4.5 ต้องยึดหลักว่าแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงหรือพึ่งตนเองนี้ไม่ต่อต้านเศรษฐกิจการค้าหรือการตลาดและไม่เป็นปฏิปักษ์กับการผลิตเพื่อการส่งออกแต่ประการใด ซึ่งระบบเศรษฐกิจการค้า/การตลาดมีเงินเป็นแรงจูงใจในการทำธุรกิจส่วนระบบเศรษฐกิจพอเพียง/พึ่งตนเองของชุมชนให้คุณธรรมวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทยเป็นทุนและแกนกลางในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจและจะต้องให้ผู้ผลิตพึ่งตนเองให้ได้ ชุมชนพึ่งตนเองให้ได้ ทำยที่สุดสังคมและประเทศชาติจะพึ่งตนเองได้

แผนภาพที่ 4 ข้อแตกต่างระหว่างเศรษฐกิจพอเพียง กับเศรษฐกิจการค้า/การตลาด (ประกอบข้อ 4 แนวทาง/หนทางปฏิบัติ)

จิต : ใจ
 จิตใจ : ใจ, อารมณ์ทางใจ
 วิถึ : ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติ
 วิถึธรรม : คุณความดี ความถูกต้อง ความจริง กำลังสติปัญญาในพระพุทธศาสนา กฎเกณฑ์ กฎหมาย สิ่งของ
 วิถึธรรม : ความประพฤติ (กิริยา) ที่ดีและถูกต้อง
 วิถึธรรม : วิถึชีวิตของหมู่คณะ หรือของบุคคลที่สัมพันธ์กันถึงสิ่งแวดล้อมหนึ่ง ๆ
 วิถึธรรม : วิถึชีวิตของสิ่งคนและมีความหลากหลายไปตามท้องถิ่นต่าง ๆ
 วิถึธรรม : วิถึชีวิตของคนทั้งหมดร่วมกัน อันประกอบด้วยระบบ ความเชื่อด้วยระบบ ระบบคุณค่าร่วมกัน การทำมาหากิน ภาษา อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย การรักษาโรค การบันเทิง และประเพณีต่าง ๆ รวมทั้งการปฏิบัติต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

5. วิธีการ/เครื่องมือ (MEANS) ที่ช่วยให้ประสบผลสำเร็จ ตามยุทธศาสตร์พัฒนาเพื่อเศรษฐกิจพอเพียงของกองทัพบก

5.1 การปฏิบัติตนตามแนวทางเศรษฐกิจแบบพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

5.1.1 ยึดตามประหัต คัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดละความฟุ้งเฟ้อในการดำรงชีพอย่างจริงจัง ดังพระราชดำรัสว่า

“...ความเป็นอยู่ไม่ฟุ้งเฟ้อ ต้องประหยัดไปในทางที่ถูกต้อง...”

5.1.2 ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง สุจริตแม้จะตกอยู่ในภาวะขาดแคลนในการดำรงชีพก็ตาม ดังพระราชดำรัสที่ว่า

“...ความเจริญของคนทั้งหลาย ย่อมเกิดมาจากการประพฤติชอบและหาเลี้ยงชีพชอบเป็นหลักสำคัญ...”

5.1.3 ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์ และแข่งขันกัน ในทางการค้าขาย ประกอบอาชีพแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรงดังอดีตซึ่งมีพระราชดำรัสเรื่องนี้ว่า

“...ความสุขความเจริญอันแท้จริงนั้น หมายถึง ความสุขความเจริญที่บุคคลแสวงหาได้ด้วยความเป็นธรรมทั้งในเจตนาและการกระทำไม่ใช่ได้มาด้วยความบังเอิญหรือด้วยการแก่งแย่งเบียดบังมาจากผู้อื่น...”

5.1.4 ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยากครั้งนี้ โดยไม่ต้องขวนขวายไฝหาความรู้ให้เกิดมีรายได้เพิ่มพูนขึ้นมาถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ พระราชดำรัสตอนหนึ่งที่ทำให้ความชัดเจนว่า

“...การที่ต้องการให้ทุกคนพยายามที่จะหาความรู้ และสร้างตนเองให้มั่นคงนี้เพื่อตนเอง เพื่อที่จะให้ตนเองมีความเป็นอยู่ที่ก้าวหน้า ที่มีความสุข พอมีพอกินเป็นขั้นหนึ่ง และขั้นต่อไป ก็คือ ให้มีเกียรติว่าขึ้นได้ด้วยตนเอง...”

5.1.5 ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่วให้หมดสิ้น ไปทั้งนี้สังคมไทยที่ล่มสลายลงไปในครั้งนี้ เพราะยังมีบุคคลจำนวนมิใช่น้อยที่ดำเนินการ โดยปราศจากละอายต่อแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ พระราชทานพระบรมราโชวาทว่า

“...พยายามไม่ก่อความชั่วให้เป็นเครื่องทำลายตัว ทำลายผู้อื่น พยายามลด พยายามละความชั่วที่ตัวเองมีอยู่ พยายามก่อความดีให้แก่ตัวอยู่เสมอ พยายามรักษาและเพิ่มพูนความดีที่อยู่ ณ ไห้กองงามสมบูรณ์ขึ้น...”

5.2 วิธีการ/เครื่องมือ ที่สนองพระราชดำริ และยุทธศาสตร์พัฒนาเพื่อเศรษฐกิจพอเพียงของกองทัพบก ซึ่งมีอยู่แล้วในกองทัพบกและนอกกองทัพบก ดังนี้

5.2.1 นอกกองทัพ ได้แก่

- 5.2.1.1 ทฤษฎีใหม่ พระราชทานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
- 5.2.1.2 ศูนย์การพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ 6 ศูนย์
- 5.2.1.3 โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ เช่น หุบกระพง
ห้วยองคต ป่าดงนาทาม เป็นต้น
- 5.2.1.4 ศูนย์บริการวิชาการเกษตรอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอ
ลำลูกกา จว. ปทุมธานี
- 5.2.1.5 โครงการพัฒนาส่วนพระองค์ ต.บางแคน อ.บ้านสร้าง
จว. ปราจีนบุรี
- 5.2.1.6 ศูนย์ศิลปาชีพต่าง ๆ ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
เช่น ศูนย์ศิลปาชีพบางไทร เป็นต้น
- 5.2.1.7 แผนยุทธศาสตร์ร่วมเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองระดับจังหวัด
พ.ศ. 2542 – 2544 ของกระทรวงมหาดไทย
- 5.2.1.8 สถาบันการศึกษาด้านวิชาชีพต่าง ๆ ของกระทรวงศึกษาธิการ
เช่น โครงการของกรมการศึกษานอกโรงเรียน ของกรมอาชีวศึกษา เป็นต้น
- 5.2.1.9 โครงการถ่ายทอดวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีของสถาบันวิจัย
วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย และของส่วนราชการอื่น ๆ
- 5.2.1.10 โครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก กลาง และใหญ่ ของกรม
ชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- 5.2.1.11 โครงการผลิตพืชไร่สารพิษ โดยเทคนิคจุลินทรีย์ของกองพัฒนา
การบริหารงานเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร การส่งเสริมระบบสหกรณ์รูปแบบต่าง ๆ เช่น
สหกรณ์ออมทรัพย์ สหกรณ์ร้านค้า ฯลฯ ของกรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- 5.2.1.12 โครงการแพทย์แผนไทยสถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการ
แพทย์ กระทรวงสาธารณสุข และสถาบันอายุเวศวิทยาลัยของเอกชน เป็นต้น
- 5.2.1.13 โครงการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของสถาบันและองค์การ
ต่าง ๆ

5.2.1.14 โครงการของศูนย์ฝึกแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองมูลนิธิแผ่นดินธรรม
แผ่นดินทอง

5.2.1.15 โครงการผลิตเกษตรปลอดสารพิษขององค์การเอกชน เช่น
ชมรมเกษตรปลอดสารพิษ และสิ่งแวดล้อม ศูนย์ฝึกเกษตรธรรมชาติเคเวซ ของมูลนิธิธิปาเพ็ญ
สาธารณประ โยชน์ด้วยกิจกรรมทางศาสนา เป็นต้น

5.2.1.16 สมาคมหรือมูลนิธิจากส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค เช่น
สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน เป็นต้น

5.2.1.17 กิจกรรมของกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กลุ่มสหกรณ์
เครดิตยูเนียน เป็นต้น

5.2.2 ในกองทัพบกหรือในส่วนของกองทัพบกเกี่ยวข้อง

5.2.2.1 โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

5.2.2.2 แผนยุทธศาสตร์พัฒนาของกองทัพบก พ.ศ. 2530

5.2.2.3 แผนการพัฒนาคุณภาพชีวิตข้าราชการกองทัพบก พ.ศ. 2537

5.2.2.4 แผนการพัฒนาจริยธรรม และขวัญทหารเพื่อเสริมสร้างกำลังพล
ให้มีประสิทธิภาพ พ.ศ. 2537

5.3 ปัจจัยส่งเสริมให้บรรลุความสำเร็จ (วัตถุประสงค์) และยั่งยืนสรุปเป็นแผนภูมิได้

5.4 เครื่องชี้วัด ซึ่งการวัดผลเป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมาเป็นความ
สุขหรืออยู่ดีมีสุข ซึ่งตรงกับหลัก GDH (GROSS DOMESTIC HAPPINESS) แทนการวัดที่รายได้
เป็นเงินซึ่งตรงกับหลัก GDP (GROSS DOMESTIC PRODUCT)

5.4.1 ผู้นำ (ผู้บังคับหน่วย) ทุกระดับ มีความจริงจัง จริงใจ และเสียสละ
ประ โยชน์สุขส่วนรวมมากขึ้น

5.4.2 การลด ละ เลิก อบายมุขมากขึ้น

5.4.3 มีความเอื้ออาทร ความรักสามัคคี มีระเบียบวินัย มีความสะอาด และสิ่ง
แวดล้อมที่ดีในชุมชน

5.4.4 บุคคลในครอบครัวในชุมชน รู้หน้าที่ที่มีความรับผิดชอบมากขึ้น (ครอบครัว
/ชุมชนอบอุ่น และเข้มแข็งขึ้น)

5.4.5 มีการฟื้นฟูประเพณี วัฒนธรรม (เน้นหน้าที่วิถีชีวิตแบบไทย และภูมิ

ปัญญาชาวบ้าน) ที่ติงามกลับคืนมามากขึ้น

5.4.6 มีการบริหารจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่ดีขึ้น

5.4.7 มีสินค้าผลิตเป็นผลผลิตทางด้านอาหาร ยา และสินค้าทางศิลปวัฒนธรรม
พื้นบ้านหลากหลายมากขึ้น

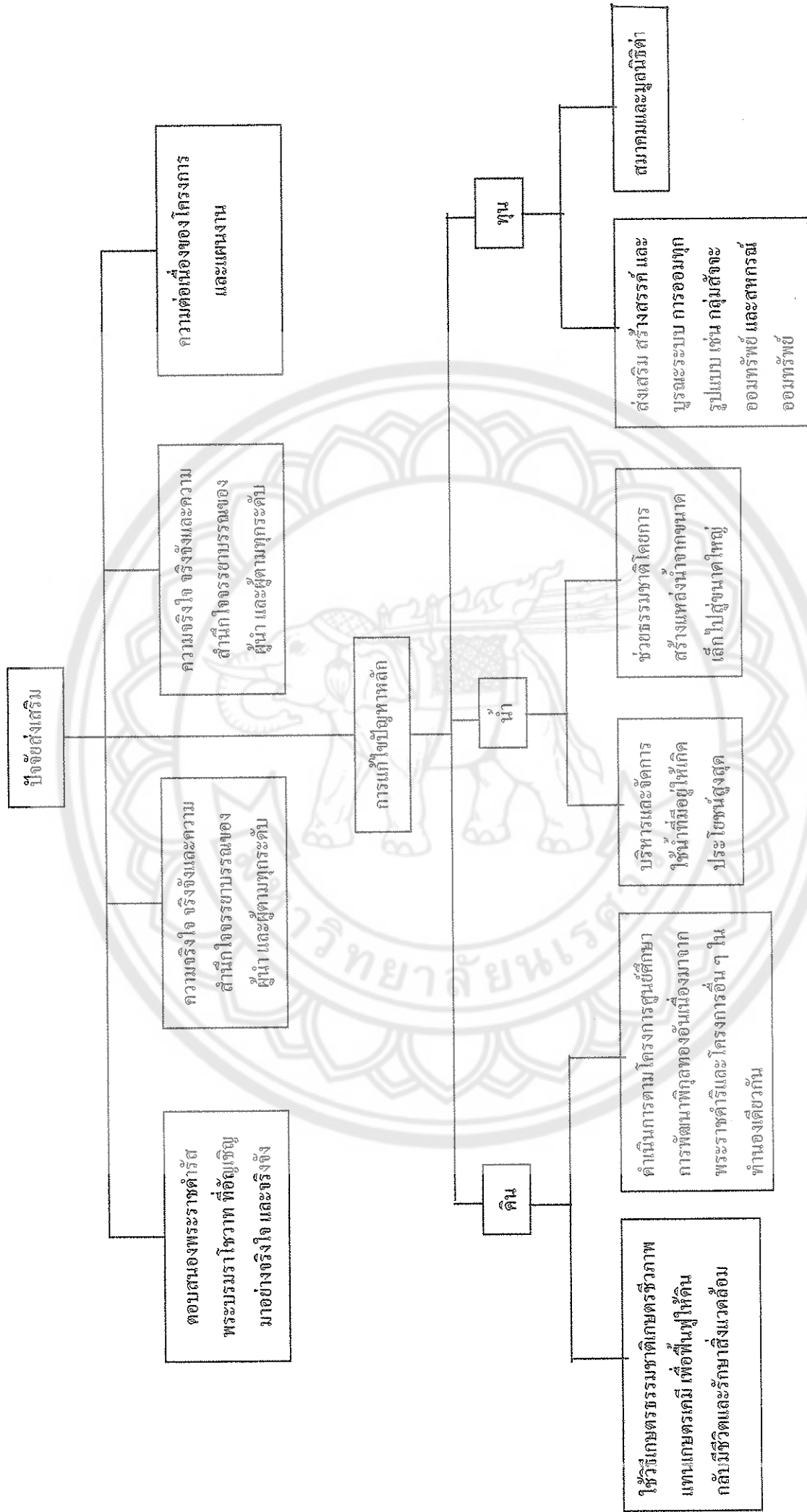
5.4.8 แต่ละครอบครัว มีผลผลิตเพื่อเป็นอาหารของตนเองเป็นส่วนใหญ่ ซื่อหา
จากภายนอกเท่าที่จำเป็น ที่อยู่อาศัยปรับปรุงเหมาะสมตามฐานะ

ซึ่งพระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคล
เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนพรรษา ณ ศาลา ดุสิตาลัย สวนจิตรดา พระราชวังดุสิต เมื่อ
5 ธันวาคม 2534 ว่า

“...ขาดทุน คือ Ails (OUR LOSSIS OUR GAIN) การเสีย คือ การได้
และการที่คนอยู่ดีมีสุข นั้น เป็นการนับที่เป็นมูลค่าเงินไม่ได้..”

แผนภาพที่ 6 ปัจจัยส่งเสริมให้บรรลุความสำเร็จ (วัตถุประสงค์) และยั่งยืน

6. การนำไปใช้

6.1 นำไปใช้กับบุคคลทุกอาชีพ และทุกระดับชั้นมากบ้าง น้อยบ้าง ตามแต่พื้นฐานทางเศรษฐกิจ และศักยภาพของแต่ละคนบนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเอง รวมทั้งความเอื้ออาทรต่อกันอื่น ๆ ในสังคมเป็นประการสำคัญ

6.2 ใช้เป็นแบบอย่าง (ต้นแบบ) การฝึกสอนทหารกองประจำการของกองทัพบก

6.3 ใช้เป็นแบบอย่าง การหารายได้เสริมข้าราชการประจำการ และครอบครัว โดยเฉพาะข้าราชการชั้นผู้น้อยและครอบครัว

6.4 ใช้เป็นแบบอย่าง (ต้นแบบ) การทำโครงการเศรษฐกิจพอเพียง(เน้นที่การเกษตร)

ส่วนรวมของหน่วยระดับกองพลขึ้นไป โดยยึดแนวคิดระบบเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับเกษตรกรตามแนวพระราชดำริ ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการ “ทฤษฎีใหม่” 3 ชั้น (ชั้นที่หนึ่ง : มีความพอเพียงเลี้ยงตนเองได้บนพื้นฐานของความประหยัด ขจัดการใช้จ่าย ชั้นที่สอง : รวมพลังกันในรูปกลุ่ม เพื่อทำการผลิต การตลาด การจัดการรวมทั้งด้านการสวัสดิการ การศึกษา การพัฒนาสังคม ฯลฯ ชั้นที่สาม : สร้างเครือข่ายกลุ่มอาชีพ และการขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้หลากหลาย โดยประสานความร่วมมือกับภาครัฐ ภาคองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) และภาคราชการ และด้านองค์การอื่น ๆ ในด้านเงินทุน การตลาด การผลิต การจัดการ และข่าวสารข้อมูล)

6.5 มุ่งเน้นไปใช้กับเกษตรกร หรือผู้มีที่ดินทั้งหลายเป็นหลัก

6.6 นำไปใช้เป็นหลักการดำเนินชีวิตสำหรับคนอยู่นอกภาคเกษตรกรรม กล่าวคือ ยึดถือวิถีชีวิตไทย อยู่แต่พอดี ไม่ฟุ้งเฟ้ออย่างไร้ประโยชน์ ไม่ยึดติดวัตถุเป็นที่ตั้ง ยึดเส้นทางสายกลาง อยู่กินตามฐานะ ใช้สติปัญญาในการดำรงชีวิตเจริญเติบโตอย่างค่อยเป็นค่อยไป ไม่ใช้หลักลงทุนเชิงพนันซึ่งตั้งอยู่บนความเสี่ยงกู้เงินมาลงทุนโดยหวังรวยอย่างรวดเร็วแล้วก็ไปลงล้มละลายในที่สุด รู้รักสามัคคี ใช้สติปัญญาปกป้องตนเองไม่ให้หลงกระแสโลกาภิวัตน์ โดยไม่รู้ถึงเหตุผลตามสภาพแวดล้อมของไทย รู้จักแยกแยะชั่วดี สิ่งที่เป็นประโยชน์ตามสภาพความเป็นจริงของบ้านเมืองเราเป็นที่ตั้ง มีความรัก ความเมตตา ที่จะช่วยเหลือสังคมให้รอดพ้นจากภัยพิบัติรวมพลังด้วยความสามัคคีเป็นหมู่เหล่า ขจัดข้อขัดแย้งไปสู่ความประนีประนอมรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

ดร.มงคล ดำนธามินทร์ ได้กล่าวถึง แนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรมเศรษฐกิจ ขององค์การบริหารส่วน
ตำบล ไว้ในเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง แนวคิดและยุทธศาสตร์ ไว้ดังนี้

กิจกรรมเศรษฐกิจขององค์การบริหารส่วนตำบล

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า พระราชบัญญัติสภาตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล
พ.ศ. 2537 ระบุไว้ว่า อบต.มีหน้าที่ในการดำเนินกิจกรรม 5 หมวด คือ

1. หมวดสาธารณสุขปโภค
2. หมวดการศึกษา และข้อมูล
3. หมวดทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
4. หมวดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
5. หมวดเศรษฐกิจชุมชน

โดยหลักการนั้น อบต. แต่ละแห่ง ย่อมต้องดำเนินกิจกรรมใน 5 หมวด ที่ปรากฏ
อยู่ในแผนพัฒนาตำบลประจำปี โดยแผนพัฒนาในแต่ละปีนั้น จะต้องสอดคล้องกับปัญหาความ
ต้องการ และศักยภาพของประชาชนส่วนใหญ่ในทุก ๆ หมู่บ้านของตำบลนั้น ๆ เป็นสำคัญ

ดังนั้น ผู้นำนักความสำคัญของหมวดกิจกรรมทั้งหมดจึงอาจไม่เท่าเทียมกัน แต่
ขึ้นอยู่กับความจำเป็นของแต่ละพื้นที่ และสถานการณ์การพัฒนาในช่วงเวลานั้น ๆ เช่นในช่วงเวลา
ที่ผ่านมา ในบางจังหวัดได้มีโครงการพัฒนาระดับพื้นที่ที่น่าสนใจมาก

แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาอย่างรอบด้านแล้ว ปรากฏว่าโครงการที่ดีเหล่านั้น
ยังให้ความสนใจต่อเศรษฐกิจพอเพียงไม่มากนัก ซึ่งสถานการณ์ในปัจจุบัน (พ.ศ.2541) ได้ชี้ให้เห็น
ว่า กิจกรรมในหมวดเศรษฐกิจชุมชนมีความสำคัญอย่างมาก

การให้น้ำหนักกับหมวดเศรษฐกิจ และในหมวดที่เกี่ยวข้องไม่มากนัก จึงนับเป็น
ความไม่สอดคล้องกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยอย่างยิ่ง เพราะเป็นที่รู้กันทั่วไปว่า
ความต้องการรายได้เพิ่มในหมู่เกษตรกร เป็นเรื่องที่ต้องคำนึงถึงให้มากยิ่งขึ้น

แต่ทั้งนี้ ไม่ได้หมายความว่า เราต้องการให้ชาวบ้านทำกิจกรรมการผลิตเอง ให้มี
รายได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เพราะสวนทางกับความจริงที่ว่า การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และรายได้
นั้น ผู้ผลิตต้องมีเครื่องมือ อุปกรณ์ เงินทุน แหล่งน้ำ ความสามารถเชิงบริหาร การจัดการผลิต
และตลาดรับสินค้า ๆ ละ เป็นปัจจัยสำคัญ

หากแต่ชาวบ้านของเรามีข้อจำกัดในปัจจัยดังกล่าวหลายประการ ประเด็นสำคัญ
จึงอยู่ที่ ชาวบ้าน จะเลือกการผลิต และการแปรรูปผลผลิตที่มีปริมาณ และคุณภาพ ตามความ

ต้องการของตลาดได้หรือไม่ และหากฝีมือ เทคนิค ความรู้ ความสามารถยังด้อยอยู่ จะสามารถฝึกอบรม หรือให้การเรียนรู้แก่เขาได้หรือไม่และอย่างไร

การให้ความสำคัญกับหมวดเศรษฐกิจดังกล่าวนั้น ไม่ได้หมายความว่า ให้ละเลยกิจกรรมในหมวดอื่น ๆ เสีย หากละเลยก็เท่ากับว่า เราหลับหูหลับตาต่อสภาพความเป็นจริง เพราะความจริงก็คือ ผู้คนในพื้นที่ซึ่งมีความต้องการ ด้านสาธารณสุข โภค การศึกษา การอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอยู่ ดังนั้น จึงต้องมีกิจกรรมในหมวดที่เกี่ยวข้องด้วย

ปัญหาด้านเทคนิคจึงมีอยู่ว่า เราจะทำอย่างไร จึงจะสามารถ추ประเด็นการทำกิจกรรมในหมวดเศรษฐกิจพอเพียงนี้ขึ้นมา ในขณะที่กิจกรรมในหมวดอื่น ๆ ก็ได้รับความสนใจด้วย

คำอธิบายเหตุปัจจัย และการเชื่อมโยงของปัจจัย

1. ผลการศึกษาค้นคว้า วิจัย เรื่องศักยภาพในเรื่องการปรับตัว ของหมู่บ้านชนบทอีสาน ต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย โดยได้ทำกันอย่างกว้างขวางหลายพื้นที่ และหลายปีติดต่อกัน และผลการประชุม สัมมนา ระดมสมอง ระหว่างเกษตรกร นักพัฒนาเอกชน เจ้าหน้าที่พัฒนาของรัฐ และนักวิชาการ เรื่องเหตุปัจจัยอันนำไปสู่ การสร้างความเข้มแข็งของหมู่บ้านชนบทที่ทำกันหลายครั้งได้พบความจริงที่ตรงกันว่า ในอดีตนั้น เหตุปัจจัยที่ช่วยสร้างความเข้มแข็งชุมชน มีหลายประการ กล่าวคือ

1. ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของชาวบ้าน และความศรัทธาทางศาสนา

2. การศึกษาหาความรู้ของคนรุ่นเก่า และรุ่นใหม่ ตามสถานที่อันพึงมี ทั้งในหมู่บ้าน และนอกหมู่บ้าน

3. พื้นที่เหมาะสมต่อการประกอบอาชีพ และโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนนที่สำหรับการสัญจร และการขนส่งสินค้า

4. สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ อันได้แก่ ดิน น้ำ ป่าไม้ ยังดำรงอยู่มากแต่เมื่อเข้าสู่สถานการณ์ปัจจุบัน ปรากฏว่า เหตุปัจจัยด้านเศรษฐกิจมีความสำคัญสูงสุด และปัจจัยที่ผลักดันให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง ซึ่งความเข้มแข็งของชุมชน ช่วยสร้างความเข้มแข็ง แก่ปัจจัย 4 ประการที่กล่าวมาแล้วทั้งสิ้น

2. ข้อมูลจากการศึกษา ค้นคว้า สัมมนา และระดมสมอง ช่วยให้เราเข้าใจต่อไปอีกว่า ในการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น มีประเด็นหลักที่ควรสนใจอย่างน้อย 3 ประการ กล่าวคือ

1. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจพอเพียง
2. กระบวนการเศรษฐกิจพอเพียง
3. กำไรส่วนเกินจากเศรษฐกิจพอเพียง

ปัจจัยผลักดันด้านเศรษฐกิจพอเพียง

การพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง (ในหมวดเศรษฐกิจชุมชน)

โดยเฉพาะอย่างยิ่งการได้มาซึ่ง เงินทุน ในการนี้ เราทราบความจริงจากผลของการศึกษา ค้นคว้า วิจัย และการสัมมนา ว่าเงินทุนที่ได้จากการระดมทุนภายในหมู่บ้าน จากชาวบ้าน ผู้สนใจในการผลิต และการแปรรูป จะถูกนำไปใช้อย่างสมเหตุสมผล มีความต่อเนื่องและไม่ค่อยเสียหายจากการคดโกง ด้วยวิธีการต่าง ๆ

ซึ่งผิดกับเงินทุนที่รัฐสนับสนุน ผ่านหน่วยงานราชการ และเงินทุนเอกชน ที่จะถูกนำไปใช้ อย่างไม่ระมัดระวัง เพราะชาวบ้านมักถือว่า ไม่ใช่เงินของเขา

การได้มาซึ่งเงินทุน อาจได้จากกิจกรรมออมทรัพย์ การระดมหุ้น การตั้งธนาคารหมู่บ้าน หรือ จากการรับทุนช่วยเหลือจากภายนอก สัมทบกับเงินภายในชุมชนนั้น

การพัฒนาพื้นฐานกายภาพ (ในหมวดสาธารณูปโภค)

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เพื่อการบริโภค และการผลิต มีผู้กล่าวว่า ในช่วงฤดูแล้ง หรือกระทั่งฤดูฝน ที่ฝนขาดช่วง ชาวบ้านส่วนใหญ่ จะใช้เวลากับการหาน้ำ เพื่อกิน เพื่อใช้ ด้วยความสำคัญ

เมื่อขาดน้ำ คนหนุ่ม - สาว และคนที่ยังมีร่างกายแข็งแรง จะอพยพหางานทำนอกพื้นที่ ดังนั้น การจะหวังให้ชาวบ้านทำกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนหรือเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่องนั้น ย่อมเป็นไปได้ยากยิ่ง

กระบวนการเศรษฐกิจพอเพียง

เมื่อได้เหตุปัจจัยทั้ง 4 ซ้ำกันแล้ว กระบวนการเศรษฐกิจพอเพียง ก็พร้อมจะดำเนินการได้ ซึ่งในการนี้ จะเห็นกิจกรรมการผลิต การบริโภค การแปรรูป และการขาย ดำเนินไปอย่างเป็นรูปธรรม

อนึ่ง หากพื้นที่ใด มีปัจจัยที่จำเป็นยิ่ง พร้อมแล้ว ก็อาจดำเนินการกระบวนการเศรษฐกิจชุมชนได้เลย แต่ในความเป็นจริงนั้น คงหาพื้นที่ที่มีความพร้อมเช่นนั้นยาก กล่าวคือ อาจมีปัจจัยบางอย่าง ที่ยังไม่ดีพอ ก็จำเป็นต้องมีการพัฒนาปัจจัยนั้นก่อนจึงค่อย ดำเนินการผลิตต่อไป

เพื่อความเข้าใจ ในกระบวนการเศรษฐกิจชุมชนหรือเศรษฐกิจพอเพียงนี้ จะขอขยายความ พร้อมยกตัวอย่างที่เกิดขึ้นในภาคอีสาน กล่าวคือ กิจกรรมในกระบวนการนี้ อาจจำแนกได้ดังต่อไปนี้

การเกษตร ต่อเนื่องการเกษตร และนอกการเกษตร ซึ่งอาจจำแนกย่อยลงไปอีกดังต่อไปนี้

1. ผลิตภัณฑ์จากผ้า เช่น การทำผ้าฝ้ายทอมือย้อมสีธรรมชาติ ผ้าไหม ผ้ามัดหมี่ ผ้าขาวม้า ผ้าโสร่ง และกระเป๋าผ้าชนิดต่าง ๆ
2. ผลิตภัณฑ์ตัดเย็บเสื้อผ้า เช่น การตัดเย็บเสื้อผ้า และผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ภายในบ้าน และสำนักงาน และเสื้อผ้าเครื่องแบบของพนักงานบริษัท และข้าราชการ
3. ผลิตภัณฑ์จักสานไม้ไผ่ เช่น ตะกร้า เข่ง กระจาด เสื่อหวาย กระติบข้าว กระด้ง และหัตถกรรมไม้ไผ่อีกมาก
4. ผลิตภัณฑ์ผลไม้ประดิษฐ์ เช่น การทำดอกไม้ ผลไม้ และไม้ประดับ จากกระดาษชนิดต่าง ๆ
5. ผลิตภัณฑ์อาหาร และการแปรรูป เช่น ผัก ผลไม้ ที่ปลอดสารเคมี ผลิตภัณฑ์จากผลไม้พร้อมดื่ม หัวเชื้อเครื่องดื่มเข้มข้น ไวน์จากผลไม้ต่าง ๆ
6. ผลิตภัณฑ์วัสดุ เช่น เครื่องปั้นดินเผา ผลิตภัณฑ์โลหะ เช่น มีด เสียม เลี้ยว จอบ ผลิตภัณฑ์เครื่องเงิน ผลิตภัณฑ์เครื่องหนัง ผลิตภัณฑ์วัสดุก่อสร้าง
7. กิจกรรมเกษตรผสมผสาน ซึ่งสามารถศึกษา ตัวอย่างกลุ่มองค์กรเศรษฐกิจชุมชน ที่ดำเนินกิจกรรมเศรษฐกิจดังกล่าวข้างต้น

กิจกรรมลานค้าชุมชน

อันได้แก่ การจัดพื้นที่ ที่ชาวชนบท นำผลิตภัณฑ์ ซึ่งอาจเป็นการเกษตรต่อเนื่อง และนอกการเกษตร ผู้ตลาด เพื่อซื้อ - ขาย สินค้า โดยผู้สนใจอาจได้แก่ เกษตรกร คนชนบท นักท่องเที่ยว คนเมือง และอื่นๆ ซึ่งร้านค้านี้ อาจตั้งอยู่ในตลาดชนบท ตลาดเมือง สี่แยกชุมชน การสัญจร กิจกรรมร้านค้าชุมชน อื่นๆ ได้แก่ การส่งเสริมให้เกษตรกรรวมกลุ่มกันตั้งร้านค้า เพื่อขายผลิตภัณฑ์ของตน เป็นที่น่าสังเกตว่า กิจกรรมเช่นนี้ มักมีความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมออมทรัพย์ การระดมทุน การผลิต และการแปรรูป

การท่องเที่ยว

เป็นที่รู้กันอย่างกว้างขวางทั้งในประเทศ และต่างประเทศ ประเทศไทยอุดมไปด้วยแหล่งโบราณสถาน น้ำตก แม่น้ำ ลำคลอง และทิวทัศน์ การฟื้นฟูความสำคัญของสิ่งเหล่านี้ จะทำให้คนในชุมชน สามารถเก็บเงินค่าขนส่ง และการขายผลิตภัณฑ์ได้

กำไรส่วนเกินจากเศรษฐกิจชุมชน

ข้อมูลจากการศึกษา ค้นคว้า วิจัย และการปฏิบัติงานวิจัย เจริญปฏิบัติกร แบบการมีส่วนร่วม สะท้อนเห็นว่ากลุ่มชาวบ้านที่ทำการเกษตรเศรษฐกิจชุมชน และได้ผลดี จะทำให้กำไรส่วนเกิน ซึ่งได้หักค่าใช้จ่ายแล้ว คณะกรรมการดำเนินงาน จะแบ่งส่วนกำไร เพื่อสนับสนุนกิจกรรมในชุมชน โดยไม่เรียกเงินคืนในภายหลัง โดยกิจกรรมที่มักได้รับการอุดหนุน ได้แก่

การให้การศึกษา แก่เยาวชนในระบบโรงเรียน ในรูปของหนังสือเรียน อาหารกลางวัน อุปกรณ์การศึกษา อีกทั้ง ได้ให้การอุดหนุนในรูปแบบการศึกษา คูงาน การพัฒนา แก่เยาวชน และชาวบ้าน

การให้ความอนุเคราะห์ในชุมชน แก่เยาวชนหญิง - ชาย ที่เมื่อออกจากการศึกษาภาคบังคับแล้ว ต้องการมีเงินทุนเพื่อประกอบอาชีพ แก่คนชรา ในรูปของเงินช่วยเหลือ การรักษาพยาบาลหรือแก่คนพิการ ในรูปการสนับสนุนกิจกรรม ที่เหมาะสมกับเขาเหล่านั้น

การสร้างสาธารณูปโภค โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในเรื่องของการสร้างประปาหมู่บ้าน การสร้างคอนกรีตขนาดเล็ก และการขุดสระ ซึ่งทั้งหมดนี้ จะไม่ได้ใช้งบประมาณแผ่นดิน ที่ผ่าน อบต. หากแต่ได้จากการแบ่งกำไร จากกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน และกิจกรรมทางเศรษฐกิจมาสนับสนุน

การอนุรักษ์ธรรมชาติ กลุ่มการพัฒนาอาชีพจำนวนไม่น้อยในปัจจุบันนี้ ได้เห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกัน ระหว่างคนในชุมชนกับทรัพยากรดิน น้ำ และป่าไม้ ซึ่งกลุ่มเหล่านี้ ได้สนับสนุนทุนบางส่วนร่วมกับทางโรงเรียน ชุมชน และหน่วยงานจากภายนอก เพื่อส่งเสริมเยาวชนในชุมชนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่จัดตั้งขึ้น ซึ่งเขาเหล่านั้น เห็นคุณค่าของทรัพยากรดังกล่าว

นอกจากนี้ ยังมีผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการจากภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนา เอกชน ประชาชนทั่วไป ได้แสดงแนวคิดในการสัมมนาทางวิชาการของกระทรวงมหาดไทย ดังนี้ (กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2542 : 56 – 66)

นายโสภณ สุภาพงษ์ ได้กล่าวถึงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองว่า รัฐบาลควรส่งเสริมแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างจริงจัง ภายใต้งบประมาณอันจำกัด ไม่ควรรับภาระอะไรที่ทำให้สิ้นเปลืองอีก แต่ควรส่งเสริมให้องค์กร/กลุ่มในท้องถิ่น กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ที่เข้มแข็งทำงานผูกพันกับภาคเอกชน และองค์กรเอกชนให้สามารถขยายงานรองรับคนว่างงานที่กลับ

จากเมือง ขจัดปัญหาอุปสรรคทางการตลาด ระเบียบ กฎเกณฑ์ ที่ไม่เอื้อต่อการทำงานของประชาชน และในชุมชนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาเศรษฐกิจพึ่งตนเอง

นายไพบูลย์ วิฒนศิริธรรม ได้เสนอแนวความคิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนไว้ อย่างน่าสนใจว่า การพัฒนาเศรษฐกิจระดับชุมชน ซึ่งถือเป็น “ เศรษฐกิจฐานราก ” ที่มีความสำคัญ ยิ่งจึงควรส่งเสริมการสร้างเสริมความเข้มแข็งในระบบเศรษฐกิจของชุมชน และสนับสนุนการเชื่อมโยง เป็นเครือข่ายระหว่างองค์กรท้องถิ่นด้วยกัน ได้แก่ องค์กรเชิงปกครอง องค์กรเชิงทุนของชุมชน องค์กรเชิงกลุ่มอาชีพของชุมชน ทั้งในระดับแนวราบ คือ ท้องถิ่น และระดับแนวตั้ง คือ ระดับภาค และ ระดับประเทศ ให้สามารถมีส่วนร่วมในการสร้างกิจกรรมทางธุรกิจ ให้มีความมั่นคงแข็งแรง สามารถสร้างเกราะคุ้มภัยผลกระทบกระเทือนจากเศรษฐกิจมหภาคหรือเศรษฐกิจโลก

นายประทีป วีระพัฒนนิรันดร์ ได้เสนอแนวความคิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ว่าการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นให้มั่นคง โดยเริ่มต้นจากการปรับเปลี่ยนกระบวนการพัฒนา แบบแยกส่วน (Split Type Development) ไปสู่การพัฒนาอย่างบูรณาการ (Holistic Approach) ซึ่ง ทุกส่วนมีความเชื่อมโยงกันว่า เมืองและชนบทที่ไม่สามารถแยกส่วนจากกันได้ ในการพัฒนา เกษตรกรรม อุตสาหกรรม และการบริการที่เกี่ยวเนื่องกัน ขณะเดียวกันควรสร้างโอกาสการเรียนรู้ให้แก่ คนในชุมชน คือ “ การสร้างอาชีพหลากหลาย ” โดยคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วยตนเอง และสอดคล้องกับศักยภาพ ทรัพยากร ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อก่อให้เกิด “ ผลประโยชน์ ” ในการ เพิ่มพูนความรู้ รายได้ ทรัพยากร ความเอื้ออาทรต่อกัน

นายไพโรจน์ พรหมสาส์น อธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน ได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับ เศรษฐกิจชุมชนว่า เศรษฐกิจชุมชนในส่วนที่กรมการพัฒนาชุมชนรับผิดชอบนั้น เรามุ่งที่จะให้หมู่บ้านหรือชุมชนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยมีแนวคิดสอดคล้องกับทฤษฎีใหม่ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กล่าวคือ “ การพอมีพอกิน ” ของบุคคล (ครัวเรือน) ได้แก่ โครงการ แก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) ของกระทรวงมหาดไทย การรวมพลัง รวมกลุ่มกิจกรรม ผลิต กิจกรรมกลุ่มต่าง ๆ และประการสุดท้าย รูปของธุรกิจชุมชนเพื่อ “ ความมั่งมีศรีสุข ” ได้แก่ กิจกรรมเครือข่ายของกลุ่มออกทรัพย์ เช่น โรงงานผลิตน้ำดื่มสะอาด โรงสีข้าวและบรรจุถุง จำหน่าย โรงงานแปรรูปน้ำผลไม้ และศูนย์สาริตการตลาดและเครือข่าย เป็นต้น ซึ่งองค์กรชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การเรียนรู้ทางการจัดการ ก่อให้เกิดรายได้ ศีลธรรม ความสามัคคี แก่ ครัวเรือน องค์กรชุมชน และชุมชนในที่สุด

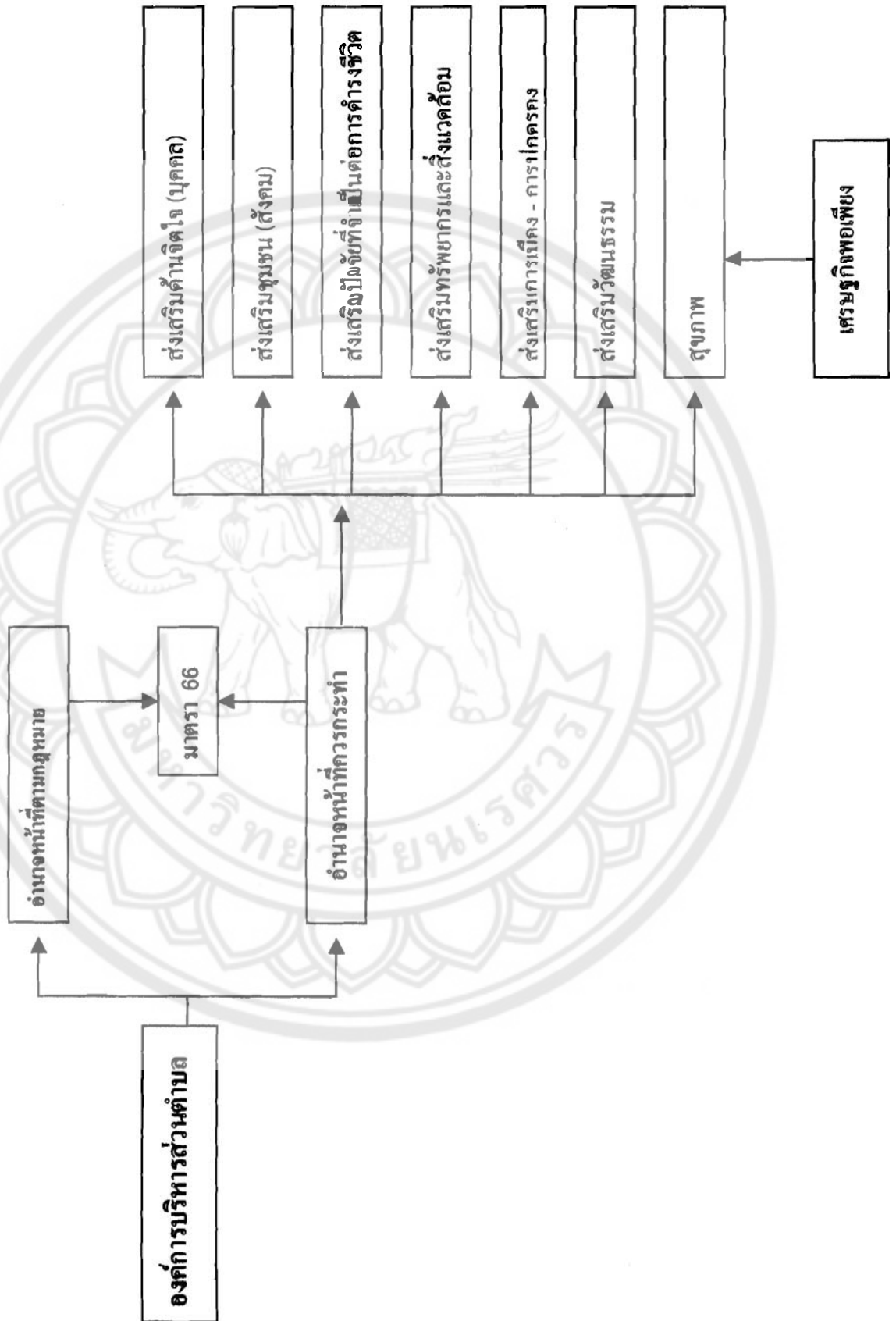
ดร. สังคีต พิริยะรังสรรค์ ได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชนว่า รัฐบาลมีนโยบาย ให้ภาคราชการต่าง ๆ ไปดำเนินการ ในการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนกับชาวบ้านเพียงแต่ให้เกิด “ รายได้เสริม ” มิใช่ รายได้หลักของชาวบ้าน ฉะนั้น รายได้หลักของชาวบ้านต้องพึ่งพาเศรษฐกิจ

ตลาด ทั้งนี้ ได้แก่ การปลูกพืชเชิงเดี่ยวหรือการส่งเสริมนอกภาคเกษตร เป้าหมายหลักของยุทธศาสตร์เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองก็คือ การยกระดับกิจกรรมเหล่านี้อย่างจริงจัง เพื่อให้เป็นยุทธศาสตร์อันหนึ่งของเศรษฐกิจแห่งชาติ ระยะเวลาที่ผ่านมาเกษตรกรได้ทดลองลงมือทำด้วยตนเอง ฉะนั้น เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองเป็นทั้งวิถีชีวิต การดำรงชีพ ภูมิปัญญาของชาวบ้านและวิถีการผลิต ซึ่งมีส่วนช่วยให้พวกเขาและครอบครัวได้รับประโยชน์สูงสุด ก็ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของชาวบ้านและชุมชนนั่นเอง

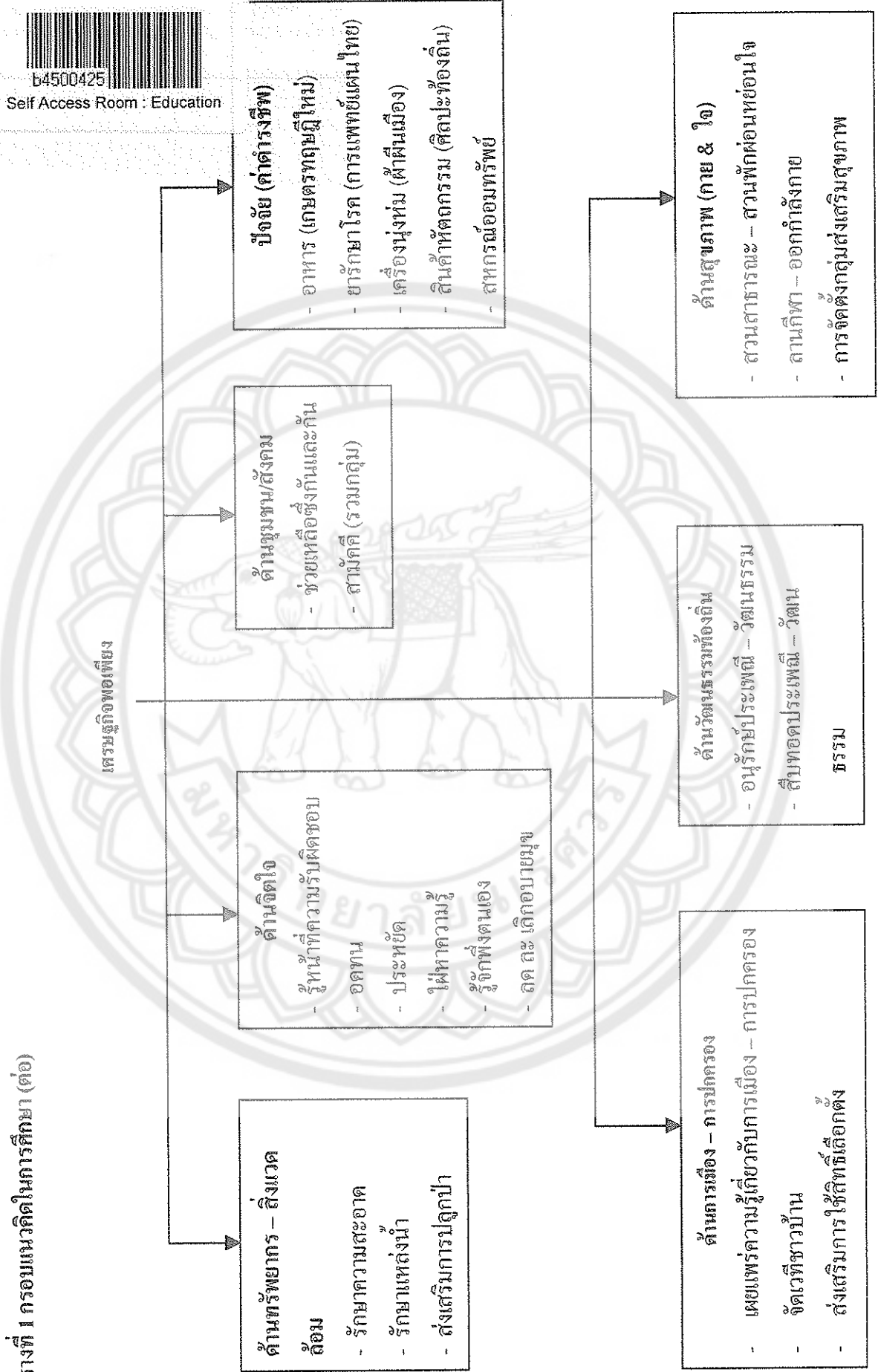
จากการศึกษาทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง – ทฤษฎีใหม่ คณะผู้ศึกษาได้กำหนดกรอบการศึกษา ดังนี้

ตารางที่ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษา

ตารางที่ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษา (ต่อ)

ตอนที่ 3. กระบวนการพัฒนาตน (โครงการพัฒนาสื่อการศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง
ของนักศึกษา, 2542 : 34)

“ความสุข” และ “ความสำเร็จ” เป็นความหวังสูงสุดในชีวิตมนุษย์ไม่ว่าคนๆ นั้น จะอยู่ในฐานะ อาชีพหรือมีการศึกษาระดับใดก็ตาม อันที่จริงความสุขและความสำเร็จเป็นสิ่งที่เกี่ยวเนื่องกัน ความสำเร็จทำให้รู้สึกเป็นสุขและมีความสุขทำให้รู้สึกว่าได้ประสบความสำเร็จ แม้ว่าทุกคนต่างต้องการความสุขและความสำเร็จ แต่ก็ไม่ใช่ทุกคนที่จะมีความสุขและความสำเร็จ หากแต่เกิดกับใครก็ได้ที่มี “วิธีการ” ที่จะปรับตัวเองให้เข้ากับคนอื่น ๆ ได้อย่างดี การปรับตัวเองให้เข้ากับคนอื่น ๆ ได้อย่างดีจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างหนึ่งในกระบวนการพัฒนาตนเอง

การพัฒนา หมายถึง การทำให้ดีขึ้น ถาวร งามงาม เติบโตและดีขึ้น (Change for the better) มนุษย์มีธรรมชาติอย่างหนึ่งคือพยายามดิ้นรนเพื่อยกสภาพจิตใจของตนให้สูงขึ้น ดังนั้นมนุษย์จึงไม่ชอบอยู่หนึ่งกับที่เดิม มักปรับปรุงตนเองเสมอ กฎพื้นฐานของชีวิตมีว่า ชีวิตคือการต่อสู้ หากปราศจากการต่อสู้ชีวิตจะเหี่ยวแห้งอับเฉาโดยเฉพาะอย่างยิ่งการต่อสู้กับตัวเอง และไม่มีความสำเร็จครั้งใดที่ได้มาโดยปราศจากการต่อสู้ สิ่งที่จะได้จากการต่อสู้ดิ้นรน นอกจากชัยชนะคือ การได้พัฒนาจากคุณภาพภายในตัว เป็นการเพิ่มพูนพลังที่มองด้วยตาเปล่าไม่เห็น การต่อสู้ดิ้นรนเป็นภาพสะท้อนให้เป็นตัวของตัวเองชัดเจน ให้เห็นว่า “เราเป็นเรา” และเห็นต่อไปว่า “เราต้องการเป็นอะไร” ด้วย

การสร้างความเข้าใจตนเอง

อุปสรรคประการหนึ่งที่ทำให้คนส่วนใหญ่ไม่มีความสุขและไม่พบความสำเร็จคือการไม่รู้จักหรือไม่เข้าใจตนเองตัวอย่างเช่น “คนที่คิดอยู่อย่างเดียวว่าตัวเองเรียนไม่เก่ง ทำให้ขาดความมั่นใจ ไม่กล้าตอบคำถาม ไม่กล้าแสดงความคิดเห็น ไม่กล้ารายงานหน้าชั้น ทั้ง ๆ ที่เขามีความสามารถในตัวเองอีกหลายอย่าง” หรือ “คนที่คิดว่าไม่มีใครชอบเขาหรือจริงใจกับเขาเพราะขนาดพ่อแม่แท้ ๆ ของเขาก็ยังไม่รักเขาคนประเภทนี้จะหวาดระแวงไม่ไว้ใจคนอื่น จี้อัจฉา ชอบนินทา” ตัวอย่าง ทั้งสองกรณีแสดงให้เห็นว่า คนเราอาจมีความเข้าใจตนเองไม่ถูกต้อง และความเข้าใจตนเองมีผลต่อพฤติกรรม ดังนั้น การพัฒนาตนเองจึงต้องเริ่มต้นจากการมีความเข้าใจตนเองอย่างถูกต้อง

“อัตตา” หรือ “ตัวตน” คือ

อัตตาหรือตัวตน (Self) คือ ความรู้สึกนึกคิดว่าเป็นตัวเรา ของเรา ด้วยเหตุนี้ คนทุกคนจึงมี “อัตตาหรือตัวตน” ด้วยกันทุกคน ต่างกันแต่เพียงว่าอัตตาของใครจะได้รับการขัดเกลาหรือยกระดับให้สูงขึ้นจนเข้าใจธรรมชาติของทุกสิ่งในโลกมากกว่ากันหาก “อัตตา” ไม่ได้รับการขัดเกลาหรือยกระดับให้สูงขึ้น ผู้ที่เป็นเจ้าของอัตตานั้นก็จะเป็นคนประเภท “หลงตัวเอง” หรือ “เห็นแก่ตัว” ซึ่งคนประเภทนี้ย่อมยากที่จะพัฒนาตนเองให้ไปสู่ความสุขความสำเร็จตามที ใฝ่หา

โครงสร้างของตัวตน

ในทัศนะของนักจิตวิทยาแบ่งโครงสร้างตัวตนออกเป็น 3 ภาค แต่ละภาคมีหน้าที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตามแต่ละภาคก็จะทำงานผสมผสานกันจนกลายเป็นลักษณะโดยรวมของคนแต่ละคน โครงสร้างตัวตนทั้งสามภาคประกอบด้วย

1. ตัวตนที่แท้จริง (Real Self) หมายถึง สิ่งที่เป็นตัวเราจริง ๆ เป็นการรับรู้ชีวิต และความเป็นอยู่ของตัวเรา เราจะรู้สึกตัวตนที่แท้จริงได้ด้วยการสังเกตประสบการณ์และประเมินตนเองด้วยความยุติธรรม
2. ตัวตนอุดมคติ (Ideal Self) หมายถึง ตัวตนที่เราคิดว่าควรจะเป็น เป็นตัวตนที่รำวางไว้ซึ่งจุดหมาย ความปรารถนาและความนึกคิดที่ดีที่สุดเกี่ยวกับตัวเรา
3. ตัวตนทางสังคม (Public Self) หมายถึง ภาพของตนเองที่ปรากฏแก่สายตาของคนอื่นหรือในสังคมรวมถึงลักษณะที่เราต้องการให้คนอื่นเห็น ดังนั้นจึงมีการเปิดเผยหรือแสดงลักษณะบางอย่างและปกปิดลักษณะบางอย่าง

หากโครงสร้างของตัวตนทั้งสามภาค มีความใกล้ชิดสอดคล้องกันอย่างดีคนที่เจ้าของโครงสร้างตัวตนนั้นก็มีความเข้าใจตนเองอย่างถูกต้อง ทำให้เป็นคนที่มีปรับตัวได้ดี มีความพึงพอใจในตนเอง นับถือตนเองและรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าคนที่เห็นคุณค่าในตนเองเท่านั้นจึงจะเห็นคุณค่าในคนอื่น

จุดกำเนิดของ “ตัวตน” และ “ความเข้าใจตนเอง”

ความเข้าใจตนเองไม่ได้เกิดขึ้นจากประสบการณ์ของตัวเองเท่านั้น หากแต่มีจุดเริ่มต้นนับแต่แรกเกิด แม้ว่าในระยะแรกเกิด ทารกยังไม่สามารถแยกแยะตัวตนของเขาออกจากสิ่งแวดล้อมได้ แต่ทารกก็เริ่มเรียนรู้และความเป็น “ตัวตน” ของเขาจะเห็นได้ชัดเจนขึ้นเมื่อมีการพัฒนาการทางภาษา โดยสรุปคือช่วงอายุตั้งแต่แรกเกิดถึงวัยแรกเริ่ม (0-14 ปี) เป็นวัยสร้างตัวตน

หมายถึง วยสร้างลักษณะนิสัยสร้างคุณธรรมที่เป็นฐานเสริมบุคลิกภาพ ลักษณะนิสัยและบุคลิกภาพที่เป็น โครงสร้างพื้นฐานเช่นนี้จะคิดตัวและถูกนำไปใช้ในวัยต่อๆ ไป จนตลอดชีวิตจึงนับเป็นพลังสำคัญในการดำเนินชีวิต

ความเป็น "ตัวตน" และ "ความเข้าใจตนเอง" จะถูกกำหนดโดยคนอื่น เช่น พ่อ แม่ ครู เพื่อน คนที่อยู่แวดล้อมและสื่อมวลชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพ่อแม่ เพราะในระยะวัยทารกและวัยเด็กจะถูกต้องพึ่งพ่อแม่อยู่มาก โภชกิจกับพ่อแม่มาก ดังนั้นพ่อแม่จึงเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลและความสำคัญต่อชีวิตลูก พ่อแม่จะทำให้ลูกรู้จักตนเองได้อย่างถูกต้อง พ่อแม่ก็จะต้องรู้จักตนเองเสียก่อน คือ รู้จุดอ่อน จุดแข็งในบุคลิกภาพของตนรู้วิธีที่จะมองและเปลี่ยนแปลงภาพพจน์ของตนด้วยเหตุนี้ความเป็น "ตัวตน" และ "ความเข้าใจตนเอง" จึงถูกกำหนดโดยผ่านคำพูดและการกระทำของคนอื่น ทำให้เด็กรู้ว่าเขา คนดี คนไม่ดี คนฉลาด คนโง่ น่ารักหรือไม่น่ารัก เขาเป็นใครและถูกคาดหวังให้เป็นคนอย่างไร การรับรู้สิ่งต่าง ๆ เช่นที่กล่าวมาจะถูกสะสมเข้าไปไว้ในใจของเด็กอย่างแน่นแฟ้นและมีลักษณะเฉพาะเจาะจง จนกลายเป็น "บทกำหนดชีวิต" (Life Script) ของคนเรา

การถูกกำหนด ถูกคาดหวังและถูกย้ำอยู่เสมอว่าจะต้องทำอะไร แสดงบทบาทอย่างไรในแต่ละสภาพการณ์อาจทำให้คนบางคนเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่พบว่า เขาไม่สามารถแยกตัวคนที่แท้จริงออกจากสิ่งที่คนอื่นบอกว่าเขาเป็นได้ ยิ่งไปกว่านั้นบางคนยังอาจคิดว่าเขาเป็นตนตามที่คนอื่นบอกมากกว่าเป็นตัวตนที่แท้จริงที่เขาคิดว่าเขาเป็น ซึ่งภาวการณ์เช่นนี้จะสร้างความลำบากใจ เป็นปัญหาความขัดแย้งใจทำให้ไม่มีความสุข

ความหมาย "ความเข้าใจตนเอง"

ความเข้าใจตนเองหรืออัตมโนทัศน์ (Self Concept) หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดทั้งหลายที่คนมีต่อตนเอง ความเข้าใจตนเองเป็นสิ่งสำคัญเพราะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมหรือกล่าวได้ว่า ความเข้าใจตนเองเป็นแกนกลางของบุคลิกภาพ เป็นสิ่งที่กำหนดคุณภาพของพฤติกรรมที่เราแสดงออกกับคนอื่นและกับสิ่งแวดล้อม ด้วยเหตุนี้คนที่มีความเข้าใจตนเองต่างกันก็จะแสดงพฤติกรรมที่แตกต่างกัน

1. ความเข้าใจตนเองของแต่ละบุคคล จะพัฒนาขึ้นมาอย่างค่อยเป็นค่อยไปและแตกต่างกันมากขึ้นเมื่อบุคคลมีวุฒิภาวะมากขึ้น เมื่อบุคคลได้พัฒนาและเข้าใจคุณค่าของตนเองแล้ว ความเข้าใจตนเองก็จะคงที่ไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงความเข้าใจตนเองมีความสัมพันธ์กับการนับถือตนเอง หรือศักดิ์ศรีและความภาคภูมิใจในตนเอง (Self-esteem) ทั้งนี้เพราะคนที่มีความเข้าใจตนเองในทางดีจะมีความรู้สึกนึกคิดที่ดีต่อตนเอง คนพวกนี้จะประเมินตนเองในทางบวกทำให้เกิดความรู้

ลึกลับที่คิดที่ไม่ดีต่อตนเอง เช่น คิดว่าตนมีปมด้อย ไร้ความสามารถ ไม่เป็นที่ต้องการของคนอื่น เป็นต้น คนพวกนี้จะประเมินตนเองในทางลบทำให้เกิดความรู้สึกนับถือตนเองต่ำ นอกจากนี้ การมีความเข้าใจตนเองในทางไม่ดียังเป็นสิ่งที่สักรักกันคนเราไม่ให้เรียนรู้ถึงศักยภาพที่มีอยู่ให้ไปสู่จุดสูงสุดตามที่ต้องการได้

การนับถือตนเองหรือศักดิ์ศรี หมายถึง การเคารพตนและมีความเชื่อมั่นในคนไว้วางใจตน ตัดสินใจได้ฉลาด รับผิดชอบการตัดสินใจของตนและฟังคนได้ ไม่ถูกชักจูงง่าย ๆ ไม่เป็นเหยื่อของพวกฉวยโอกาส

ความภาคภูมิใจในตนเองประกอบด้วยความรู้สึกถึงความสามารถของตนและความรู้สึกถึงคุณค่าของตนเอง ความรู้สึกทั้งสองประการนี้สัมพันธ์กัน การนับถือตนเองเป็นการผสมผสานกันระหว่างความเชื่อมั่นในตนเองและการเคารพตนเอง ความรู้สึกว่าคุณค่าเป็นการแสดงออกให้เห็นว่าคุณ ๆ นั้นมีความสามารถที่จะดำรงชีวิตและมีชีวิตอยู่อย่างมีคุณค่า นอกจากนี้ การจะเป็นคนที่ประสบความสำเร็จอย่างแท้จริงนั้น จะต้องมีการนับถือตนเองและการนับถือคนอื่นควบคู่ไปด้วย

ถ้าการนับถือตนเองลดต่ำลงจะทำให้เกิดพฤติกรรมปัญหาต่าง ๆ มากมาย เช่น การทำร้าย การก่ออาชญากรรม การข่มขู่คนอื่นหรือการยกตนข่มท่าน การมีความสัมพันธ์ที่ไม่ดีกับคนอื่น เป็นต้น ดังนั้นวิธีแก้ปัญหาสำหรับคนที่มีการนับถือตนเองต่ำ คือ จะต้องบำรุง "อัตตา" ของเขาด้วยการชมเชย ยกย่องส่วนดีของเขา

การสร้างความเข้าใจตนเอง

คนที่พัฒนาตนเองจนบรรลุเป้าหมายตามที่ใฝ่หาได้ จะต้องมีความเข้าใจตนเองอย่างถูกต้องตามที่เป็นจริง บุคคลจะรู้จักและเข้าใจตนเองอย่างถูกต้องได้ถ้าเขาพิจารณาตัวเองตามที่เป็นจริงวิเคราะห์และวิจารณ์ตนเอง ตลอดจนยอมรับคำวิจารณ์คนอื่น โดยไม่หลอกตัวเองและไม่เข้าข้างตนเอง

การเข้าใจตนเองในลักษณะที่แปลงไปจากที่เคยคิดอยู่เดิม ถือเป็นความเจริญงอกงามจากภายในตัวคน ๆ นั้น นอกจากนี้การเข้าใจตนเองอย่างถูกต้องตามที่เป็นจริงยังทำให้บุคคลมีความมั่นใจในการตัดสินใจ หรือปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะส่งเสริมบุคลิกภาพของตน ซึ่งจะทำให้เกิดความเชื่อถือและความไว้วางใจจากคนอื่นอีกด้วย

คนที่มีชีวิตอยู่ด้วยการหลอกหลวงคนอื่นและหลอกหลวงตัวเองตลอดเวลา ย่อมยากที่จะเข้าใจตนเองได้ ด้วยเหตุนี้ การเข้าใจตนเองจะต้องยึดหลักการยอมรับตนเองตามที่เป็นจริง ทั้งนี้จะต้องให้สมดุลกับการยอมรับคนอื่นด้วย

คุณค่าของการเข้าใจตนเอง

1. ช่วยป้องกันไม่ให้เกิดกับดักโดยมีความสุขและความทุกข์ของตัวเองเป็นเหยื่อล่อ
2. ช่วยให้สามารถประเมินความก้าวหน้าในการต่อสู้ เพื่อกำจัดสิ่งชั่วร้ายในตัวเรา และเพิ่มพูนสิ่งดีงามในจิตใจของเรา
3. ช่วยให้รู้จักและเข้าใจคนอื่นดีขึ้น
4. ช่วยให้เห็นพฤติกรรมและเหตุจูงใจของพฤติกรรมของตัวเองชัดเจนขึ้น
5. ช่วยทำให้มีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนอื่น
6. ช่วยให้เห็นเป้าหมายและวางแผน ตลอดจนทำงานได้อย่างดีตามความสามารถที่มีอยู่
7. ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตัวเองไปในทางที่ดีขึ้น
8. ทำให้สามารถควบคุมได้ดีขึ้น

ตอนที่ 4 องค์การบริหารส่วนตำบล

1. การบริหารงานระดับตำบลในอดีต

การปกครองท้องถิ่นในรูปแบบตำบลเกิดขึ้น ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2537 ซึ่งกำหนดให้หลายบ้านรวมกันเป็นหมู่บ้านมีผู้ใหญ่เป็นผู้ดูแลและหมู่บ้านหลายหมู่บ้านรวมกันขึ้นเป็นตำบล มีกำนันเป็นผู้ดูแล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จะมีการกิจที่ช่วยเหลือทางราชการ ต่อมาได้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติเพิ่มเติมหลายครั้ง เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง (ตระกูล มีชัย, 2537 : 77)

การบริหารงานตำบลตามคำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ 222/2499

จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ได้มีคำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ 222/2499 ลงวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2499 เรื่องระเบียบบริหารราชการส่วนตำบลและหมู่บ้าน และได้ปรับปรุงโครงสร้างคณะกรรมการตำบลในตำบลนั้นหนึ่งคน ราษฎรผู้ทรงคุณวุฒิในตำบลนั้นไม่น้อยกว่า 2 คน ซึ่งนายอำเภอคัดเลือกเสนอให้ผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้ง กับให้มีข้าราชการที่ปฏิบัติงานในตำบลนั้น เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการตำบลด้วย เช่น ครูใหญ่ทุกโรงเรียน หัวหน้าสถานีตำรวจประจำตำบล นายช่างชลประทาน เป็นต้น

นอกเหนือจากการปรับปรุงในส่วนของคณะกรรมการตำบลแล้ว คำสั่งกระทรวงมหาดไทย ฉบับนี้ ยังได้กำหนดให้มี "สภาตำบล" ขึ้นเป็นครั้งแรก โดยมีสมาชิกสภาตำบลผู้มาจากราษฎรผู้มีคุณสมบัติ เช่นเดียวกับผู้สมัครรับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้าน หมู่ละ 2 คน เพื่อควบคุมการบริหารงานของคณะกรรมการตำบล โดยมีอำนาจในการสอบถามข้อเท็จจริง และเสนอความเห็นต่อคณะกรรมการตำบลเกี่ยวกับการดำเนินการในตำบลนั้น และยังมีอำนาจในการเสนอ และลงมติตั้งข้อ ร้องเกียดต่อข้าราชการ หรือเจ้าหน้าที่ซึ่งปฏิบัติงานในตำบลนั้น แล้วเสนอผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อพิจารณาต่อไป

การบริหารงานตำบลตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการส่วนตำบล พ.ศ. 2499

การจัดระเบียบบริหารในตำบล ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการส่วนตำบล พุทธศักราช 2499 เป็นการจัดตั้งหน่วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นที่ เรียกว่า "องค์การบริหารส่วนตำบล" ซึ่งมีฐานะเป็นนิติบุคคลที่มีการบริหารงาน มีพนักงานตำบลเป็นผู้ปฏิบัติงาน มีรายได้ และมีอำนาจในการตราข้อบัญญัติตำบลของตนเอง และมีอำนาจในการตราข้อบัญญัติตำบลของตนเอง และมีอำนาจที่เรียกว่า "กิจการส่วนตำบล" โดยอยู่ภายใต้การควบคุมของนายอำเภอและผู้ว่าราชการจังหวัด การบริหารงานมีโครงสร้างที่ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ สภาตำบล และคณะกรรมการตำบล โดยสภาตำบลมีหน้าที่ได้จากการเลือกตั้ง หมู่บ้านละ 1 คน กำนันและผู้ใหญ่บ้านทุกคนเป็นสมาชิกสภาตำบลโดยตำแหน่ง ส่วนคณะกรรมการตำบลมีหน้าที่ควบคุมและรับผิดชอบการดำเนินกิจการส่วนตำบล ประกอบด้วยกำนันเป็นประธาน ผู้ใหญ่บ้านทุกคนในตำบล แพทย์ ประจำตำบล และกรรมการอื่น ซึ่งนายอำเภอแต่งตั้งจากครูใหญ่โรงเรียน ในตำบล หรือผู้ทรงคุณวุฒิอื่น ๆ จำนวนไม่เกิน 5 คน องค์การบริหารส่วนตำบลได้จัดตั้งขึ้นโดยกระทรวงมหาดไทยตาม พ.ร.บ.มีทั้งสิ้น 59 แห่ง และได้ดำเนินการบริหารงานเรื่อยมา กระทั่งถูกยกเลิกโดยประกาศคณะปฏิวัติที่ 326 ลงวันที่ 13 ธันวาคม 2515 และได้โอนทรัพย์สิน หนี้และสิทธิขององค์การบริหารส่วนตำบลไปเป็นของจังหวัดที่องค์การบริหารส่วนตำบลนั้นตั้งอยู่

การบริหารงานตำบลตามคำสั่งกระทรวงมหาดไทยที่ 275/2509

พอเอกประกาศ จารุเสถียร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ในสมัยรัฐบาลที่มี พล.ท.จอมพลถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี ได้มีคำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ 215/2509 ลงวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2509 เรื่องระเบียบบริหารราชการส่วนตำบลและหมู่บ้าน

(ฉบับที่ 2) ให้ยกเลิกคำสั่งกระทรวงมหาดไทยที่ 222/2499 (วันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2499) โดยเห็นสมควรปรับปรุงวิธีการจัดระเบียบบริหารราชการในตำบลเสียใหม่ รวมคณะกรรมการตำบลและสภาตำบลเป็นองค์เดียวกัน เช่นเดียวกับการปกครองสุขาภิบาล เพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ เหมาะสมกับสภาพการณ์ยิ่งขึ้น และให้สอดคล้องกับโครงการพัฒนาพลเมืองในระบบประชาธิปไตย ยกเลิกรูปแบบการบริหารในส่วนตำบลที่เคยจัดแบ่งเป็นฝ่ายสภา และ ฝ่ายบริหาร โดยยุบรวมกันเป็นคณะกรรมการ เรียกว่า "คณะกรรมการสภาตำบล" ประกอบด้วยกำนัน ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้าน แพทย์ประจำตำบล ครูประชาบาลในตำบล 1 คน ซึ่งนายอำเภอเป็นคัดเลือกจากครูประชาบาลในตำบลนั้น และราษฎร ผู้ทรงคุณวุฒิหมู่บ้านละ 1 คน ซึ่งราษฎรในหมู่บ้านเลือกตั้งขึ้นเป็นกรรมการสภาตำบล โดยกำนันเป็นประธานกรรมการ สภาตำบล โดยตำแหน่งและมีรองประธานกรรมการสภาตำบล 1 คน ซึ่งคณะกรรมการสภาตำบล เลือกตั้งจากกรรมการด้วยกัน

การบริหารงานของสภาตำบล นอกจากมีกรรมการสภาตำบล ยังมีเลขานุการสภาตำบลอีกคนหนึ่ง ซึ่งคณะกรรมการสภาตำบลเลือกตั้งกันขึ้นเองหรือตั้งจากบุคคลภายนอกและมีที่ปรึกษาสภาตำบล ซึ่งเป็นพัฒนากรประจำตำบลนั้นอีกด้วย สภาตำบลนี้จะบริหารงานในรูปของคณะกรรมการที่ประชุมร่วมกันเพื่อลงมติให้สภาตำบลดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ในด้านการพัฒนาตำบลและหมู่บ้าน โดยมีรายได้ที่สภาตำบลจัดหาเอง ทั้งนี้ นายอำเภอ และผู้ว่าราชการจังหวัดจะเป็นผู้ควบคุม ดูแลการปฏิบัติงานของสภาตำบล

การบริหารงานตำบลตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 326

ในปีพุทธศักราช 2515 คณะปฏิวัติซึ่งมี ฯ พต ฯ จอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี เป็นหัวหน้าได้ออกประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 326 ลงวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2515 เพื่อปรับปรุงการจัดระเบียบบริหารในตำบล ให้มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับสภาพการณ์ยิ่งขึ้น โดยให้เหตุผลว่า "หากการปกครองชั้นพื้นฐานในตำบลไม่มั่นคงและเหมาะสมแล้ว จะมีผลกระทบกระเทือนต่อการ ปกครองส่วนภูมิภาคระดับอื่น และจะเป็นอุปสรรคแก่การพัฒนาท้องถิ่นที่ให้เจริญก้าวหน้า และการอำนวยความสะดวกให้แก่ราษฎร" ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับดังกล่าวให้จัดระเบียบบริหารในตำบลเพียงรูปแบบเดียวเรียกว่า "สภาตำบล" ไม่มีฐานะเป็นนิติบุคคลสภาตำบลตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 326 จะใช้ในตำบลใด ให้กระทรวงมหาดไทยประกาศในราชกิจจานุเบกษา ซึ่งปรากฏว่ามีการประกาศกระทรวงมหาดไทย 3 ครั้ง ให้ตำบลจำนวน 3,648 แห่ง มีสภาตำบลขึ้น จนกระทั่งใน ปี พ.ศ. 2518 กระทรวงมหาดไทยจึงได้ ประกาศให้ตำบลที่เหลืออยู่ในขณะนั้นและตำบลที่ตั้งขึ้นใหม่ หลังจากนั้น (นอก

จากตำบลที่มีเขตท้องที่ในเขตนครหลวง และตำบลที่มีเทศบาลหรือสุขาภิบาลเต็มพื้นที่) มีสภาตำบลตามประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 326 ทุกแห่ง โดยมีคณะกรรมการสภาตำบล ซึ่งมีกำนันท้องที่เป็นประธานผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้านในตำบล และแพทย์ประจำตำบลนั้น เป็นกรรมการ โดยตำแหน่งและกรรมการสภาตำบลผู้ทรงคุณวุฒิหมู่บ้านละ 1 คน ซึ่งราษฎรในหมู่บ้านนั้นเป็นผู้เลือก นอกจากนี้ ยังให้สภาตำบลที่มีปรึกษา 1 คน ซึ่งนายอำเภอคัดเลือกจากปลัดอำเภอหรือพัฒนาการท้องที่แล้วรายงานผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อแต่งตั้ง และมีเลขานุการสภาตำบล 1 คน ซึ่ง นายอำเภอคัดเลือกจากครูประชาบาลในตำบลนั้น แล้วรายงานผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อแต่งตั้งด้วย องค์การบริหารส่วนท้องถื่นตำบลตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537

พ.ศ. 2537 รัฐบาลภายใต้การนำของนายชวน หลีกภัย ได้กำหนดนโยบายด้านการเมือง การปกครองที่จะส่งเสริมให้องค์กรปกครองท้องถิ่นระดับตำบลเป็นนิติบุคคล เพื่อให้มีความคล่องตัวและร่วมกันแก้ไขปัญหาของประชาชนในตำบลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กระทรวงมหาดไทย จึงได้มีคำสั่งที่ 802/2535 ลงวันที่ 28 ตุลาคม 2535 และคำสั่งที่ 816/2535 ลงวันที่ 2 พฤศจิกายน 2535 แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมา เพื่อศึกษาปรับปรุงระบบการบริหารการปกครองท้องถิ่นและในเวลาต่อมารัฐบาลได้มีคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 262/2535 ลง วันที่ 1 ธันวาคม 2535 แต่งตั้ง "คณะกรรมการปรับปรุงระบบการบริหารการปกครองท้องถิ่น" เพื่อทำการศึกษาและพิจารณาปรับปรุงสภาตำบลตามประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 326 พบว่า สภาตำบลได้จัดตั้งมาเป็นระยะเวลากว่า 20 ปี ไม่มีฐานะเป็นนิติบุคคล ทำให้ไม่สามารถดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ขาดความคล่องตัวในการบริหารงานสมควรปรับปรุงฐานะของสภาตำบล และการบริหารของสภาตำบลเสียใหม่ให้สามารถรองรับการกระจายอำนาจไปสู่ประชาชนได้มากยิ่งขึ้น รวมทั้งให้มีการยกฐานะสภาตำบลซึ่งมีรายได้ตามเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นเป็น "องค์การบริหารส่วนตำบล" ซึ่งเป็นราชการส่วนท้องถิ่น ประกาศใช้เป็นพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 ในราชกิจจานุเบกษา พัน กำหนดไปแล้ว 90 วัน ทำให้ในระยะเวลาต่อมามีการยกเลิกสภาตำบลตามประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 326 ทั้งหมดทั่วประเทศอีกครั้งหนึ่ง (สถาบันดำรงราชานุภาพ. 2540 : 18)

กรณีสภาตำบลใดที่มีรายได้ไม่รวมเงินอุดหนุนในปีงบประมาณที่ล่วงมาติดต่อกัน 3 ปี เฉลี่ยไม่ต่ำกว่าปีละ 150,000 บาท กระทรวงมหาดไทยจะทำการยกฐานะสภาตำบลนั้นขึ้นเป็น "องค์การบริหารส่วนตำบล" (อบต.) ได้ยกฐานะสภาตำบล 617 แห่ง ขึ้นเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล คาดกันว่าในปี พ.ศ. 2541 - 2542 สภาตำบลที่มีอยู่ในประเทศจะได้รับการยกฐานะ

เป็น อบต. ทั้งหมด

2. การจัดรูปแบบการปกครองและการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล

องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นราชการบริหารส่วนท้องถิ่น มีฐานะเป็นนิติบุคคล และมีโครงสร้างของ อบต. ประกอบด้วยสภาองค์การบริหารส่วนตำบล และคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล

1. สภาองค์การบริหารส่วนตำบล

สภาองค์การบริหารส่วนตำบล มีฐานะเป็นฝ่ายนิติบัญญัติ มีสมาชิกประกอบด้วย

1.1 สมาชิกโดยตำแหน่ง ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านของหมู่บ้านในตำบล และแพทย์ประจำตำบล

1.2 สมาชิกที่มาจากการเลือกตั้ง คือ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งได้รับเลือกตั้งจากรายการ ในแต่ละหมู่บ้านในตำบลนั้น หมู่บ้านละ 2 คน

2. คณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล

องค์การบริหารส่วนตำบลมีคณะกรรมการบริหารคณะหนึ่งจำนวนไม่เกิน 7 คน ซึ่งนายอำเภอเป็นผู้แต่งตั้งตามมติของสภาองค์การบริหารส่วนตำบลประกอบด้วย

1) กำนัน

2) สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านไม่เกิน 2 คน

3) สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งได้รับเลือกตั้งไม่เกิน 4 คน

คณะกรรมการบริหาร จะเลือกกรรมการคนหนึ่งเป็นประธานกรรมการบริหาร และเลือกกรรมการบริหารอีกคนหนึ่ง เป็นเลขานุการคณะกรรมการบริหาร

การประชุมและการดำเนินงานของคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นไปตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยที่กำหนดไว้

แผนภาพที่ 7
แสดงโครงสร้างองค์การบริหารส่วนตำบล
ตามพ.ร.บ.สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537

อำนาจหน้าที่ของสภาองค์การบริหารส่วนตำบล

สภาองค์การบริหารส่วนตำบล มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

1. ให้ความเห็นชอบตามแผนพัฒนาตำบล เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารกิจการขององค์การบริหารส่วนตำบล

2. พิจารณาและให้ความเห็นชอบร่างข้อบังคับตำบล ร่างข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายประจำปีและร่างข้อบังคับงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม

3. ควบคุมการปฏิบัติงานคณะกรรมการบริหาร ให้เป็นไปตามนโยบาย และแผนพัฒนา ตำบล กฎหมาย ระเบียบ และข้อบังคับของทางราชการ

4. องค์ประกอบคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล

องค์การบริหารส่วนตำบล มีคณะกรรมการบริหารคณะหนึ่งจำนวนไม่เกิน 7 คน ซึ่งนายอำเภอจะแต่งตั้งตามมติขององค์การบริหารส่วนตำบล ประกอบด้วย กำนัน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านไม่เกิน 2 คน และจากสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ที่มาจากการเลือกตั้งไม่เกิน 4 คน โดยคณะกรรมการบริหารจะเลือกกรรมการคนหนึ่งเป็นประธาน และอีกคนหนึ่งเป็นเลขานุการแต่ในระยะเวลา 4 ปีแรก นับตั้งแต่วันที่ พ.ร.บ.สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 วรรคท้ายกำหนดให้กำนันเป็นประธานกรรมการบริหารโดยตำแหน่ง จนกว่าจะครบวาระของ อบต.ชุดแรก

5. อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล

คณะกรรมการบริหาร องค์การบริหารส่วนตำบล มีอำนาจหน้าที่ดังนี้

1. คณะกรรมการบริหาร องค์การบริหารส่วนตำบล ให้เป็นไปตามมติข้อบังคับและแผนพัฒนาตำบลและรับผิดชอบการบริหารกิจการ ขององค์การบริหารส่วนตำบล ต่อสภาองค์การบริหารส่วนตำบล

2. จัดทำแผนพัฒนาตำบล และงบประมาณรายจ่ายประจำปี เพื่อเสนอให้สภาองค์การบริหารส่วนตำบลพิจารณาให้ความเห็นชอบ

3. รายงานผลการปฏิบัติงานและการใช้จ่ายเงิน ให้สภาองค์การบริหารส่วนตำบลทราบอย่างน้อยปีละสองครั้ง

4. ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่ทางราชการมอบหมาย

5. อำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล

ก. องค์การบริหารส่วนตำบล ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ตามมาตรา 66

ข. อำนาจหน้าที่กฎหมายบังคับให้ องค์การบริหารส่วนตำบล มีหน้าที่ทำตาม มาตรา 67 มีดังนี้

1. จัดให้มีและบำรุงรักษาทางน้ำและทางบก

2. รักษาความสะอาดของถนน ทางน้ำ ทางเดิน และที่สาธารณะ

รวมทั้งกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล

3. ป้องกันโรคและระงับโรคติดต่อ
  4. ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
  5. ส่งเสริมการศึกษาและวัฒนธรรม
  6. ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุและผู้พิการ
  7. คุ้มครอง ดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
  8. ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ทางราชการมอบหมาย
- ค. อำนาจหน้าที่ องค์การบริหารส่วนตำบล อาจทำได้ตามมาตรา 68 มีดังนี้
1. ให้มีน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค และการเกษตร
  2. ให้มีและบำรุงการไฟฟ้า หรือแสงสว่างโดยวิธีอื่น
  3. ให้มีและบำรุงรักษาทางระบายน้ำ
  4. ให้มีและบำรุงสถานที่ประชุม การกีฬา การพักผ่อนหย่อนใจ และ

สวนสาธารณะ

5. ให้มีการส่งเสริมกลุ่มเกษตรและกิจการสหกรณ์
6. ส่งเสริมกลุ่มเกษตรและกิจการการสหกรณ์
7. บำรุงและส่งเสริมการประกอบอาชีพของราษฎร
8. การคุ้มครองดูแล และรักษาทรัพย์สิน อันเป็นสาธารณะสมบัติของแผ่นดิน
9. หาผลประโยชน์จากทรัพย์สินขององค์การบริหารส่วนตำบล
10. ให้มีตลาดท่าเทียบเรือหรือท่าข้าม
11. กิจการเกี่ยวกับการพาณิชย์

ตอนที่ 5 ลักษณะของชุมชนเมือง และชุมชนชนบท

(จำนงค์ อดิวัฒน์สิทธิ์ และคณะ , 2540 : 130 – 141)

ชุมชน คือกลุ่มคนพวกหนึ่งที่มาอยู่รวมกัน ในอาณาบริเวณหนึ่ง โดยคนเหล่านี้ถือว่า ตนมีความผูกพันอยู่กับอาณาบริเวณแห่งนั้น มีความยึดเหนี่ยวกันเป็นปึกแผ่นมั่นคง มีการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ หลายด้าน ร่วมกันเพื่อตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจ และสังคมของสมาชิก ชุมชนเป็นหน่วย ทางสังคมที่ประกอบด้วยกลุ่มต่าง ๆ ที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน เช่น ครอบครัวหลาย ๆ ครอบครัว โรงเรียน วัด ร้านค้า โรงงาน ฯลฯ รวมกันเป็นหมู่บ้าน เป็นเมือง แต่กระนั้นก็ตามถึงแม้ว่าชุมชนจะมีกิจกรรมต่าง ๆ หลายด้าน และสามารถสนอง ความต้องการที่จำ

เป็นการดำรงชีวิตของสมาชิกได้ แต่ชุมชนก็ยังเป็นหน่วยย่อยของสังคมคือ ชุมชนไม่มีอำนาจอิสระแต่ต้องขึ้นกับอำนาจรัฐ

เราอาจกล่าวได้ว่าชุมชนเป็นศูนย์กลางของความสัมพันธ์ระหว่างผู้ที่อาศัยอยู่ในบริเวณท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่ง ฉะนั้นเมื่อผู้คนบางตั้งหลักแหล่งอยู่ในบริเวณใดก็จะต้องมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อกัน และกระทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน ซึ่งเป็นการกระทำที่มีแบบแผน และมีผลให้ผู้คนเหล่านั้นดำรงอยู่ต่อไปได้ เราจะพบว่าในแต่ละสังคมจะประกอบด้วยชุมชนเป็นจำนวนมากมายอาจเล็กหรือใหญ่ก็ได้ เช่น หมู่บ้าน เมือง นครใหญ่ ๆ ดังนั้น ชุมชนจึงเป็นหน่วยสังคมที่มีความสำคัญ และมีอิทธิพลมากต่อการดำรงอยู่ของสังคมและบุคคลมาก หากมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในส่วนใดส่วนหนึ่งของชุมชน ย่อมส่งผลกระทบต่อส่วนอื่น ๆ ของชุมชนด้วย

ประเภทของชุมชน

เราสามารถแยกชุมชนออกได้เป็น 2 ประเภท คือ ชุมชนเมือง (urban community) และชุมชนชนบท (rural community)

หลักเกณฑ์ในการพิจารณาว่าที่ใดเป็นเมืองหรือชนบทมักแตกต่างกันไป แล้วแต่ทฤษฎีของนักวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อย่างเช่น Sorokin Zimmerman ถืออาชีพเป็นหลักสำคัญในการ ตัดสินความเป็นเมืองหรือชนบท โดยเขาบอกว่าเมืองหมายถึง บริเวณที่ประชากรประกอบอาชีพที่ไม่ใช่เกษตรกรรม ส่วน Louis Wirth อธิบายว่าเมืองประกอบด้วยประชากรจำนวนหนึ่งที่มาตั้งรกรากอยู่กันอย่างหนาแน่น และผู้อยู่อาศัยมีความแตกต่างกัน สำหรับ Banton ใช้แนวความคิดในเรื่องบทบาท (role) เข้ามาอธิบายถึงความแตกต่างระหว่างเมืองและชนบทว่า ชาวเมืองมีหลายบทบาทด้วยกัน ในขณะที่นักวิชาการอื่น ๆ บางคนใช้พื้นที่หรืออาณาเขตและขอบเขตของการปกครองเข้ามาเป็นหลักในการพิจารณา

ชุมชนเมือง (urban community)

มนุษย์เราอยู่รวมกันเป็นเมืองมาตั้งแต่ราว 5,000 ถึง 6,000 ปีมาแล้ว เมืองโบราณมักตั้งอยู่ตามแหล่งที่เหมาะสมสำหรับการเกษตรกรรม เช่น ตามแถบลุ่มแม่น้ำ เมืองโบราณมักเป็นเมืองที่เป็นศูนย์กลางทางการปกครองเมืองในปัจจุบันมักเป็นเมืองที่ทำหน้าที่เฉพาะอย่าง เช่น เป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทุก ๆ ด้าน ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองกล่าวคือ เป็นศูนย์กลางการปก

ครอง ศูนย์กลางการค้า การศึกษา ตลาดบริโภค ตลาดแรงงาน รวมทั้งเป็นศูนย์กลางของการพักผ่อนหย่อนใจ ฯลฯ เมืองที่มีลักษณะดังกล่าวเรียกว่า primate city ซึ่งได้แก่ ร้างกุ้ง ไช้ฉ่องน มะนิลา จาการ์ตา โคลัมโบ รวมทั้งกรุงเทพมหานคร

ในสมัยหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรม เมืองได้เกิดขึ้นมากมาย ชุมชนหลายแห่งได้กลายมาเป็นเมือง (urbanization) สำหรับกระบวนการของการกลายมาเป็นเมืองนั้น Yound and Mack ได้ให้ความหมายว่า “เป็นกระบวนการของการกลายเป็นคร อันเป็นผลสืบเนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางอุตสาหกรรม ประชาชนจากชนบทจึงพากันอพยพจากท้องไร้ท้องนาเข้ามาอาศัยอยู่ในเขตเมือง หรือใกล้โรงงานอุตสาหกรรม และสถานประกอบธุรกิจค้า ทำให้ที่แห่งนั้นกลายมาเป็นเมืองในที่สุด” สำหรับ Bergel อธิบายว่า “เป็นกระบวนการซึ่งอาณาเขตชนบทได้เปลี่ยนรูปมาเป็นอาณาเขตเมืองหรือเป็นกระบวนการที่ท้องถิ่นชนบทได้ถูกทำให้เป็นเมืองหรือเป็นกระบวนการที่เมืองได้เกิดและเจริญเติบโตขึ้นมา ”

ดังนั้นการกลายมาเป็นเมืองนั้น ไม่จำเป็นที่จะต้องเกิดจากการที่ประชาชนในเขตชนบทย้ายหรืออพยพเข้ามาทำงานในเขตอุตสาหกรรมเสมอไป และทำให้ที่นั้นกลายมาเป็นเมืองแต่อาจเกิดจากการที่อาณาเขตชนบทได้เปลี่ยนสภาพหรือมีความเจริญเติบโตขึ้นเป็นเมืองในเวลาต่อมา โดยการแพร่กระจายความเจริญจากเมืองไปสู่ชนบท ผ่านทางสื่อมวลชน ด้วยการนำเอาวิธีการทางอุตสาหกรรมและวิทยาการต่าง ๆ เข้าไปใช้ รวมทั้งแพร่กระจายแบบต่าง ๆ ของพฤติกรรมและความนึกคิดแบบเมืองไปยังชนบท

ลักษณะที่สำคัญของชุมชนเมือง (พศ. เต็มศักดิ์ สุวรรณประเทศ, 2538 : 50 - 52)

1. ประชากรอยู่รวมกันอย่างแออัด หนาแน่น
2. ชีวิตประจำวันของประชาชนเป็นแบบตัวใครตัวมัน
3. มีช่องว่างระหว่างคนจน คนรวยมาก
4. เน้นวัตถุนิยมมากกว่าจิตใจหรือคุณธรรม
5. ได้รับอิทธิพลของต่างชาติมากโดยเฉพาะชาติตะวันตก
6. การควบคุมทางสังคมเป็นไปตามระเบียบแบบแผนของทางราชการ
7. การตั้งบ้านเรือนเป็นตึกหลายชั้น มีการขยายไปในแนวดิ่ง
8. ชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในเมืองต้องแข่งขันกันในทุก ๆ ด้าน
9. การประกอบอาชีพ หรือกิจกรรมทางเศรษฐกิจ จะมีลักษณะที่ไม่ใช้การเกษตร แบ่งเป็นด้านอุตสาหกรรม ด้านการบริหาร ซึ่งต้องใช้ความรู้ความสามารถมากกว่าการพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ

10. มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมมาก เพราะคนในเมืองส่วนใหญ่อพยพมาจากที่ต่าง ๆ กัน มากกว่าจะเป็นคนที่เกิดในเมืองแท้ ๆ

11. มีระบบการติดต่อสื่อสารคมนาคม บริการด้านการศึกษา การสาธารณสุขดีกว่าชนบท

12. ครอบครัวของชาวเมืองเป็นครอบครัวเดี่ยว

ลักษณะทางกายภาพของเมือง

ตัวเมืองสามารถจำแนกเป็นแบบต่าง ๆ ตามทฤษฎีการขยายตัวของเมืองที่มีรูปแบบที่แตกต่างกันดังนี้คือ

1. ทฤษฎีวงกลม (concentric zone theory) เป็นทฤษฎีของ Park & Burgess ซึ่งได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับนครชิคาโก แล้วตั้งเป็นทฤษฎีเกี่ยวกับการเจริญเติบโตของชุมชนแบบเมือง ซึ่งเขาเข้าใจว่าน่าจะนำไปอธิบายได้กับนครใหญ่ ๆ ทั้งหลายในสหรัฐอเมริกา เขาอธิบายว่าเมืองมีลักษณะเป็นเหมือนวงกลมหรือวงแหวนหลาย ๆ วงซ้อนกันอยู่ โดยมีจุดศูนย์กลางชั้นในสุดเป็นย่านธุรกิจการค้าและการบันเทิง วงแหวนถัดออกไปเป็นเขตเสื่อมโทรมหรือเขตผ่าน เป็นเขตที่มีคลังสินค้าหรือโรงงานและเป็นที่อยู่ของชาวชนบทที่เพิ่งอพยพเข้ามาหางานทำในเมืองและตามโรงงานต่าง ๆ เขตที่ 3 ถัดออกไปอีกเป็นที่พักอาศัยของกรรมกรในโรงงาน เขตที่ 4 เป็นที่อาศัยของชนชั้นกลาง และเขตที่ 5 เป็นที่พักอาศัยของคนชั้นสูง มีฐานะดี และยังคงเดินทางเข้าออกเมืองเป็นประจำ เนื่องจากมีสำนักงานอยู่ในใจกลางเมือง ต่อจากเขตนี้ไปก็เป็นเขตรอบนอกที่เป็นชานเมือง

2. ทฤษฎีรูปใบพัดหรือรูปลิ้ม (sector theory) Homer Hoyt เจ้าของทฤษฎีซึ่งได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีของ Burgess อธิบายว่าการขยายตัวของเมืองไม่ว่าจะเป็นด้านการค้า อุตสาหกรรมหรือที่พักอาศัยจะมีลักษณะคล้ายรูปลิ้มที่มีหัวแหลมอยู่ที่ศูนย์กลางของเมืองและบานปลายออกไปตามเส้นทางคมนาคม คล้ายรูปใบพัดออกไปจากศูนย์กลางของเมือง เช่น ตามทางรถไฟ ถนน หรือแม่น้ำลำคลอง ชนชั้นที่มีรายได้หรือฐานะคล้ายคลึงกันก็จะอาศัยอยู่ในรูปลิ้มเดียวกัน บริเวณอุตสาหกรรม โรงงานต่าง ๆ สามารถตั้งขยายตัวไปตามเส้นทางคมนาคมเป็นแนวตรงเพื่อสะดวกต่อการขนส่งสินค้า

3. ทฤษฎีหลายศูนย์กลาง (multiple nuclei theory) Harris กับ Ullman อธิบายว่าเมืองไม่ได้มีศูนย์กลางเพียงแห่งเดียว แต่มีหลายศูนย์กลางด้วยกัน เช่น มีศูนย์กลางธุรกิจศูนย์กลางอุตสาหกรรม ย่านที่อยู่อาศัย ย่านการศึกษา ฯลฯ ศูนย์กลางดังกล่าวกระจายอยู่ทั่วไปหลาย ๆ จุด เพื่อสะดวกในการให้บริการแก่ผู้คนอย่างทั่วถึง

ลักษณะทางสังคมของเมือง

เมืองประกอบไปด้วยประชากรจำนวนมากอยู่กันหนาแน่น และมีความแตกต่างหลากหลายระหว่างบุคคลและกลุ่ม ทำให้มีกลุ่มวัฒนธรรมย่อยจำนวนมากที่มีความแตกต่างกันในความเชื่อ ค่านิยม ทักษะคิด จารีต ประเพณีและแบบแผนการดำเนินชีวิตสภาพดังกล่าวทำให้ชาวเมืองไม่สามารถรู้จักภาพหรือตำแหน่งหน้าที่การงาน ดังนั้นชาวเมืองจึงมีความรู้สึกโดดเดี่ยวและมีความรู้สึกที่ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มหรือชุมชนโดยแท้จริง ในการติดต่อสัมพันธ์ของชาวเมืองมักใช้สัญลักษณ์ อันได้แก่การแต่งกาย ของใช้ รถยนต์ เครื่องแบบ ฯลฯ จึงง่ายต่อการถูกหลอกลวง ชีวิตประจำวันของคนเมืองเต็มไปด้วยความเร่งรีบ ขึ้นอยู่กับเวลา มีความเห็นแก่ตัว มีความเป็นตัวเองใครตัวมันสูง และมีการเอาใจเปรียบกันอยู่ตลอดเวลา นอกจากนั้นการที่เมืองเป็นที่รวมของผู้คนมากมาย และต่างกลุ่มต่างพวกกันย่อมหลีกเลี่ยงการขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ที่มีผลประโยชน์ต่างกันไม่ได้ ดังนั้น เราจึงเห็นการขัดแย้งระหว่างกลุ่มกรรมกรกับนายทุน หรือลูกจ้างกับนายจ้าง หรือระหว่างกลุ่มนักการเมืองต่าง ๆ เกิดขึ้นอยู่บ่อย ๆ

คนเมืองมีความแตกต่างและการแข่งขันทางสังคมมาก ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากการที่คนมาอยู่รวมตัวกันหนาแน่นในพื้นที่ที่จำกัดวิธีเดียวที่จะทำให้เมืองดำรงอยู่ได้คือการแบ่งงานกันทำตามความสามารถเฉพาะบุคคล โดยที่ทุกคนจะต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน การแบ่งงานกันทำดังกล่าวทำให้เกิดอาชีพต่าง ๆ มากมาย ตามชนิดหรือประเภทของงาน คนที่มีอาชีพดีเป็นที่ยกย่องของสังคมจึงจะถูกกำหนดให้อยู่ในชนชั้นสูง และลดหลั่นกันลงมาประเภทของงานหรืออาชีพ ดังนั้นอาชีพจึงเข้ามามีบทบาทสำคัญในการกำหนดความแตกต่างและการแข่งขันทางสังคม เพราะอาชีพจะนำมาซึ่งรายได้ การศึกษา ที่อยู่อาศัย เกียรติยศชื่อเสียง เครื่องแต่งกาย เครื่องใช้และการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกัน ชาวเมืองจึงมีค่านิยมในเรื่องวัตถุนิยมกันมากกว่าจิตใจ ทุกคนต้องดิ้นรน ขวนขวายหาเลี้ยงชีพและแข่งขันกันสะสมวัตถุสิ่งของต่าง ๆ ที่จะเป็นเครื่องบ่งบอกฐานะทางสังคมของตน เช่น บ้าน รถยนต์ เครื่องเพชร เงินทอง ฯลฯ ดังนั้นในเมืองจึงมีการเคลื่อนย้ายทางสังคมสูง มีการเปลี่ยนงาน เปลี่ยนสถานภาพทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ เปลี่ยนที่อยู่อาศัย ฯลฯ เป็นประจำ

ลักษณะครอบครัวในสังคมเมืองมักเป็นแบบครอบครัวเดี่ยว สมาชิกประกอบด้วย พ่อ แม่ และลูก ๆ ที่ยังไม่แต่งงาน เพราะสภาพเศรษฐกิจในสังคมเมืองไม่เอื้ออำนวยให้อยู่กันเป็นครอบครัวใหญ่ ๆ ญาติพี่น้องลดความสำคัญลง สามีและภรรยา มีความเสมอภาคกัน ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวมีน้อย บางครั้งแทบจะไม่มีเวลาพบปะสังสรรค์กัน เพราะต่างฝ่ายก็มีกิจกรรมต่าง ๆ ที่ต้องทำมากมาย เช่น พ่อแม่ไม่ไปทำงาน กลับเย็น - คำ เพราะมีธุรกิจหรืองาน

พิเศษอื่น ๆ เป็นเหตุให้ความผูกพันทางจิตใจมีน้อย ครอบครัวไม่มีความมั่นคง มีปัญหาการทอดทิ้ง และหย่าร้าง รวมทั้งการกระทำผิดของเด็กสูง

การควบคุมทางสังคมในชุมชนเมืองจำเป็นต้องใช้วิธีการควบคุมอย่างเป็นทางการ คือใช้กฎหมายและเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้ควบคุม การควบคุมอย่างไม่เป็นทางการ โดยประเพณี และศีลธรรม โดยอาศัยเพื่อนบ้านคอยควบคุมกันเองนั้นไม่สามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากคนในเมืองส่วนใหญ่แม้จะอยู่บ้านใกล้เคียงกันก็มักไม่รู้จักรักกันเป็นส่วนตัว ต่างคนต่างอยู่ ไม่สนใจใยดีต่อกัน จารีตประเพณีจึงไม่ค่อยมีความหมายสำหรับคนเมือง คนเมืองมักยึดถือเอาบรรทัดฐานของการไม่ยุ่งเกี่ยวกับ (norms of noninvolvement) แต่อย่างไรก็ตามคนเมืองก็ไม่ได้เป็นอิสระจากการควบคุมทางสังคมอย่างไม่เป็นทางการ โดยสิ้นเชิง กลุ่มปฐมนิเทศในหน่วยงานองค์การ หรือเพื่อร่วมงานก็มีบทบาทสำคัญในการควบคุมทางสังคมในสังคมคนเมืองเช่นกัน

ชุมชนชนบท (rural community)

ชนบทหรือที่บางคนเรียกว่า “บ้านนอก” หมายถึงพื้นที่ที่ตั้งอยู่นอกเขตเมือง อยู่นอกเขตเทศบาลเป็นเขตที่มีความเจริญด้านวัตถุน้อย เป็นเขตที่ผู้คนที่อาศัยอยู่มีอาชีพทางการเกษตร เลี้ยงสัตว์และทำการประมงเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นชนบทจะเป็นพื้นที่ที่แวดล้อมด้วยทุ่งนา ป่าเขา ภูเขา ห้วย แม่น้ำลำธาร ทะเล ฯลฯ

หน่วยทางสังคมที่เป็นชุมชนในชนบทได้แก่ หมู่บ้าน ชุมชนชนบทมักเป็นชุมชนขนาดเล็กเมื่อเทียบกับชุมชนเมือง หมู่บ้านบางแห่งมีเพียง 20 – 30 ครัวเรือน เช่น หมู่บ้านชาวประมงบางแห่งในเขตป่าชายเลน หมู่บ้านขนาดกลางในประเทศไทยมีขนาดประมาณ 100 ครัวเรือน

ลักษณะการตั้งถิ่นฐานหรือการตั้งบ้านเรือนของหมู่บ้านชนบทในประเทศไทยแบ่งออกเป็น 3 แบบ คือ แบบเป็นกลุ่มหรือเป็นกระจุก (cluster settlement) แบบกระจ่าย (scattered – settlement) และแบบเป็นแนวยาว (line settlement)

1. หมู่บ้านแบบเป็นกลุ่ม เป็นลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชาวชนบทส่วนใหญ่ของโลก สำหรับในประเทศไทยจะปรากฏให้เห็นทั่วไปในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หมู่บ้านแบบนี้มักตั้งอยู่ตามที่เนินหรือโคกใกล้หนองน้ำ พื้นที่รอบหมู่บ้านเป็นที่เพาะปลูก บ้านเรือนมักตั้งอยู่ใกล้กันเป็นกลุ่มค่อนข้างหนาแน่น ชาวบ้านส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์จากหนองน้ำร่วมกัน ส่วนสัตว์เลี้ยง เช่น เป็ด ไก่ หมู วัว ฯลฯ ชาวบ้านจะเลี้ยงไว้ใกล้เคียงกับบ้านเรือนและใต้ถุนบ้าน

2. หมู่บ้านแบบกระจ่าย เป็นการตั้งบ้านเรือนกระจัดกระจายอยู่ในไร่นาหรือที่ดินที่ทำกินของแต่ละครอบครัวแยกจากกัน โดยมีฝูงนาง คอกสัตว์ โรงเรียนสำหรับเก็บเครื่องมือและ

อุปกรณ์ต่าง ๆ อยู่ในไร่นา ส่วนศูนย์บริการชุมชน เช่น วัด โรงเรียน และร้านค้า จะอยู่ห่างออกไปจากบ้านเรือน หมู่บ้านแบบนี้มักเป็นลักษณะของหมู่บ้านชาวสวนยางในภาคใต้ และหมู่บ้านชาวนาภาคกลางในเขตที่มีคูคลองข่อยเข้าไปในพื้นที่นาได้ทั่วถึง

3. หมู่บ้านแบบเป็นแนวยาว เป็นการตั้งบ้านเรือนเรียงรายไปตามแนวยาวของฝั่งแม่น้ำ ลำคลอง หรือตามแนวถนน และพื้นที่ไร่นาเป็นแนวลึกไปทางด้านหลังบ้านเรือนของเกษตรกร หมู่บ้านแบบนี้มีอยู่ทั่วไปในแหล่งที่มีเส้นทางคมนาคมผ่าน โดยเฉพาะในบริเวณที่เส้นทางคมนาคมตัดกัน เช่น บริเวณทางแยกหรือบริเวณปากแม่น้ำลำคลอง จะมีการตั้งบ้านเรือนอยู่กันอย่างหนาแน่น

ลักษณะที่สำคัญของชุมชนชนบท พอจะสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. อยู่ร่วมกันอย่างใกล้ชิด ทุกคนรู้จักกันดี มีการติดต่อและไปมาหาสู่กันเป็นประจำ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัวและระหว่างเพื่อนบ้านมีมากกว่าสังคมเมือง มีชีวิตความเป็นอยู่และการจัดองค์กรทางสังคมเป็นแบบกลุ่มปฐมภูมิ
2. มีการติดต่อคบหาสมาคมกับเพื่อนบ้านใกล้เคียงกันเป็นส่วนใหญ่
3. มีการติดต่อสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและยาวนาน
4. ผู้คนในชนบทมีลักษณะคล้ายคลึงกันในด้านต่าง ๆ เช่น ฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม ระดับการศึกษา ศาสนา ความเชื่อ ฯลฯ เป็นต้น
5. การเลื่อนชั้นทางสังคมและการเปลี่ยนอาชีพมีน้อย ไม่ค่อยมีการอพยพย้ายถิ่นไปไหน
6. ครอบครัวเป็นหน่วยเศรษฐกิจที่สำคัญ เช่น ทำเครื่องมือเครื่องใช้เอง ทอเสื้อผ้าใช้เอง ทำอาหารเอง จะซื้อขายเฉพาะสิ่งที่จำเป็นเท่านั้น เรียกว่าเป็นทั้งหน่วยผลิตและหน่วยบริโภค
7. ครอบครัวชนบทเป็นครอบครัวใหญ่
8. อัตราการเกิดในชนบทสูง
9. มีระดับการศึกษาและอาชีพต่ำ เพราะขาดสถาบันการศึกษาชั้นสูง ขาดแรงจูงใจในการศึกษา ขาดรายได้ ขาดอุปกรณ์เครื่องมือในการศึกษา ขาดสถาบันฝึกอบรมอาชีพในท้องถิ่นและใกล้เคียง จึงมีชีวิตความเป็นอยู่ตามมีตามเกิด
10. เป็นคนหัวโบราณ เชื่อถือโชคกลาง มีความคิดหรือโลกทัศน์แคบและจำกัด ยากต่อการเปลี่ยนแปลง
11. มีความเชื่อตามประเพณี เคยเชื่อและปฏิบัติอย่างไร ก็เชื่อและปฏิบัติอย่างนั้น

12. มีอายุเฉลี่ยต่ำกว่าคนในเมือง เพราะขาดอาหารและสิ่งบำรุงร่างกายอย่างเพียงพอ ขาดแพทย์ ขาดพยาบาลที่จะให้บริการแก่ประชาชน ตลอดจนการขาดความรู้ความเข้าใจในการรักษาความสะอาดและอนามัย

13. ขาดการวางแผนชีวิตและการวางแผนครอบครัว ทำให้ดำเนินชีวิตประจำวันไปตามมีตามเกิด การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องที่เกิดจากภายนอก ไม่ใช่เกิดจากความรู้ ความเข้าใจ หรือการกระทำของตนเอง

14. ใช้จ่ายในสิ่งที่ไม่จำเป็นและฟุ่มเฟือย เช่น การแต่งงาน งานบวช งานศพ ทำบุญ หรืองานฉลองต่าง ๆ ซึ่งเป็นกิจกรรมเพื่อรักษาหน้าตนเอง

15. ขาดสถาบันและบริการสาธารณะต่าง ๆ ที่จะอำนวยความสะดวกแก่สังคม เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล ไฟฟ้า น้ำประปา ถนน ตลาด การคมนาคมขนส่งติดต่อสื่อสาร และอื่น ๆ

16. การทำงานมักทำตามฤดูกาล มีการว่างงานเป็นประจำ การทำงานหรือการประกอบอาชีพนั้นขึ้นอยู่กับธรรมชาติ

17. มีการช่วยเหลือกันดีโดยไม่คิดมูลค่าหรือรับสิ่งตอบแทน เป็นการช่วยเหลือกันตามประเพณีดั้งเดิมและน้ำใจ

18. การควบคุมทางสังคมขึ้นอยู่กับกลุ่มปฐมภูมิเป็นส่วนใหญ่และไม่เป็นทางการ เป็นไปตามธรรมเนียมชาวบ้านและจารีตประเพณีของท้องถิ่น

ชุมชนเมือง หมายถึง อาณาบริเวณที่มีประชากรอยู่ร่วมกันจำนวนหนึ่งและต้องมีความหนาแน่นมากพอสมควร ต้องเป็นบริเวณที่อยู่ในเขตการปกครองแบบใดแบบหนึ่ง ประชากรส่วนใหญ่ต้องประกอบอาชีพหรือการเศรษฐกิจที่ไม่ใช่การเกษตร เป็นบริเวณที่มีความเจริญ มีศูนย์กลางต่าง ๆ และมีความเชื่อมรวมอยู่ด้วย เช่น ปัญหาการจราจร สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น

ลักษณะทางสังคมของชนบท

เนื่องจากชาวชนบทส่วนใหญ่ทำการเกษตรจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างไร้ขีดจำกัดกับธรรมชาติ เช่น แสงแดด ฝนแผ่นดิน ป่าไม้ พืชและสัตว์เลี้ยงต่าง ๆ วิถีชีวิต ค่านิยม ความเชื่อ จารีต ประเพณี และทัศนคติของชาวชนบทจึงเป็นแบบเดียวกันทั้งหมด ความแตกต่างหลากหลายระหว่างกลุ่มและบุคคลแทบจะมองไม่เห็น ฐานะทางเศรษฐกิจและชีวิตทางสังคมมักไม่แตกต่างกัน การดำรงชีวิตเป็นแบบง่าย ๆ และจำเจ กิจกรรมต่าง ๆ ในรอบปีดำเนินไปตามฤดูกาล การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ หรือการประมง ความคิดความเชื่อของชาวชนบทที่ทำการเกษตรมักจะผูกพันกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ เนื่องจากชีวิตนี้ต้องขึ้นอยู่กับธรรมชาติซึ่ง

มีความไม่แน่นอนอยู่ตลอดเวลา เช่น การผิดปกติของฤดูกาล ความแห้งแล้ง อุทกภัย โรคและแมลงศัตรูพืช ที่มักก่อให้เกิดความเสียหายแก่พันธุ์พืชในไร่นามาก ความเชื่อมั่นในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทำให้เกิดความมั่นใจอบอุ่นและเป็นที่ยึดเหนี่ยวใจ ดังนั้นประเพณีหรือพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวชนบทมักเกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ธรรมชาติที่มีผลต่อกรประกอบอาชีพ หรือความอุดมสมบูรณ์ของพืชผล เช่น ประเพณีแห่นางแมว เป็นต้น อนึ่ง ความไม่แน่นอนของธรรมชาติดังกล่าวข้างต้น เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ชาวชนบทต้องต่อสู้กับธรรมชาติ และทำให้ชาวชนบทสามารถทำงานได้หลายอย่างมากกว่าชาวเมือง เช่น ชาวชนบทคนหนึ่งจำเป็นต้องรู้จักการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ขุดลอกท้องร่อง ซ่อมบ้านเรือน เป็นต้น

ในชนบทความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่ต่ำ เนื่องจากลักษณะของงานเกษตรกรรมทำให้ชาวชนบทอยู่กันกระจัดกระจายไปตามที่ดินทำกิน การอยู่อาศัยจึงมีลักษณะความโดดเด่นตามสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์

ชาวชนบทมีความสัมพันธ์กันอย่างสนิทสนม เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และจริงใจต่อกัน เป็นความสัมพันธ์ในลักษณะที่เรียกว่า ความสัมพันธ์แบบกลุ่มปฐมภูมิ การที่ชนบทมีชีวิตอย่างโดดเด่นท่ามกลางธรรมชาติทำให้ลักษณะกิจกรรมในครัวเรือนของสังคมชนบทเป็นไปในรูปของการช่วยกันดำเนินงานในไร่นา เพื่อการบริโภคในครอบครัวเป็นหลักใหญ่ ซึ่งก่อให้เกิดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันและการติดต่อจากภายนอกของครอบครัวชนบทนั้นจะมุ่งไปที่หมู่เครือญาติและเพื่อนบ้านที่ใกล้ชิดสนิทสนมกันในละแวกบ้านเดียวกัน และจะค่อย ๆ ขยายออกไปสู่เพื่อนบ้านทั่วไปในชุมชนนั้น ดังนั้นคนในหมู่บ้านเดียวกันมักรู้จักคุ้นเคยกันดีตั้งแต่หัวบ้านถึงท้ายบ้าน มีกิจกรรมทางสังคมร่วมกัน ใช้บริการในชุมชนร่วมกัน เช่น ไปวัดเดียวกัน ใช้หนองน้ำร่วมกัน บ้านใดมีงานพิธีก็มักจะได้รับความช่วยเหลือ ร่วมมือกันจากคนในหมู่บ้านที่อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มแต่ในหมู่บ้านที่กระจัดกระจาย ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านย่อมไม่ใกล้ชิดกันมากเท่ากับในหมู่บ้านที่อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม

ชาวชนบทมีความแตกต่างและการแบ่งชั้นทางสังคมน้อย เพราะชาวชนบทส่วนใหญ่ มีอาชีพเป็นเกษตรกรรม เช่น เป็นชาวนา ชาวสวน ชาวประมง ฯลฯ รวมทั้งมีวิธีการดำเนินชีวิตที่คล้ายคลึงหรือเหมือนกัน การเคลื่อนย้ายทางสังคมและเศรษฐกิจไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเปลี่ยนที่ทำกินเปลี่ยนอาชีพหรือเปลี่ยนฐานะทางสังคมจึงมีน้อย

ลักษณะครอบครัวในสังคมชนบทเป็นแบบครอบครัวขยาย สมาชิกประกอบด้วยครอบครัวหลาย ๆ ครอบครัว ซึ่งเป็นญาติพี่น้องกันมาอยู่ร่วมกันในครัวเรือนเดียวกัน หรือในบริเวณใกล้เคียง ๆ กัน ความผูกพันระหว่างสมาชิกมีมาก ทุกคนจะพบปะกันแทบทั้งวันและมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ครอบครัวจะเป็นทั้งหน่วยผลิตและหน่วยบริโภค สิ่งของเครื่องใช้และ

อาหารการกินมักจะทำขึ้นใช้เอง กินเอง เมื่อเหลือจึงนำไปแจกจ่ายซื้อขาย แลกเปลี่ยน สามารถกล่าวได้ว่าครอบครัวในชนบทมีความมั่นคงสูง การกระทำผิดของเด็ก การทอดทิ้ง หรือการหย่าร้าง เป็นไปได้ยากเพราะมีญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านคอยควบคุมดูแล และประนีประนอมได้แก่กันและกัน

สำหรับการควบคุมทางสังคมในชุมชนชนบทอาศัยการควบคุมอย่างไม่เป็นทางการเป็นหลักเพราะห่างไกลจากอำนาจของรัฐ ชาวบ้านมักยึดถือจารีตประเพณีเป็นแบบแผนปฏิบัติ และกลุ่มเพื่อนบ้านญาติพี่น้องมีบทบาทคอยควบคุมความประพฤติกันเอง หากผู้ใดละเมิดกฎหรือระเบียบต่าง ๆ มักจะได้รับคำติฉินนินทาหรือการตักเตือนก่อน ถ้ายังฝ่าฝืนต่อไปอีกก็มักจะได้รับ การลงโทษรุนแรงยิ่งขึ้น เช่น ไม่ยอมรับเข้ากลุ่ม ไม่พูดคุยหรือขับไล่ออกจากบ้านการควบคุมโดย กฎหมายและเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่สามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ปัจจุบันความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนเมืองกับชุมชนชนบทมีความใกล้ชิดกันมากขึ้นเนื่องจากการคมนาคมสะดวกขึ้น จึงมีชาวเมืองเดินทางเข้าไปในชนบทและชาวชนบทเดินทางเข้ามาในเมืองมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของการไปเที่ยว ซื้อขายผลผลิต หรือการเข้ามาทำงานทำ ฯลฯ การอพยพย้ายถิ่นระหว่างชนบทกับเมืองมีมากขึ้น ประกอบกับการสื่อสารสมัยใหม่ โดยเฉพาะวิทยุมีบทบาทสำคัญมาก ทุกบ้านจะต้องมีวิทยุไว้ฟังกันทำให้ชาวชนบทรับเอาวัฒนธรรม และวิถีการดำเนินชีวิตแบบเมืองเข้ามาใช้มากขึ้นเช่นการแต่งกายตามสมัยนิยมการใช้สินค้าใหม่ ๆ การรับเทคโนโลยีในการผลิตแบบใหม่ ตลอดจนการเป็นลูกหนี้พ่อค้าและธนาคาร ชีวิตชาวชนบทส่วนใหญ่ได้เปลี่ยนจากการเป็นชาวนาชาวไร่ที่ทำนาทำไร่เพื่อกินเองในครอบครัวมาเป็นการผลิตเพื่อขายและชาวชนบทบางส่วนเปลี่ยนฐานะจากเจ้าของไร่นามาเป็นชาวนาชาวไร่รับจ้างในที่ดินที่ เคยเป็นเจ้าของก็มี ดังนั้นเราจะเห็นได้ว่าความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบทนั้นจะลดน้อยลงทุกวันและชาวชนบทมักจะตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบเสมอ เช่นปลูกพืชผักหรือปลูกข้าวได้ผลผลิตแล้วนำไปขายถูก ๆ ให้แก่พ่อค้าคนกลางซึ่งนำมาขายต่อในราคาแพง นอกจากนั้นการสร้างความสำเร็จให้กับหมู่บ้านบางแห่งด้วยการสร้างถนนและทำให้ชาวชนบทมีไฟฟ้าใช้เป็นผลให้ชาวชนบทมีการใช้จ่ายเงินมากขึ้น และมีหนี้สินเพิ่มขึ้น สภาพดังกล่าวจึงเป็นที่ถกเถียงกันอยู่ว่าเป็นการพัฒนาหรือทำให้ด้อยพัฒนากันแน่

ตอนที่ 6 ผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการสำรวจวรรณกรรมและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ผลงานการวิจัยที่ผ่านมา ส่วนใหญ่เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับสภาพตลาด และองค์การบริหารส่วนตำบลที่สำคัญ ดังนี้

1. สุริยันต์ ศรีจันทร์ ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทของคณะกรรมการสภาตำบลต่อการวางแผนพัฒนาตำบล พบว่าความไม่พร้อมของคณะกรรมการสภาตำบลมีผลให้การวางแผนพัฒนาตำบลไม่มีประสิทธิภาพ กล่าวคือ คณะกรรมการสภาตำบล มีพื้นฐานการศึกษาต่ำ ขาดความรับผิดชอบ ไม่กระตือรือร้น มีอายุมากไม่คล่องตัวในการทำงาน มีขีดจำกัด ในการจัดทำแผนพัฒนาตำบล ขาดความริเริ่มในการดำเนินโครงการตามแผนพัฒนาตำบล และสภาตำบลมีรายได้ไม่เพียงพอจะสนองความต้องการของประชาชน ต้องพึ่งพางบประมาณจากส่วนกลาง

2. โกวิทย์ พวงงาม ได้สำรวจภาคสนามและอุปสรรคในการปฏิบัติ งานขององค์การบริหารส่วนตำบล ที่จัดตั้งขึ้นเมื่อปี 2538 พบว่าเกี่ยวข้องกับการจัดการใน อบต. นั้น ยังมีปัญหาเกี่ยวกับ งบประมาณล่าช้า งบประมาณน้อย ยังขาดแคลน และไม่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการ

3. จารุพงศ์ พลเดชและคณะ ได้ทำการศึกษา ปัญหาการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล พบว่าในด้านการบริหารการคลังและงบประมาณนั้น การใช้จ่ายงบประมาณส่วนใหญ่ของ อบต. เป็นรายจ่ายเพื่อการลงทุนหรือรายจ่ายเพื่อการพัฒนา ที่เป็นประเภทโครงสร้างพื้นฐาน อบต. ไม่ค่อยให้ความสำคัญกับแผนพัฒนาตำบล ทำให้การจัดสรรงบประมาณในโครงการต่าง กระจุกกระจายเป็นเบี้ยหัวแตก และมีการปรับแผนพัฒนาตำบลกันบ่อย อบต. ยังสับสนในเรื่องการจัดทำแผนพัฒนา ว่าจะยึดถือแผนใดระหว่าง แผนพัฒนาตำบลกับแผนพัฒนา อบต.

4. สมัย ตางจรรยา ได้ศึกษาบทบาท อบต. ในเรื่องการดูแลสิ่งแวดล้อมชุมชนพบว่า การดำเนินงานของ อบต. ในโครงการต่าง ๆ ถึงแม้จะยึดถือกรอบแผนพัฒนาอำเภอ แผนพัฒนาจังหวัด หรือแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แต่ก็มี ความพยายามที่จะบรรลุโครงการที่เป็นงานก่อสร้างเป็นส่วนใหญ่ โครงการที่เป็นลักษณะเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ การเตรียมความพร้อมของประชาชนในการมีส่วนร่วมการพัฒนา โครงการด้านการปรับปรุงสิ่งแวดล้อม ฯลฯ ค่อนข้างน้อย ทั้งนี้อาจมีสาเหตุมาจาก

4.1 ความพร้อมของ อบต. ค่อนข้างน้อย และจำกัดด้านบุคลากร วัสดุ อุปกรณ์ และเครื่องมือ

4.2 ระบบการวางแผนพัฒนาตำบล 5 ปี และแผนพัฒนาประจำปี ส่วนมากจะอยู่ในวงแคบ และนำโครงการที่มีลักษณะเบ็ดเสร็จมาใช้ในการดำเนินการ เพราะถือว่าการดำเนินงานที่ง่ายและชัดเจน ประชาชนสัมผัสได้

4.3 การสนับสนุนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ค่อนข้างน้อย ทั้งนี้เพราะ อบต. ยังเป็นรูปแบบที่ใหม่ หน่วยงานต่าง ๆ ยังปรับตัวไม่ทัน